37-A (2022-2023) – Nr. 1
ingediend op 2 mei 2023 (2022-2023)

Verslag

van het Rekenhof

over werkplekleren in het voltijds beroeps- en technisch secundair onderwijs

verzendcode: ECO
OND

Vlaams Parlement

Rekenhof

Werkplekleren in het voltijds beroeps- en technisch secundair onderwijs

Verslag van het Rekenhof aan het Vlaams Parlement
Brussel, april 2023

Rekenhof

Werkplekleren in het voltijds beroeps- en technisch secundair onderwijs

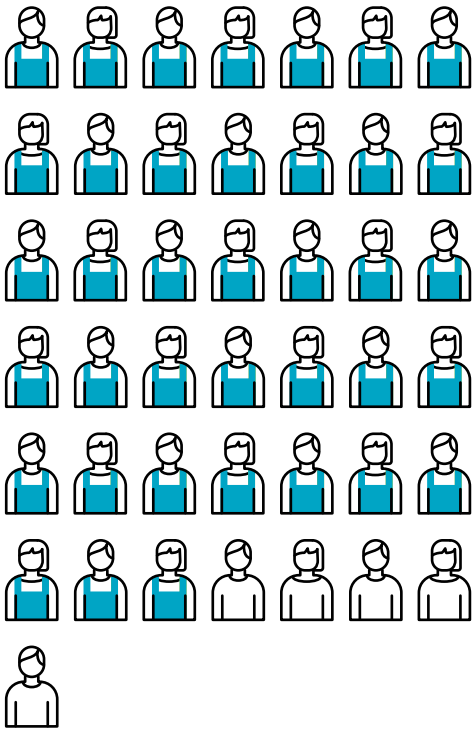
Verslag goedgekeurd in de Nederlandse kamer van het Rekenhof op 4 april 2023
Vlaams Parlement, 37-A (2022-2023) – Nr.1

Werkplekleren in het voltijds beroeps- en technisch secundair onderwijs

Schooljaar 2016-2017

3e graad BSO

42.657 leerlingen

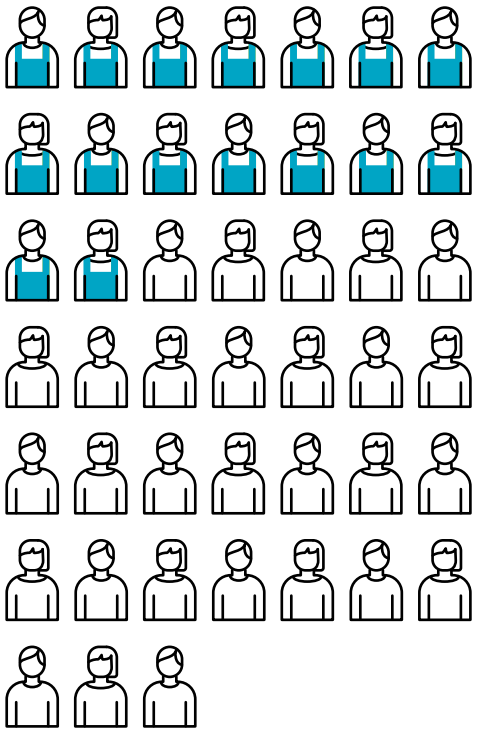
37.902

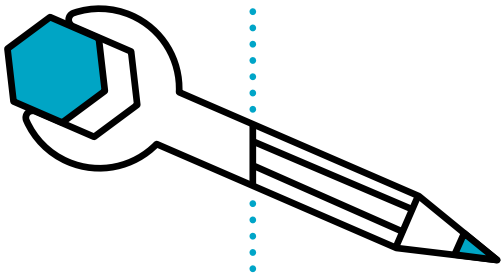
geregistreerde stages

15.723

3e graad TSO

44.355 leerlingen

Onderzoeksvragen	Oordeel Rekenhof
Aanbod stage voldoende?	✓ Ja, enkele verbeterpunten mogelijk
Doelstellingen stage behaald?	⊘ Moeilijk te evalueren door gebrek aan indicatoren en kwaliteitsvolle data
• minder ongekwalificeerde uitstroom?	Geen evolutie wegens lange traditie stages
• minder jeugdwerkloosheid?	Meestal snel eerste tewerkstelling (minder bij BSO Handel)
• goede aansluiting arbeidsmarkt?	Vrij goed (behalve BSO Handel)

Samenvatting

De Vlaamse overheid wil met werkplekleren het secundair onderwijs beter doen aansluiten op de arbeidsmarkt en de ongekwalificeerde uitstroom en de jeugdwerkloosheid doen dalen. Het Rekenhof ging na of scholen van het voltijds beroepssecundair en technisch secundair onderwijs werkplekleren, en in het bijzonder de stagevorm, voldoende en kwalitatief aanbieden en of ze de vooropgestelde doelstellingen bereiken. Het verkende ook al enkele aspecten van het duaal leren.

Werkplekleren in het voltijds BSO en TSO

In de derde graad BSO zijn stages in sterke mate ingeburgerd (voor 80 tot 90% van de leerlingen is er een stage geregistreerd) en ook in het TSO komen stages frequent voor (tot 35%). De Vlaamse Regering heeft het voltijds secundair onderwijs vanaf het schooljaar 2014-2015 verplicht een leerlingenstage van minimaal achttien halve dagen per schooljaar te organiseren in het zesde en zevende jaar van alle BSO-opleidingen en in het zesde jaar van een aantal TSO-opleidingen. Op grond van de interviews en de administratieve gegevens over de stageregistraties stelt het Rekenhof vast dat zeker grotendeels aan de stageverplichting voldaan wordt. De studiegebieden met het meeste aantal geregistreerde stageleerlingen zijn personenzorg (15.231), handel (11.017) en mechanica-elektriciteit (6.324) (schooljaar 2016-2017). De richtingen met een stageverplichting kenden daarbij vaak een groter volume stage-uren dan verplicht. De geïnterviewde scholen gaven unaniem aan dat zij al een lange traditie in de organisatie van stages kenden en dat de verplichting die de overheid invoerde, daar weinig aan veranderd heeft.

Scholen ervaren voor sommige studierichtingen soms moeilijkheden om voldoende geschikte stageplaatsen te vinden en moeten in de praktijk soms uitwijken naar stageplaatsen die minder goed aansluiten bij de leerplandoelstellingen. De programmatie houdt soms onvoldoende rekening met de beschikbaarheid van stageplaatsen. Vooral administratieve stages in de richting kantoor (BSO) zijn vaak problematisch doordat de doelstellingen van de leerplannen er steeds minder aan bod komen. De opleiding sluit onvoldoende aan op de arbeidsmarkt. De studierichting logistiek kampt onder meer met de moeilijke bereikbaarheid van de logistieke bedrijven voor leerlingen, die maar in beperkte mate mobiel zijn. Mobiliteitsproblemen spelen ook een rol bij stages in de thuiszorg, evenals de privésfeer van die stages. Ook stages in de richting mechanica-elektriciteit kampen met minder goed bereikbare industrie in de schoolomgeving, maar ook met de specificiteit van sommige richtingen en negatieve ervaringen van de werkgevers uit het verleden.

De geïnterviewde scholen proberen kwalitatieve stages aan te bieden, met als belangrijkste criterium, het kunnen waarmaken van de leerplandoelstellingen, die zij in stage-activiteitenlijsten omzetten. Het verband tussen de omvang van de stage en wat de leerling op de stage moet bereiken, is echter niet altijd duidelijk. Voorts is het ook ondoorzichtig hoe de schooldirecties uren voor stagebegeleiding toekennen en zouden stagementoren soms onvoldoende aanwezig zijn op de werkvloer en niet altijd hun taken opnemen. De school moet de stage evalueren aan de hand van de leerplandoelstellingen, maar in de praktijk baseren zij zich op de stage-activiteitenlijst en op attitudes die eigen zijn aan de arbeidssituatie, zoals zin voor verantwoordelijkheid of omgaan met stress. Die attitudes staan echter niet altijd in het leerplan.

De decreetgever introduceerde in 2018 duaal leren, waarbij een leerling leert op de werkvloer, in tegenstelling tot de stage, waarbij de leerling op de werkvloer toepast wat hij op school heeft geleerd. Het aantal leerlingen in een duale opleiding bleef tot op heden echter beperkt (1.810 leerlingen in het

schooljaar 2020-2021, gemiddeld 3,11 leerlingen per leerjaar en per studierichting in een school). De bevraagde scholen vinden regelmatig moeilijk geschikte werkplekken voor duaal leren doordat werkgevers het concept nog niet kennen of geen voordeel voor zichzelf zien. Scholen organiseren duaal leren vaak niet omdat ze weinig nood of interesse ervaren, omdat naburige scholen al in een aanbod voorzien of omdat zij niet achter het principe staan dat de leerplandoelstellingen echt op de werkvloer moeten worden gehaald, in plaats van op school.

Bereik van de doelstellingen

Behalve de drie algemene beleidsdoelstellingen, heeft de overheid geen specifieke of gekwantificeerde doelstellingen voor werkplekleren bepaald, evenmin als indicatoren die de resultaten van het beleid in beeld brengen.

De overheid heeft de effecten van de stageverplichting in het TSO en het voltijds BSO tot op heden niet geëvalueerd. Daarvoor zijn vooralsnog ook geen betrouwbare en volledige stagegegevens voorhanden. De twee recent gehanteerde stageregistratiegegevens vertonen immers afwijkingen en beide zijn onvolledig. Duaal leren volgt de overheid wel uitgebreider op voor alle vier de aanbieders ervan.

Voor het *effect van werkplekleren op de ongekwalificeerde uitstroom* vergeleek het Rekenhof bij gebrek aan voldoende kwaliteitsvolle stagegegevens, de uitstroom tussen de verschillende studiegebieden en studierichtingen, waarin al dan niet een stageverplichting geldt, en ging het de evolutie over de schooljaren na. Het stelde vast dat de slaagkansen in TSO-studierichtingen mét en zonder stageverplichting niet verschillen en dat het percentage behaalde studiebewijzen niet verschilde vóór en na de invoering van de stageverplichting, wellicht door de al lang bestaande traditie van stages. Het Rekenhof besloot dat het uit de beschikbare gegevens niet kan concluderen dat de stages leiden tot een meer gekwalificeerde uitstroom.

Om het *effect van de stages op de jeugdwerkloosheid* te evalueren, koppelde het Rekenhof onderwijsgegevens aan gegevens over tewerkstelling en werkloosheid en volgde het uitgestroomde leerlingen acht kwartalen op. Het stelde vast dat leerlingen uit TSO-opleidingen met een stageverplichting die beschikbaar waren op de arbeidsmarkt, twee jaar na hun uitstroming uit het secundair onderwijs het grootste aandeel werkenden telden en dus het kleinste aandeel werkzoekenden, gevolgd door de BSO-opleidingen. Deze vaststelling vergt een omzichtige benadering. Immers, over de schooljaren heen daalde het aandeel leerlingen dat onmiddellijk beschikbaar was op de arbeidsmarkt door een verhoogde doorstroming naar het hoger onderwijs en de meerderheid van de leerlingen die uitstroomden uit een TSO-opleiding zonder stageverplichting waren dan ook tijdens de opvolgingsperiode van twee jaar niet actief op de arbeidsmarkt. Zowel TSO- als BSO-leerlingen die onmiddellijk de arbeidsmarkt betraden na hun uitstroming uit het onderwijs, vonden meestal snel een eerste tewerkstelling, ongeacht een eventuele stageverplichting. Alleen BSO-leerlingen die uitstroomden uit de richting handel, vonden minder snel werk. Naarmate leerlingen langer op de arbeidsmarkt vertoeven, neemt de kwaliteit van hun tewerkstelling toe (meer voltijdse en minder korte of onregelmatige contracten), maar dat verschilt naargelang het studiegebied. De meeste leerlingen waren actief op de arbeidsmarkt als arbeider (ruim 40%) of bediende (ruim 20%), eveneens met grote verschillen tussen de studiegebieden. Als alternatief voor de arbeidsmarkt, koos een beperkt aantal leerlingen voor een opleiding secundair-na-secundair (ongeveer 4%) en kozen steeds meer leerlingen voor het hoger onderwijs (83,3% van de TSO-leerlingen en 34,5% van de BSO-leerlingen na het schooljaar 2019-2020). Niet alle leerlingen die doorstromen naar het hoger onderwijs, ronden de studie af (er is een relatief hoge drop-out: ongeveer 30% voor BSO-leerlingen en 10% voor TSO-leerlingen tijdens of na het eerste jaar).

Voor een *goede afstemming van het onderwijs op de arbeidsmarkt* zouden de leerplannen de beroepsgerichte vorming moeten baseren op de activiteiten van de beroepsbeoefenaar, maar de huidige regelgeving legt dat niet op. De modernisering van het secundair onderwijs zal werken met beroepskwalificaties die steunen op beroepscompetentieprofielen. De overheid verricht momenteel echter een erg beperkte monitoring voor de actualisering en schrapping van beroepskwalificaties, en dit niet op basis van stagegegevens. In het algemeen kwam de plaats van tewerkstelling overeen met het gevolgde studiegebied, wat wijst op een goede afstemming. Voor de leerlingen kantooradministratie en gegevensbeheer was die afstemming minder goed. Voor één op de tien leerlingen werd een stagegever ook de eerste werkgever. Bij BSO-leerlingen uit het studiegebied handel was dat slechts bij één op de twintig.

Reactie van de ministers

De Vlaamse minister van Onderwijs beklemtoonde in zijn reactie dat werkplekleren onmisbaar is in een sterk TSO en BSO. Hij ondersteunde hierbij de aandacht voor kwaliteitsvolle stages en stelde dat ook de scholen hier een belangrijke taak hebben. De Vlaamse minister van Werk stelde dat hij verder wil werken om van duaal leren een blijvend succes te maken.

Inhoud

Samenvatting 5
Lijst met afkortingen en begrippen 13

Hoofdstuk 1
Inleiding 17
1.1 Onderzoeksdomein 17
1.2 Onderzoeksaanpak 17

Hoofdstuk 2
Werkplekleren in het voltijds BSO en TSO 19
2.1 Stages 19
2.1.1 Stageleerlingen 20
2.1.2 Naleving van de stageverplichting 22
2.1.3 Zoeken van stageplaatsen 24
2.1.4 Opvolging van aan- en afwezigheden 26
2.1.5 Kwaliteit 26
2.2 Duaal leren 29
2.2.1 Duale leerlingen 30
2.2.2 Aanbod 34
2.3 Conclusies 36

Hoofdstuk 3
Bereik van de doelstellingen 39
3.1 Doelstellingen beleid werkplekleren 39
3.2 Evaluatie van de doelstellingen door de overheid 39
3.2.1 Stages 39
3.2.2 Duaal leren 43
3.3 Bereik doelstelling verhoging gekwalificeerde uitstroom 43
3.3.1 Stages 43
3.3.2 Duaal leren 46
3.4 Bereik doelstelling terugdringen jeugdwerkloosheid 48
3.4.1 Beschikbaarheid op de arbeidsmarkt 48
3.4.2 Succesvolle start arbeidsmarkt 52
3.4.3 Kenmerken tewerkstelling 58
3.4.4 Alternatieven voor de arbeidsmarkt 62
3.5 Bereik doelstelling betere afstemming onderwijs-arbeidsmarkt 66
3.5.1 Afstemming werkplekleren-beroepscompetenties 66
3.5.2 Afstemming opleiding-werk 67
3.5.3 Overeenkomst stage en eerste werkgever 69
3.6 Conclusies 71

Hoofdstuk 4
Algemene conclusies 73

Hoofdstuk 5
Aanbevelingen 75

Hoofdstuk 6
Reactie van de ministers **77**

Bijlage 1
Methodologie **81**
1 Kwalitatieve gegevens: interviews 79
2 Kwantitatieve gegevens 80
2.1 Databronnen en onderzoekspopulatie 80
2.2 Data-analyse 81

Bijlage 2
Antwoord van de Vlaamse minister van Onderwijs **87**

Bijlage 3
Antwoord van de Vlaamse minister van Werk **90**

Lijst met afkortingen en begrippen

AGODI	Agentschap voor onderwijsdiensten
AHOVOKS	Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs, Kwalificaties en Studietoelagen
BSO	Beroepssecundair onderwijs
Dimona	Déclaration Immédiate/Onmiddellijke aangifte
GO	GO! Onderwijs van de Vlaamse gemeenschap
HO	Hoger Onderwijs
KBO	Kruispuntbank van Ondernemingen
KSO	Kunstsecundair onderwijs
KSZ	Kruispuntbank Sociale Zekerheid
PC	Paritair comité
Se-n-Se	Secundair-na-secundair onderwijs
SO	Secundair onderwijs
TSO	Technisch secundair onderwijs
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding

Administratieve groep	Entiteit binnen de onderwijsstructuur geïdentificeerd door een uniek administratief groepsnummer. Ze bevat alle leerlingen van een welbepaalde studierichting in hetzelfde leerjaar.
Leerplan	Een leerplan is een overzicht van de leerstof die in een klas moet worden behandeld. Alle scholen in Vlaanderen en Brussel die erkend zijn door het Ministerie van Onderwijs en Vorming zijn verplicht een door de overheid goedgekeurd leerplan te volgen. De belangrijkste voorwaarde voor goedkeuring van een leerplan is dat de eindtermen en ontwikkelingsdoelstellingen die de overheid heeft laten opstellen, er herkenbaar in aanwezig zijn. Het zijn in de praktijk de koepels en het GO die de leerplannen opstellen.
Mentor	De persoon die bij de werkgever aangeduid wordt om de leerling op de werkplek op te leiden en te begeleiden. In dit rapport wordt het begrip mentor alleen gebruikt bij duaal leren, anders wordt gesproken over de stagementor.
Stagebegeleider	De persoon die in de school aangeduid wordt om de leerling op de stageplaats te begeleiden.
Stagementor	De persoon die bij de werkgever aangeduid wordt om de leerling op de stageplaats te begeleiden.

Trajectbegeleider	Het gemandateerde personeelslid van een school, dat belast is met de opvolging en begeleiding van de leerling met het oog op de volledige realisatie van het opleidingsplan.
Uren-leraar	De basisomkadering in het gewoon secundair onderwijs bestaat uit een aantal gewone uren-leraar. Bij de vastlegging van het pakket wordt rekening gehouden met het aantal regelmatige leerlingen per opleiding op de teldatum.

Werkplekleren
in het voltijds beroeps- en technisch secundair onderwijs

Hoofdstuk 1

Inleiding

1.1 Onderzoeksdomein

Werkplekleren is een ruim opleidingsvormconcept waarin onderwijs en werk elkaar ontmoeten. Met werkplekleren wil het Vlaams onderwijs een krachtige leeromgeving aanbieden die zich richt op het aanleren van algemene en beroepscompetenties in een arbeidssituatie. De Vlaamse overheid heeft drie beleidsdoelstellingen voor het werkplekleren naar voren geschoven[1]:

- een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt bevorderen,
- de ongekwalificeerde uitstroom verminderen,
- de jeugdwerkloosheid terugdringen.

Werkplekleren kent verschillende vormen. In het beroeps- en technisch secundair onderwijs (BSO en TSO) neemt het vaak de vorm aan van stages, maar ook van praktijklessen op verplaatsing[2] en observatieactiviteiten[3] (die komen in dit auditverslag aan bod in zover ze voorbereidend zijn op de stage). Daarnaast is er het alternerend leren, waarin de competentieverwerving op een werkplek een sterkere invulling kent dan bij stages. Oorspronkelijk werd het aangeboden in het stelsel van *leren en werken,* dat twee vormen kent: het deeltijds beroepssecundair onderwijs en de leertijd. In 2018 voerde de decreetgever na drie jaar proefdraaien een nieuwe vorm van alternerend leren in: duaal leren.

Het Rekenhof richtte zijn audit op werkplekleren in het voltijds gewoon BSO en TSO, met de stages als belangrijkste onderwerp. Het exploreerde ook al enkele aspecten van het duaal leren.

1.2 Onderzoeksaanpak

Het Rekenhof zocht in zijn audit een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

1. Bieden TSO- en BSO-scholen werkplekleren voldoende aan?
2. Bereikt het secundair onderwijs de werkpleklerendoelstellingen die de Vlaamse overheid heeft vooropgesteld?

Hoofdstuk 2 behandelt de eerste onderzoeksvraag en gaat in op het aanbod en de kwaliteit van de stages en de ondersteuning die scholen ontvangen. Hoofdstuk 3 behandelt de tweede onderzoeksvraag.

---

1 Memorie van toelichting bij het decreet betreffende duaal leren en de aanloopfase (Vlaams Parlement, Stuk 1478 (2017-2018) – Nr. 1, p.3) en memorie van toelichting bij onderwijsdecreet 23 (Vlaams Parlement Stuk 2066 (2012-2013) – Nr. 1, p.41).

2 Bij praktijklessen op verplaatsing maken onderwijsinstellingen gebruik van lokalen, apparatuur, materialen, … van een andere opleidingsinstelling (bv. VDAB, RTC, lasschool, …) of van een werkgever. Deze lessen kunnen gegeven worden door de vakleerkracht van de onderwijsinstelling, een instructeur van een opleidingsinstelling of beiden samen. De leerlingen verrichten dus geen arbeid. In tegenstelling tot de leerlingenstage gaan zij niet aan de slag in gelijkaardige omstandigheden als de werknemers van de opleidingsinstelling of het bedrijf. Bovendien is er geen interactie met de werknemers ter plaatse, tenzij met de instructeur.

3 Bij observatieactiviteiten observeren de leerlingen, al dan niet in groep, het bedrijfsgebeuren, maar nemen er niet aan deel.

Voor zijn onderzoek heeft het Rekenhof gebruik gemaakt van bestanden van de administratie en bevroeg het dertig scholen. Zowel voor de stages, als voor het duaal leren richtte het zich specifiek op de drie grootste studiegebieden (handel, personenzorg en mechanica-elektriciteit). Afhankelijk van het aanbod door de school, voerde het interviews over een of meer studiegebieden. Wat de stages betreft bevroeg het voor het studiegebied handel zeventien scholen, voor personenzorg dertien scholen en voor mechanica-elektriciteit twaalf scholen. De kwalitatieve stage-analyses steunen bijgevolg op informatie over 42 casussen, verspreid over dertig scholen. Van de geïnterviewde scholen boden er negen duaal leren aan in minstens een van de drie geselecteerde studiegebieden. Concreet boden respectievelijk drie, vijf en vier scholen duaal leren in handel, mechanica-elektriciteit en personenzorg aan. Met de bevindingen van deze dertig interviews, bevroeg het Rekenhof vervolgens acht beroepssectoren. Het ging na in welke mate deze sectoren scholen ondersteunen in het vinden van werkplekken en in welke mate zij bijdragen aan de kwaliteit van de werkplekken. Het Rekenhof heeft zijn bevindingen ook voorgelegd aan de onderwijsinspectie en aan de pedagogische begeleidingsdiensten van het Katholiek Onderwijs Vlaanderen, het Gemeenschapsonderwijs, de Onderwijsvereniging van Steden en Gemeenten en het Provinciaal Onderwijs Vlaanderen.

Voor de tweede onderzoeksvraag ging het Rekenhof uit van documentenstudie, gesprekken met de onderwijsadministratie en de analyse van databestanden. Het onderzocht of de overheid voor werkplekleren duidelijke doelstellingen heeft vooropgesteld in het secundair onderwijs en of het onderwijs die doelstellingen opvolgt. Het koppelde ook de onderwijsgegevens aan gegevens over tewerkstelling en werkloosheid om het effect van de beleidsdoelstellingen te onderzoeken.

Bijlage 1 gaat dieper in op de gehanteerde methodes.

Het Rekenhof heeft zijn onderzoek op 10 februari 2021 aangekondigd bij de Vlaamse minister van Onderwijs, de secretaris-generaal van het departement Onderwijs en Vorming, de administrateur-generaal van AGODI, de inspecteur-generaal van de onderwijsinspectie, de Vlaamse minister van Werk, de secretaris-generaal van het departement Werk en Sociale Economie en de voorzitter van het Vlaams Parlement. Het Rekenhof stuurde het voorontwerp van verslag op 11 oktober 2022 naar de secretaris-generaal van het departement Onderwijs en Vorming, de administrateur-generaal van het AGODI en de secretaris-generaal van het departement Werk en Sociale Economie. De administrateur-generaal van het AGODI, de secretaris-generaal van het departement Werk en Sociale Economie en de secretaris-generaal van het departement Onderwijs en Vorming deelden elk hun reactie mee per brief (van respectievelijk 18, 28 en 30 november). Hun reacties werden verwerkt in het ontwerpverslag. Op 10 januari 2023 heeft het Rekenhof het ontwerpverslag bezorgd aan de minister van Onderwijs en aan de minister van Werk. De ministers hebben geantwoord op respectievelijk 9 maart en 10 februari 2023. Het verslag houdt rekening met hun reacties. De antwoorden van de ministers zijn samengevat in hoofdstuk 6 en integraal opgenomen als bijlagen 2 en 3.

Hoofdstuk 2

Werkplekleren in het voltijds BSO en TSO

2.1 Stages

De leerlingenstage is een vorm van opleiding in het voltijds secundair onderwijs. De stage vindt plaats buiten een vestigingsplaats van de school, in een reële arbeidsomgeving bij een werkgever, onder gelijkaardige omstandigheden als reguliere werknemers van die werkgever. De leerling verricht effectief arbeid, met de bedoeling beroepservaring op te doen[4].

De decreetgever heeft de Vlaamse Regering gemachtigd te verplichten tot een stage van minimaal achttien halve dagen per schooljaar in het vijfde, zesde en zevende leerjaar van het BSO en in het vijfde en het zesde leerjaar van het TSO[5]. De Vlaamse Regering heeft die verplichting vanaf het schooljaar 2014-2015 ingevoerd in alle opleidingen in het zesde en zevende leerjaar van het BSO[6] en in een aantal opleidingen[7] in het zesde leerjaar van het TSO. Het lessenrooster van die leerjaren moet een aantal uren leerlingenstage bevatten. Die uren moeten, omgerekend naar schooljaarbasis, overeenkomen met minimaal achttien halve dagen, die al dan niet opeenvolgend zijn.

De decreetgever stelde voorop dat de verplichte stages voor jongeren in het arbeidsmarktgericht onderwijs een succesvolle start op de arbeidsmarkt moeten bewerkstelligen. Hij meende dat louter sensibiliseren niet in alle scholen tot een effectieve organisatie van stages zou leiden. Ook in andere richtingen, waarvoor de verplichting niet geldt, kunnen scholen stages organiseren. Een eventuele uitbreiding van de stageverplichting naar het algemeen secundair onderwijs zou de overheid bekijken na een evaluatie van de ervaringen in het TSO en BSO[8]. Deze evaluatie vond niet plaats.

Door de modernisering van het secundair onderwijs zou de stageverplichting niet meer gelden, gezien de betrokken opleidingen een andere naam krijgen. In zijn antwoord op het ontwerpverslag neemt de minister van Onderwijs zich echter voor de stageverplichting aan te houden en opnieuw op te nemen in de regelgeving.

De onderstaande alinea's beschrijven de populatie stageleerlingen, de mate waarin de scholen de minimale stageverplichting naleven en de omvang van de stages in de praktijk. Het Rekenhof bevroeg scholen over hun zoektocht naar geschikte stageplaatsen, de opvolging van de aanwezigheid van de leerlingen op de stages, de kwaliteit van de stages en de ondersteuning die scholen ontvangen.

---

4 Artikel 17/2 Codex secundair onderwijs.

5 Artikel 157, §6, Codex secundair onderwijs.

6 Met uitzondering van het naamloos jaar in het derde jaar van de derde graad BSO. Dit gaat echter maar om een zeer beperkt aantal leerlingen (zie bijlage 1).

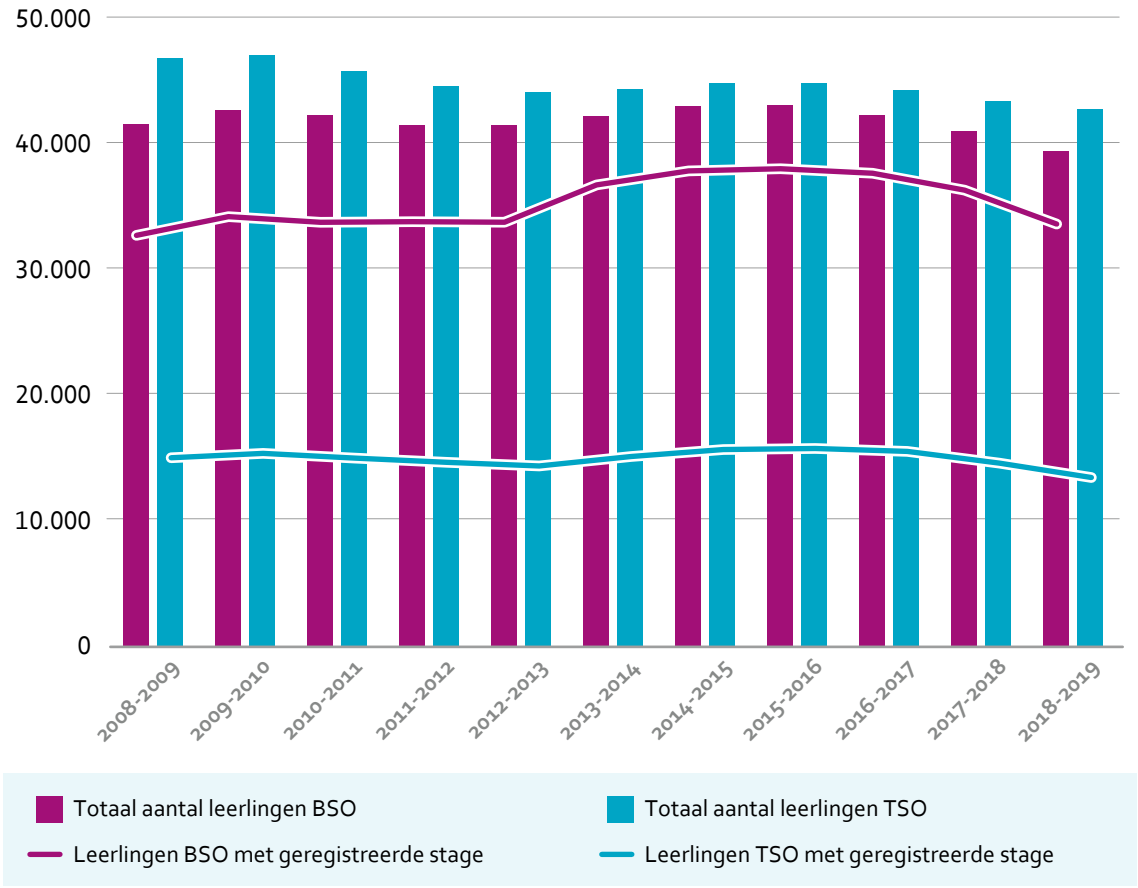
7 Zie bijlage 2 bij omzendbrief SO/2015/01, in schooljaar 2020 betrof het 24 van de 52 administratieve groepen in het zesde leerjaar TSO waarvoor er minstens één inschrijving was op 1 februari 2021.

8 Vlaams Parlement, Memorie van toelichting, Stuk 2066 (2012-2013) Nr. 1, p. 42.

2.1.1 Stageleerlingen

Figuur 1 toont het aantal leerlingen voor wie een stage geregistreerd is[9]. Deze cijfers tonen dat over de schooljaren heen voor 80 à 90% van de leerlingen in de derde graad BSO een stage geregistreerd is. Een verschil in accuraatheid van stageregistratie verklaart mogelijks (deels) deze variatie. Dit rapport gaat daar verder dieper op in. Voor schooljaar 2016-2017 zijn de meest volledige gegevens beschikbaar. Dat schooljaar wordt dan ook gebruikt telkens als één schooljaar wordt uitgelicht. Ook in de derde graad TSO zijn stages ingeburgerd, maar het aandeel leerlingen voor wie een stage geregistreerd is, ligt daar aanzienlijk lager dan in het BSO. De cijfers variëren van 32 tot 35%.

Figuur 1 – *Aantal leerlingen en stageleerlingen in derde graad[10] BSO en TSO[11]*

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI

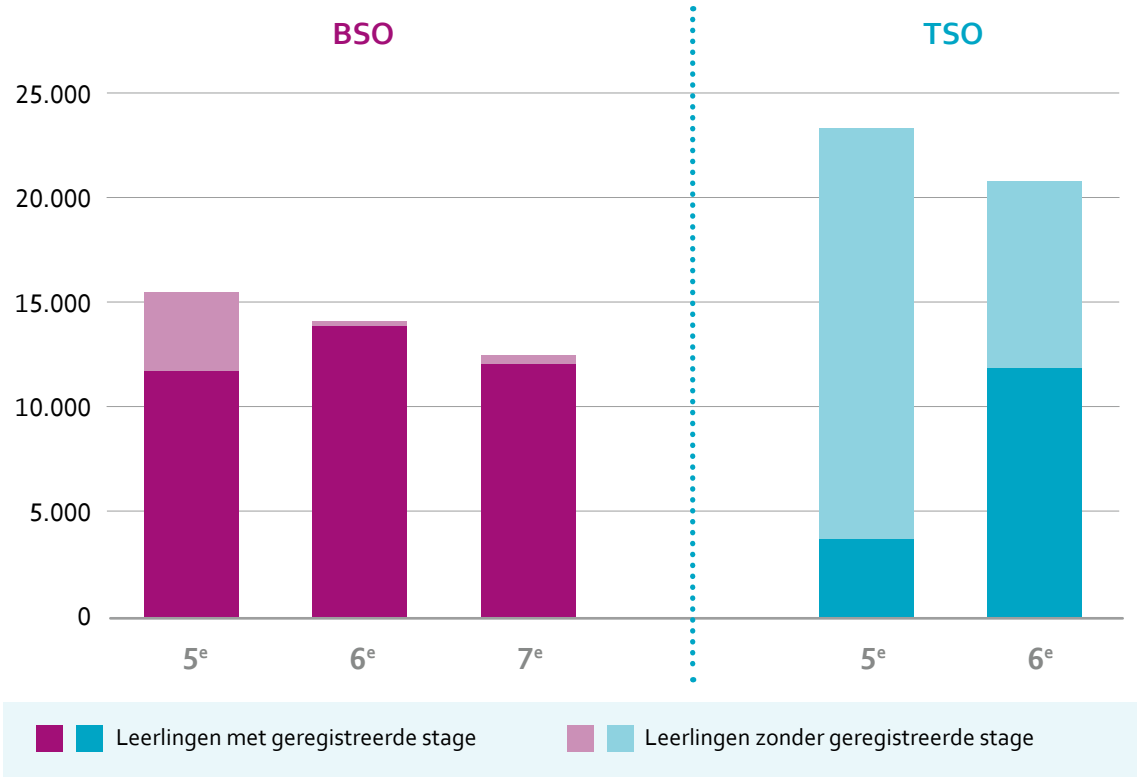
9 Hoofdstuk 3 gaat dieper in op de beschikbare stagegegevens en hun betrouwbaarheid. De hier gerapporteerde gegevens combineren de informatie uit twee registratiesystemen om een zo accuraat mogelijk beeld weer te geven. Een foutenmarge is echter nog altijd mogelijk. Er wordt dan ook gesproken over geregistreerde stageleerlingen. Beide systemen zijn beschikbaar tot het schooljaar 2018-2019.

10 Indien niet anders vermeld verwijst derde graad BSO en TSO in dit rapport naar het 5de, 6de en 7de jaar BSO en het 5de en 6de jaar TSO.

11 De gegevens geven de situatie op teldag 1 februari weer. Leerlingen uit het modulaire systeem zijn niet meegerekend, evenmin als leerlingen in een duale richting. Bovendien is een leeftijdsgrens van *jonger dan 25 jaar* gehanteerd voor het vijfde en zesde leerjaar en *maximaal 25 jaar voor* het zevende leerjaar. Dit rapport gebruikt die afbakening altijd als het over stagegegevens rapporteert.

De onderstaande figuur toont een opdeling naar leerjaar.

Figuur 2 – *Aantal leerlingen met en zonder stageregistratie per leerjaar in de derde graad BSO en TSO (schooljaar 2016-2017)*

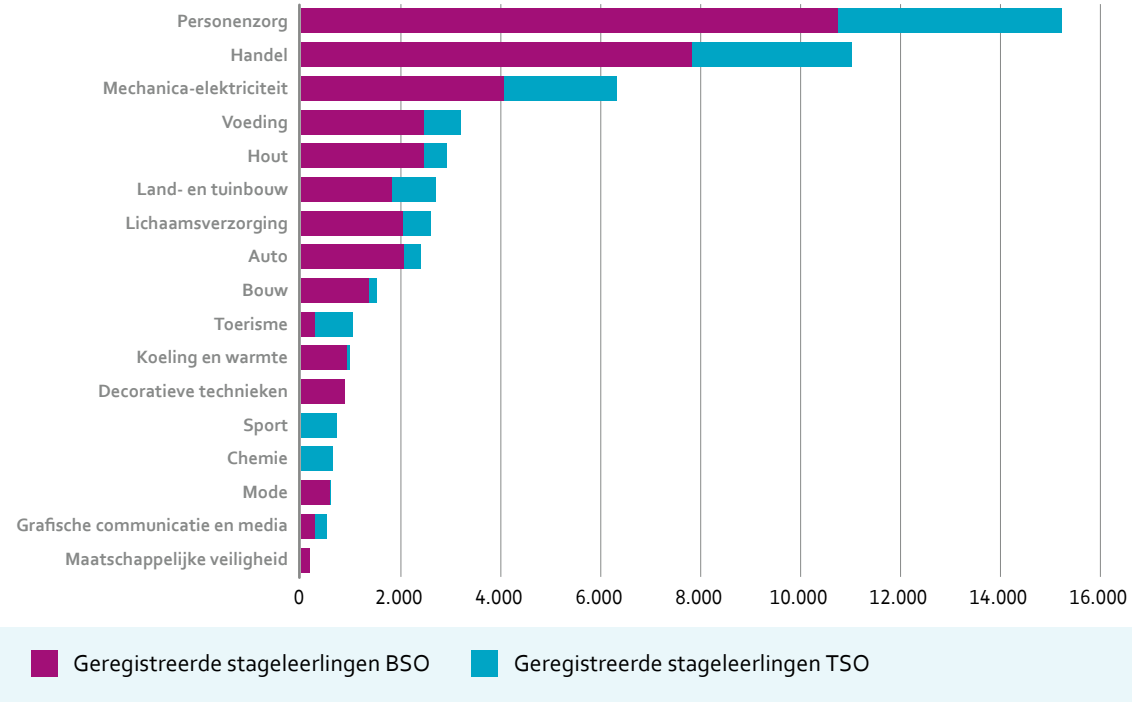

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI

Uit de figuur blijkt dat stages het meest voorkomen in het zesde en zevende leerjaar in het BSO, en in het zesde leerjaar in het TSO. In het schooljaar 2016-2017 is voor 75,7% van de leerlingen in het vijfde leerjaar BSO een stage geregistreerd. In het zesde leerjaar was dat voor 98,2% van de leerlingen het geval en in het zevende leerjaar voor 96,8% van de leerlingen. Bij de TSO-leerlingen is in het vijfde leerjaar voor 16,1% van de leerlingen een stage geregistreerd, en in het zesde voor 57,1% van de leerlingen. Deze gegevens suggereren dat de scholen in grote mate aan de stageverplichting hebben voldaan wat het al dan niet volgen van een stage betreft.

De onderstaande figuur toont dat de studiegebieden met het meeste aantal geregistreerde stageleerlingen in het schooljaar 2016-2017 zowel in het BSO als in het TSO personenzorg (15.231), handel (11.017) en mechanica-elektriciteit (6.324) zijn.

Figuur 3 – *Aantal geregistreerde stageleerlingen 3de graad BSO en TSO in studiegebieden met meer dan 100 stageleerlingen (schooljaar 2016-2017)*

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI

2.1.2 Naleving van de stageverplichting

In de selectie van 30 scholen hebben de richtingen met een stageverplichting altijd voldaan aan de verplichting minimaal 18 halve stagedagen te organiseren. Dat komt overeen met twee weken en de lessentabellen vertalen dat naar twee uren per week. Het aantal stage-uren van een studierichting is niet eenvormig bepaald. Soms is dat aantal opgenomen in de lessentabellen, soms in de leerplannen. Uit de interviews bleek dat de richtingen met een stageverplichting vaak een groter volume stage-uren kenden dan het verplichte minimum, vooral in de studiegebieden handel en personenzorg.

Tabel 1 – *Omvang in uren-leraar per week en type stage bij geïnterviewde casussen voor administratieve groepen met stageverplichting*

	Handel				Personenzorg				Mechanica-elektriciteit			
	Min.	Max.	Med.	Type*	Min.	Max.	Med.	Type*	Min.	Max.	Med.	Type*
BSO												
6e leerjaar	8	20	10,5	A + B	9	12	10	B	2	13	2	B
7e leerjaar	8	16	11	A + B	9	17	12	B	2	13	4	B
TSO												
6e leerjaar					5**	5**	5**	B**	2	3	2	B

* Meest frequente type: A = Alternerend, B = Blokstage

** Slechts 1 school bood een richting aan waarin een stageverplichting gold

Er is geen verplichting gespecifieerd wat betreft het type stage. Een alternerende stage wordt georganiseerd op vaste, terugkerende tijdstippen, gespreid over het hele schooljaar of over een deel van het schooljaar, bijvoorbeeld één dag per week. Kenmerkend voor een alternerende stage is dat de leerling stage afwisselt met les op school in eenzelfde lesweek. Een blokstage loopt per stageperiode over een ononderbroken periode van één of meer weken, eventueel meermaals per schooljaar. Met uitzondering van handel in het BSO (doorgaans een combinatie van blokstage en alternerende stage), was de meest voorkomende stagevorm de blokstage.

Over de drie studiegebieden heen gaven de geïnterviewde scholen unaniem aan dat zij een lange traditie kenden in de organisatie van stages. De verplichting die de overheid invoerde, zou daar weinig aan veranderd hebben. De pedagogische begeleidingsdiensten gaven aan dat ook de omvang van de stage in de leerplannen steunt op een lange traditie. Deze omvang overtreft dikwijls in grote mate het opgelegde minimum.

Uit de beschikbare kwantitatieve stagegegevens blijkt dat in het schooljaar 2014-2015, het eerste schooljaar waarin de stageverplichting van kracht was, een stageregistratie ontbrak voor 987 leerlingen (3,1%) met een inschrijving in een administratieve groep met een stageverplichting[12]. In het schooljaar 2018-2019 was dat het geval voor 1.897 leerlingen (6,6%). Het Rekenhof stelde geen consistente verschillen vast wat leerjaar en onderwijsvorm betreft. Het is echter mogelijk dat de stage voor een deel van deze leerlingen gepland was na de teldag (1 februari) en dat de leerling op het moment van de stage niet meer actief was in de betrokken studierichting. Daarom analyseerde het Rekenhof ook de gegevens van leerlingen in een administratieve groep met stageverplichting die een studiebewijs behaalden afzonderlijk. Aangezien de stage een verplicht onderdeel is van de opleiding, en dus moet zijn afgelegd voordat een studiebewijs wordt uitgereikt, stelt het probleem van mogelijke late heroriënteringen zich in die gevallen niet. Ook binnen deze groep bleken stageregistraties te ontbreken. In het schooljaar 2014-2015 werd er voor 2,4% van de leerlingen uit een administratieve groep met stageverplichting die een studiebewijs behaalden in geen van beide systemen een registratie teruggevonden; in het schooljaar 2018-2019 voor 5,9%.

12 Hoofdstuk 3 gaat dieper in op de betrouwbaarheid en volledigheid van de stagegegevens.

In het schooljaar 2014-2015 registreerden de scholen voor 5,1% van de leerlingen of 11,8% van de leerlingen uit een administratieve groep met stageverplichting, naargelang van het registratiesysteem, minder dan achttien halve stagedagen. De kwaliteit van de registraties is echter gebrekkig (zie verder 3.2.1). De beschikbare informatie toont niet of het om ontbrekende rapportering gaat of om een niet nageleefde stageverplichting.

Uit de combinatie van interview- én kwantitatieve gegevens blijkt dat zeker grotendeels aan de stageverplichting voldaan wordt en dat zich geen verschillen voordoen naargelang leerjaar en onderwijsvorm.

2.1.3 Zoeken van stageplaatsen

Een leerlingenstage steunt op een leerlingenstage-overeenkomst tussen de school, de stagegever en de betrokken personen. De school heeft de eindverantwoordelijkheid voor de keuze van de stagegever, de vaststelling van de stageactiviteiten en de begeleiding en beoordeling van de leerling-stagiair[13]. Zij kan bij de zoektocht naar een stageplek leerlingen om een inspanning vragen, zeker als dat een leeropportuniteit inhoudt, maar het is niet de bedoeling de verantwoordelijkheid naar de leerling te verschuiven bij gebrek aan stageplaatsen.

In het studiegebied personenzorg is het gebruikelijk dat de school in de stageplaatsen voorziet. Alleen in het zevende leerjaar personenzorg en in de studiegebieden handel en mechanica-elektriciteit verwachten enkele scholen dat leerlingen zelf een stageplaats zoeken. Soms is dit omwille van ontwikkelingsopportuniteiten voor de leerling (zoals voorbereiding op sollicitatiegesprekken), maar soms ook uit noodzaak, bij een tekort aan stageplaatsen. Doorgaans kunnen die leerlingen rekenen op het advies van de stagebegeleiders en bieden de scholen enkele vaste stageplaatsen aan, waarop ze kunnen terugvallen.

De meeste van de bevraagde beroepssectoren bieden scholen geen structurele ondersteuning in hun zoektocht naar geschikte stageplaatsen. Ze beschikken evenmin over recente stagegegevens in hun sector.

Geschikte stageplaatsen

Stageplaatsen moeten mee de realisatie van de leerplandoelstellingen mogelijk maken[14]. Scholen ervaren voor sommige studierichtingen echter moeilijkheden om voldoende geschikte stageplaatsen te vinden en moeten in de praktijk soms uitwijken naar minder geschikte stageplaatsen, die minder goed aansluiten bij de leerplandoelstellingen.

De regelgeving verplicht de scholen hun programmatie goed af te stemmen op het aanbod aan stageplaatsen en werkplekken in de regio. Een school die een opleiding wil starten, moet een programmatieaanvraag voorleggen aan AGODI. De Vlaamse Regering moet bij haar beslissing rekening houden met een aantal specifieke criteria[15]:

13 Art. 123/20 Codex Secundair Onderwijs.
14 Zie 2.1.5 'Kwaliteit - Omvang van de stage en te bereiken doelstellingen van het leerplan'.
15 Artikel 178 van de Codex Secundair Onderwijs.

- eventuele beperkingen of voorwaarden die vanuit macrodoelmatigheid[16] aan het aanbod van de opleiding zijn gekoppeld;
- de kwantitatieve en kwalitatieve behoeften op het vlak van aanbod van secundair onderwijs in de onderwijszone in kwestie;
- de aantoonbare samenwerkingsmogelijkheden met lokale arbeidsmarktactoren en de bedrijfswereld.

Zij neemt bovendien haar beslissing over de programmatie pas na het advies van:
- de onderwijsinspectie en AGODI;
- de Vlaamse Onderwijsraad;
- in geval van een studierichting met dubbele finaliteit of finaliteit arbeidsmarkt: de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen.

Volgens AGODI vullen de scholen de motivering bij hun programmatie-aanvragen verschillend in. Sommige voegen brieven van werkgevers toe, die de nood aan werknemers met de betrokken opleiding bevestigen. Anderen verwijzen eenvoudigweg naar de noden op de arbeidsmarkt. Dat laatste toont de samenwerkingsmogelijkheid niet aan. Dergelijke programmaties keurt de Vlaamse Regering toch goed.

Veertien van de zeventien scholen in het studiegebied handel gaven aan in minstens enkele studierichtingen onvoldoende geschikte stageplaatsen te vinden. Ze gaven ook aan dat dit alsmaar moeilijker wordt. Administratieve stages in de richting kantoor (BSO) zijn vaak problematisch. De doelstellingen van de leerplannen komen er steeds minder aan bod. Werkgevers geven de voorkeur aan stagiairs van hogescholen. In verschillende interviews wezen de scholen op een discrepantie tussen de vaardigheden en kennis van leerlingen uit de richting kantoor en wat een administratieve job vereist. Cevora, de beroepssector die actief is in de administratieve handelsrichtingen, acht de opleiding kantoor niet meer afgestemd op de arbeidsmarkt. Er zou geen vraag meer zijn naar een algemene administratieve opleiding op BSO- of TSO-niveau. Het hoge aantal werkzoekenden bij afgestudeerden in die richting bevestigt dat[17]. Ook de pedagogische begeleidingsdiensten kennen de problemen die scholen ondervinden bij hun zoektocht naar stageplaatsen voor de opleiding kantoor. Niet alleen de administratieve kantoorstages zijn problematisch, maar ook het specialisatiejaar verkoop en vertegenwoordiging. Voor vertegenwoordigers zou het moeilijk zijn om stagiairs mee op pad te nemen.

Bij de modernisering van het secundair onderwijs bevat de matrix voor de derde graad de richtingen kantoor en verkoop niet meer[18]. De richting kantoor bleef in het secundair onderwijs lang bestaan, hoewel al geruime tijd werd gesteld dat die onderwijsopleiding niet goed aansloot op de arbeidsmarkt.

Acht van de zeventien bevraagde scholen die handel aanbieden, bieden de studierichting logistiek aan. Van deze richting wordt verwacht dat ze goed aansluit op de arbeidsmarkt, aangezien

16 De macrodoelmatigheid van een opleiding heeft betrekking op het belang van de opleiding voor de maatschappij en de potentiële vraag naar de opleiding.

17 In het rapport *Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen 18e longitudinale studie juni 2001 - juni 2002* van de VDAB stond de richting Kantoor al in de lijst van de 10 minst succesvolle studierichtingen in het BSO voor het vinden van werk. Dat is sindsdien nooit veranderd. De bevindingen in punt 3.4 van dit verslag bevestigen dat ook.

18 Besluit van de Vlaamse Regering van 1 juni 2018 houdende sommige maatregelen betreffende de modernisering van het secundair onderwijs.

steeds meer logistieke bedrijven actief zijn. De helft van deze scholen gaf echter aan moeilijk tot heel moeilijk stageplaatsen te vinden, onder meer doordat logistieke bedrijven ver afgelegen en moeilijk bereikbaar zijn voor de leerlingen. Volgens Logos en SFTL, de beroepssectoren die actief zijn in de logistieke handelsrichtingen, organiseren logistieke bedrijven zich op plaatsen met een gemakkelijke mobiliteit, dus vaak niet op een locatie nabij scholen. Volgens de beroepssectoren schakelen grote bedrijven over op volautomatische magazijnen. De opleiding zal dus in de toekomst alleen nog nuttig zijn voor kleine logistieke afdelingen. Ten slotte is ook de leeftijd van de leerling een probleem. Onder de achttien jaar, mogen leerlingen om veiligheidsredenen geen elektrische voertuigen besturen, zodat die leerlingen onvoldoende kunnen bijleren.

Ook sommige studierichtingen in de personenzorg ervaren moeilijkheden. Voornamelijk stages in de thuiszorg zijn problematisch, ondanks het bestaan van een provinciaal centraal aanmeldsysteem. De oorzaken voor deze moeilijkheden zijn de privé-context waarin dat werk zich situeert (niet alle klanten wensen thuis stagiairs te ontvangen) en de vele stage-aanvragen uit verschillende opleidingen die thuiszorgorganisaties ontvangen (onder meer uit het volwassenenonderwijs). Ook vindt de zorg bij mensen thuis plaats en moet de leerling dus mobiel zijn. De beroepssector Vivo biedt ondersteuning met stage-matching voor zevende jaren. De sector stelt dat ongeveer 20% van de leerlingen geen plaats vindt.

Bij mechanica-elektriciteit meldden 5 op 12 van de bevraagde scholen soms moeilijkheden. In tegenstelling tot de twee andere studiegebieden, situeren de problemen zich niet hoofdzakelijk in één of enkele studierichtingen. De scholen haalden verscheidene oorzaken aan, zoals: een minder ideale ligging van de school door een gebrek aan industrie in de omgeving; de specificiteit van sommige richtingen, zoals fotolassen, waardoor maar een beperkt aantal werkgevers voor stages in aanmerking komen; het leerlingenaantal in bepaalde jaren; negatieve ervaringen uit het verleden of tijdsdruk, waardoor werkgevers afhaken. De beroepssectoren die actief zijn in mechanica-elektriciteit, bevestigden dat in sommige regio's geen relevante werkgevers aanwezig zijn, die stageplaatsen of werkplekken kunnen aanbieden.

2.1.4 Opvolging van aan- en afwezigheden

Zonder uitzondering gaven de geïnterviewde scholen aan dat zij de aan- en afwezigheden op de stages strikt opvolgden. Dat maakt het in principe ook mogelijk de stageverplichting op Vlaams niveau op te volgen.

2.1.5 Kwaliteit

Opbouw van de stages

De leerplannen voorzien erin dat de school de stages in de tweede graad laat vertrekken vanuit observatieactiviteiten en praktijklessen op verplaatsing. In de derde graad moet ze de stages opbouwen naar moeilijkheid. 32 van de 42 bevraagde casussen bereiden de stages voor vanaf de tweede graad. Leerlingen bezoeken dan al de werkplaats. In de derde graad bouwen alle bevraagde scholen stages op naar omvang en moeilijkheid. De scholen gebruiken het vijfde leerjaar dikwijls als aanloopjaar. Leerlingen lopen dan al beperkt stage en de stage-omvang vergroot in het zesde en zevende jaar.

Criteria voor de stageplaats

Scholen moeten stageplaatsen kritisch selecteren. Zij moeten het immers mogelijk maken de doelstellingen van het leerplan te realiseren. Daarnaast zijn de begeleiding van de leerling door de stagementor en de match tussen leerling en stageplaats belangrijke voorwaarden.

Tal van geïnterviewde scholen hanteren criteria bij het zoeken van een stageplaats. Volgens al deze scholen is het meest doorslaggevend criterium, het kunnen waarmaken van de doelstellingen van het leerplan[19]. Vervolgens hechten ze veel belang aan de begeleiding, een goede ontvangst en opvolging van leerlingen, de bereidheid om tijd en medewerkers vrij te maken, de bereidheid om feedback te geven en een goed contact met de stagebegeleider. Ook de locatie is voor een aantal scholen belangrijk. Het gaat immers meestal om leerlingen die zich met de fiets of het openbaar vervoer moeten verplaatsen.

Het is de school die beslist welke doelstellingen de stage moet bereiken. Welke leerplandoelstellingen de stageplaats kan realiseren, gaan scholen in twee op de drie bevraagde casussen (28/42) na door de stageactiviteitenlijst in te vullen. Die lijst neemt dikwijls alle doelstellingen uit het leerplan over. Omzendbrief SO/2015/01 heeft van de lijst met stageactiviteiten een verplicht onderdeel van de stageovereenkomst gemaakt. Zij moet steunen op het leerplan en de stagebegeleider en de stagementor moeten haar gezamenlijk opstellen, rekening houdend met de genoten schoolse opleiding en vorming, en met de fysische en psychische maturiteit van de leerling.

Alle scholen werken met een stageactiviteitenlijst, maar maken daarbij enkele kanttekeningen. Zo achtten sommige scholen het niet realistisch alle activiteiten van de activiteitenlijst te willen afvinken of te willen voldoen aan alle leerplandoelstellingen. In de ene stageplaats komen meer opleidingsaspecten aan bod, terwijl een andere werkgever minder aspecten aanbiedt, maar op een diepgaander wijze. Voor een aantal opleidingen bestaan er uniforme activiteitenlijsten (bv. Uniform voor de stages in personenzorg), waarvan verscheidene scholen gebruik maken. Deze verhogen de werkbaarheid voor werkgevers, vooral als er veel stagiairs zijn, uit verschillende scholen. Pedagogische begeleidingsdiensten waarschuwen wel dat die lijsten in overeenstemming moeten zijn met de leerplannen en dat soms nog maatwerk nodig is.

De lijst van stageactiviteiten omvat vooral de technische competenties die zijn opgenomen in het leerplan. Attitudes komen minder aan bod. Die komen meestal uitgebreid aan bod bij de evaluatie (zie verder).

Omvang van de stage en te bereiken doelstellingen van het leerplan

Wat de leerling volgens de leerplannen op de stage moet bereiken, verschilt naargelang het studiegebied. Zo moet hij in de stages in het studiegebied personenzorg alle leerplandoelstellingen bereiken die overeenstemmen met het beroepsprofiel. In het studiegebied handel ligt de lat lager. Volgens de leerplannen moeten niet alle leerplandoelstellingen aan bod komen en is de stage bedoeld om op school aangeleerde kennis, vaardigheden en attitudes op de stageplaats in te oefenen of uit te breiden. In het studiegebied mechanica-elektriciteit is de stage volgens de leerplannen sterk afgebakend en vooral bedoeld voor het contact met de werkgever en de kennismaking met een bedrijf. De leerlingen krijgen daarnaast ook de kans de kennis, vaardigheden en attitudes die

19 Voor het studiegebied personenzorg moet de stagegever ook een erkende instelling zijn.

ze op school hebben verworven, voor enkele leerplandoelstellingen toe te passen en uit te diepen in een realistische werksituatie.

De stage heeft in de studiegebieden personenzorg en handel een vergelijkbare grote omvang van tien tot twaalf weken. In het studiegebied mechanica-elektriciteit heeft ze een eerder beperkte omvang van twee tot vier weken. Er zou een verband moeten zijn tussen de omvang van de stage en wat de leerling op de stage moet bereiken. Die band is er nu mogelijks niet. De Codex Secundair Onderwijs bepaalt als doelstelling van de stage: beroepservaring opdoen. Het is een vage en ruime definitie uit de arbeidswetgeving, die de stage niet koppelt aan de omvang van te halen leerplandoelstellingen.

Stagebegeleiding vanuit de school

De stagebegeleider is een leraar die de begeleiding van de leerling-stagiairs als opdracht toegewezen kreeg. Een degelijke stage vereist een adequate stagebegeleiding door de school op de stageplaats. Een efficiënte stagebegeleiding vergt dan weer een voldoende en redelijk aantal uren-leraar[20]. Leerlingenstages kunnen onder geen beding een voorwendsel zijn voor besparingen bij de aanwending van het urenpakket. Het is niet toegestaan stagebegeleidende opdrachten onbezoldigd te laten uitoefenen.

De stagebegeleider is in alle scholen waar de vraag werd gesteld (38/42 bevraagde casussen), een vakleerkracht, die lesgeeft in het specifiek gedeelte van de studierichting. De stagebegeleider heeft volgens alle bevraagde scholen op regelmatige basis contact met de stageplaats. Het is de gewoonte om fysiek langs te gaan en contact te hebben met de leerling en de mentor. Corona heeft daarin verandering gebracht en verplichtte meer te werken met videogesprekken of e-mails.

De opdracht van de stagebegeleiding is omvangrijk: hij omvat o.a. verscheidene stagebezoeken, administratieve gesprekken met de leerling op school, beoordeling en bijsturing van de stageopdrachten, administratie, schriftelijke verslaggeving en stagevergaderingen. In zeker een derde van de bevraagde scholen vinden de leerkrachten het aantal toegekende uren onvoldoende.

De overheid kent aan de scholen uren-leraar toe, die ze bepaalt op basis van graad, leerjaar, onderwijsvorm en groep van disciplines, maar scholen zijn vrij in de aanwending ervan. Het aantal uren-leraar dat een school stagebegeleiders in de praktijk biedt om aan stagebegeleiding te doen, varieert sterk, onder meer doordat ook het takenpakket van de stagebegeleiders verschilt. Zo gebeurt het dat een begeleider in het studiegebied personenzorg participerend observeert, wat meer uren vereist. Het aantal uren varieert er van een half uur tot 2,5 uur per leerling. In het studiegebied handel is het gebruikelijk om drie leerlingen per uur te begeleiden.

Volgens de leerkrachten bij een aantal geïnterviewde scholen is het aantal toegekende uren onvoldoende en ondoorzichtig vastgesteld. De bevraagde leerkrachten gaven ook aan dat de uren stagebegeleiding zouden volstaan, mochten zich geen problemen voordoen, waarmee ze evenwel steeds meer geconfronteerd worden. Voor leerlingen die er tijdens het schooljaar bij komen, wordt in geen bijkomende uren voorzien.

20 Omzendbrief SO/2015/01, paragraaf 3.1.1.

De pedagogische begeleidingsdiensten achten zich niet bevoegd aan de scholen advies te geven over de toekenning van het aantal uren stagebegeleiding. Dat behoort volgens hen tot de vrijheid van onderwijs.

Stagementor op de stageplaats

De stagementor moet voldoende tijd vrijmaken om de stagiair effectief ter plaatse te begeleiden en feedback te geven, om deel te nemen aan de tussentijdse evaluatiegesprekken en het eindevaluatiegesprek met de stagebegeleider en de stagiair, om te rapporteren over de vorderingen en om tijdig stageknelpunten te signaleren aan de stagebegeleider en de stagiair. De tevredenheid over de mentoren is wisselend. Zij zouden soms onvoldoende aanwezig zijn op de werkvloer en (16/42) en niet altijd hun taken opnemen (13/42). Ook blijkt feedback geven niet altijd gemakkelijk. Als de samenwerking niet goed verloopt, beëindigen de scholen die.

Evaluatie van de stage

De school moet de stage evalueren aan de hand van de leerplandoelstellingen. In de praktijk baseren de scholen hun evaluaties op de stageactiviteitenlijst en op een lijst van attitudes die eigen zijn aan de arbeidssituatie, zoals zin voor verantwoordelijkheid of omgaan met stress. In de studiegebieden handel en mechanica-elektriciteit kennen de evaluaties vaak een groot gewicht toe aan attitudes. De attitudes die de scholen evalueren, zijn echter niet altijd terug te vinden in het leerplan. Daarnaast wijzen de pedagogische begeleidingsdiensten erop dat de evaluatie nooit uitsluitend op attitudes mag steunen. De onderwijsinspectie hanteert de norm dat er een goed evenwicht moet zijn tussen kennis, vaardigheden en attitudes.

De evaluatie van de leerlingenstage moet in constructief overleg plaatsvinden met de stagementor, maar de eindverantwoordelijkheid voor de stagebeoordeling ligt bij de stagebegeleider[21]. In de bevraagde scholen vond de evaluatie altijd plaats met de mentor erbij en dikwijls (27/42) ook met de stagiair (driehoeksoverleg). De frequentie van de evaluatie verschilt van school tot school. Het gaat van één keer per schooljaar over één keer per trimester, tot een evaluatie bij elk stagebezoek. Scholen geven aan dat er grote verschillen in evaluatiebekwaamheid zijn tussen mentoren.

Invloed eindresultaat stage op behalen kwalificatie

Het eindresultaat van de stages telt mee als vak en het is dus een onderdeel van de gehele kwalificatie. In studierichtingen met een arbeidsfinaliteit heeft het een grotere weerslag dan in andere richtingen. Stage is in het BSO een onderdeel om te kunnen slagen. In het vijfde leerjaar wordt nog wel veel bijgestuurd. Stage is daar een extra middel om te zien of de studierichting passend is. Als leerlingen een studierichting verlaten, doen ze dat meestal wanneer de stages in het vijfde leerjaar BSO beginnen. In het zesde en zevende leerjaar BSO is dat nog uitzonderlijk. De stage wordt op de klassenraad soms als hefboom gebruikt om een leerling te doen slagen.

2.2 Duaal leren

De decreetgever introduceerde in 2018 duaal leren. Voorheen waren er gedurende drie schooljaren al verscheidene proeftuinen duaal leren. Het stelsel is bedoeld voor leerlingen die hun diploma secundair onderwijs willen behalen met een combinatie van leren in een onderwijsinstelling en leren bij een werkgever. De leerling *leert* in dat geval dus op de werkvloer, in tegenstelling tot de

21 Omzendbrief SO/2015/01, par. 3.1.1.

stage en het deeltijds beroepssecundair onderwijs, waarbij de leerling op de werkvloer *toepast* wat hij op school heeft geleerd. De onderwijsinstelling kan een school zijn voor voltijds secundair onderwijs, een centrum voor deeltijds onderwijs of een Syntra-lesplaats. Hoeveel tijd de leerling doorbrengt op de werkvloer, hangt af van de opleiding. De komende jaren vervangt duaal leren het stelsel van leren en werken. Tegen het schooljaar 2025-2026 zou de omzetting gefinaliseerd zijn[22].

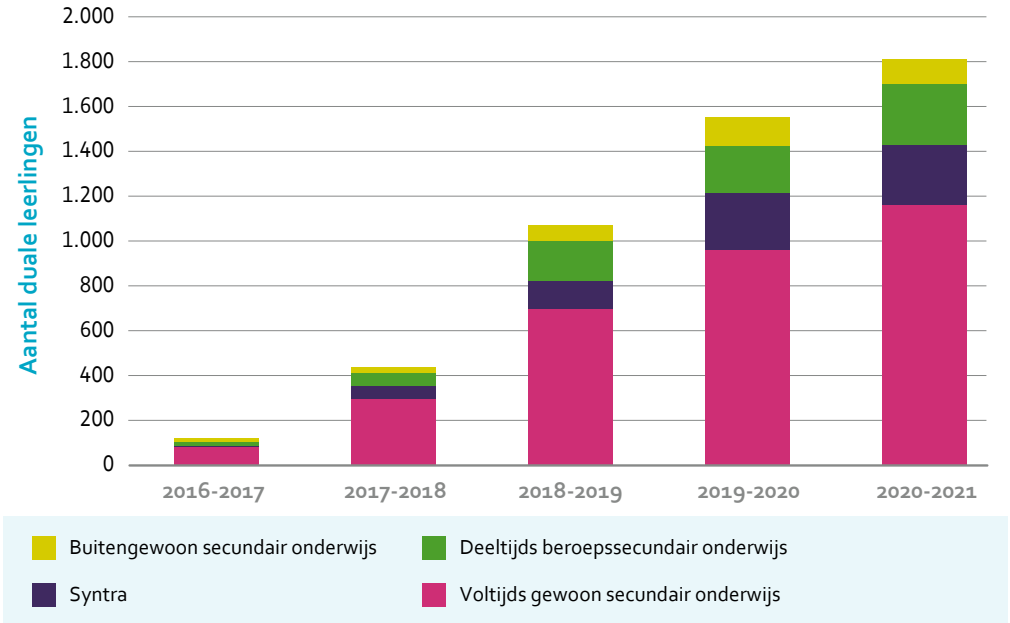
Voor elke duale opleiding bestaat een standaardtraject, dat detailleert wat de leerling minimaal moet leren op het vlak van algemene en beroepsgerichte vorming. Algemene vorming wordt vooral in de onderwijsinstelling georganiseerd. De beroepsgerichte vorming steunt op een of meer beroepskwalificatie(s). In een beroepskwalificatie staat wat de leerling in een bepaald beroep als beginnende werknemer moet kunnen.

De onderwijsinstelling beslist hoe zij het standaardtraject omzet in lessen en of zij de opleiding lineair (volgens een schooljaarsysteem) of modulair (in clusters van leeractiviteiten) organiseert. Zij stelt een individueel opleidingsplan op, rekening houdend met de werkplek en de specifieke noden van de leerling.

2.2.1 Duale leerlingen

Het totaal aantal leerlingen in een duale opleiding groeide tot 1.810 leerlingen in het schooljaar 2020-2021, onder wie 111 in het buitengewoon secundair onderwijs, 269 in het deeltijds beroepssecundair onderwijs, 272 in een Syntra-lesplaats en 1.158 in het voltijds gewoon secundair onderwijs.

Figuur 4 – *Evolutie aantal leerlingen in een duale opleiding*[23]

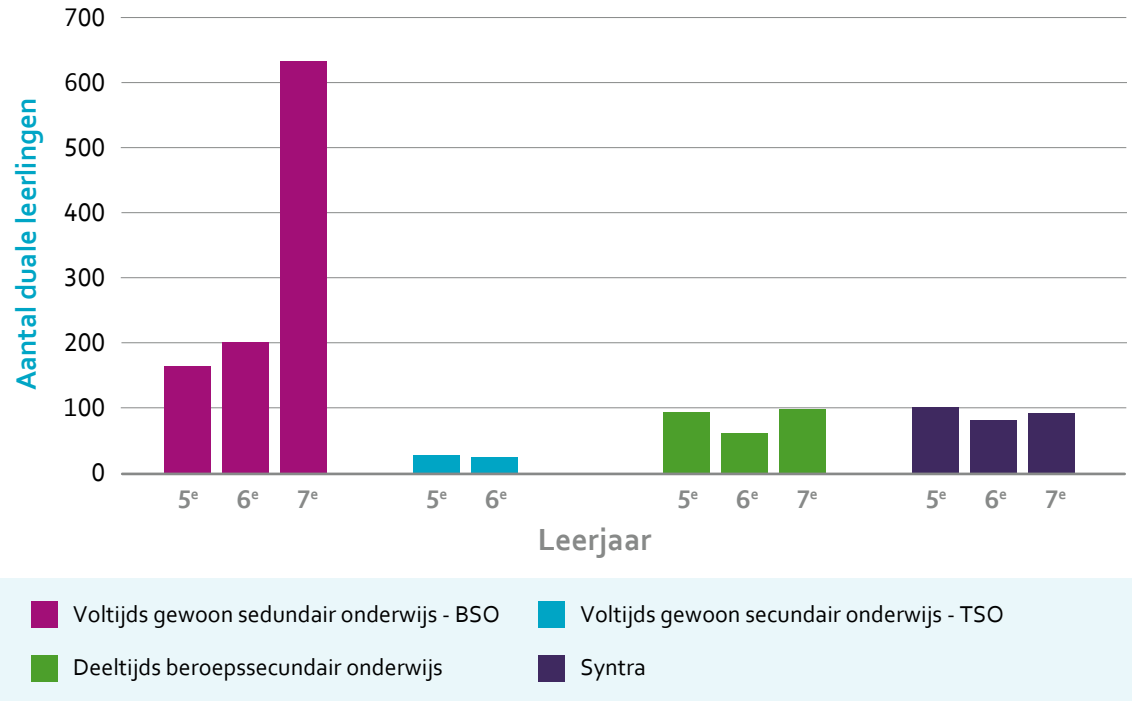
Bron: Dataloep

22 Besluit van de Vlaamse Regering van 16 juli 2021 over het geïntegreerde ondersteuningsaanbod gelijke onderwijskansen in het secundair onderwijs en tot wijziging van diverse besluiten van de Vlaamse Regering, wat betreft studieaanbod, studietoelagen en projectsubsidiëring contractuelen.

23 Gegevens uit dataloep: situatie teldag 1 februari, inclusief een beperkt aantal leerlingen uit de tweede graad en leerlingen in de aanloopfase.

Aangezien duale leerlingen in het buitengewoon onderwijs beperkt zijn in aantal en dit een ander type onderwijs betreft, zijn zij in de audit niet verder onderzocht. De onderstaande figuur toont dat duale leerlingen in het voltijds gewoon secundair onderwijs voornamelijk aanwezig zijn in het zevende leerjaar van het BSO[24]. Het aantal duale leerlingen in het TSO is beperkt. In het deeltijds beroepssecundair onderwijs en in de syntra-lesplaatsen is er een minder uitgesproken verschil in aantal duale leerlingen tussen de verschillende leerjaren in de derde graad.

Figuur 5 – *Aantal duale leerlingen in de derde graad voor het schooljaar 2020-2021*

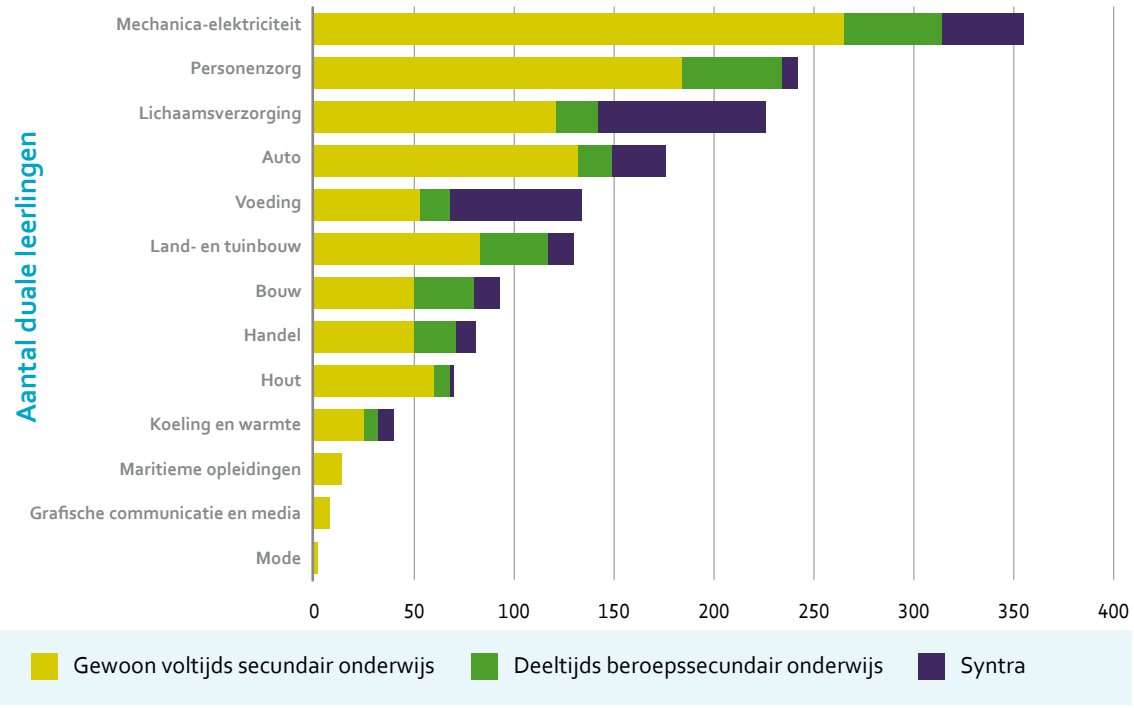

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI

De volgende figuur toont dat de meeste duale leerlingen in het schooljaar 2020-2021 een richting in de studiegebieden mechanica-elektriciteit, personenzorg en lichaamsverzorging volgden.

24 Enkel duale leerlingen in de derde graad zijn weergegeven, exclusief het zevende leerjaar TSO. De aanloopfase is niet mee opgenomen. Deze afbakening is ook bij verdere beschrijving van de populatie duale leerlingen toegepast.

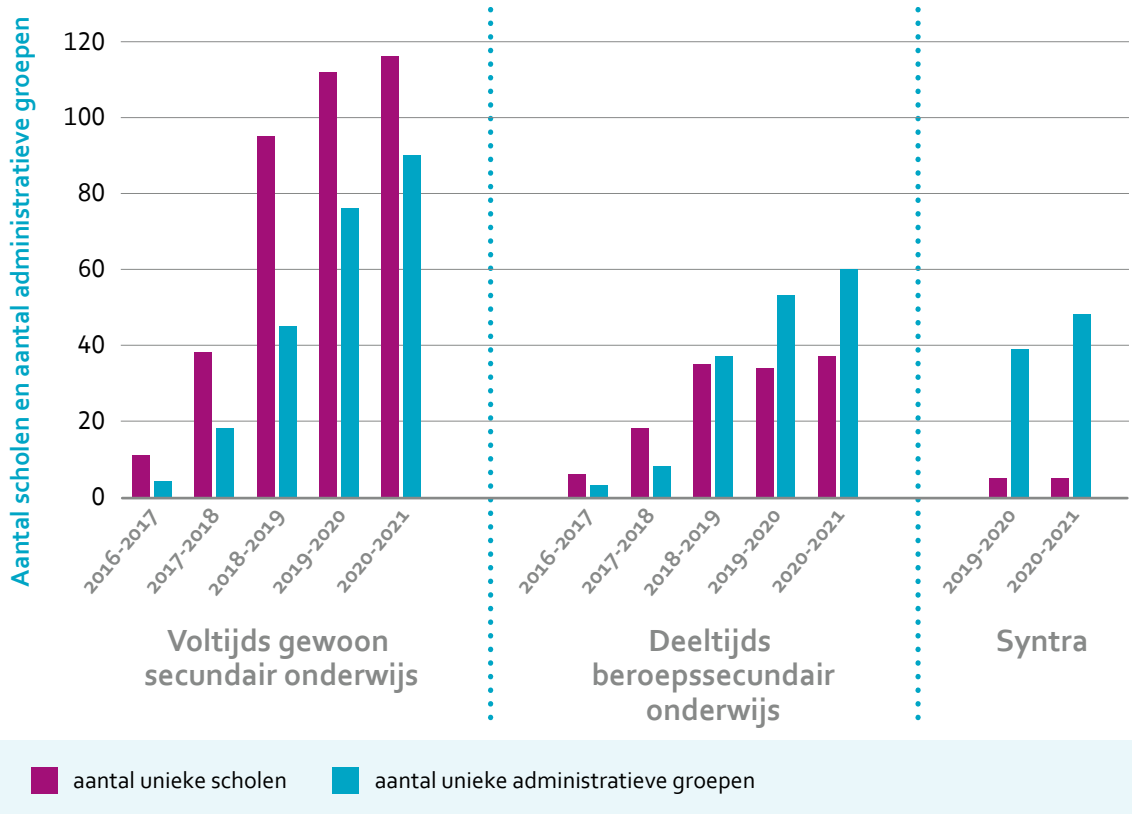
Figuur 6 – *Aantal duale leerlingen per studiegebied (derde graad, schooljaar 2020-2021)*

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI

De onderstaande figuur toont de aantallen unieke administratieve groepen en scholen in het voltijds gewoon secundair onderwijs, deeltijds beroepssecundair onderwijs en syntra-lesplaatsen met ten minste één duale leerling op teldag 1 februari in de derde graad.

Figuur 7 – *Aantal scholen en administratieve groepen met ten minste één duale leerling op teldag 1 februari in de derde graad*[25]

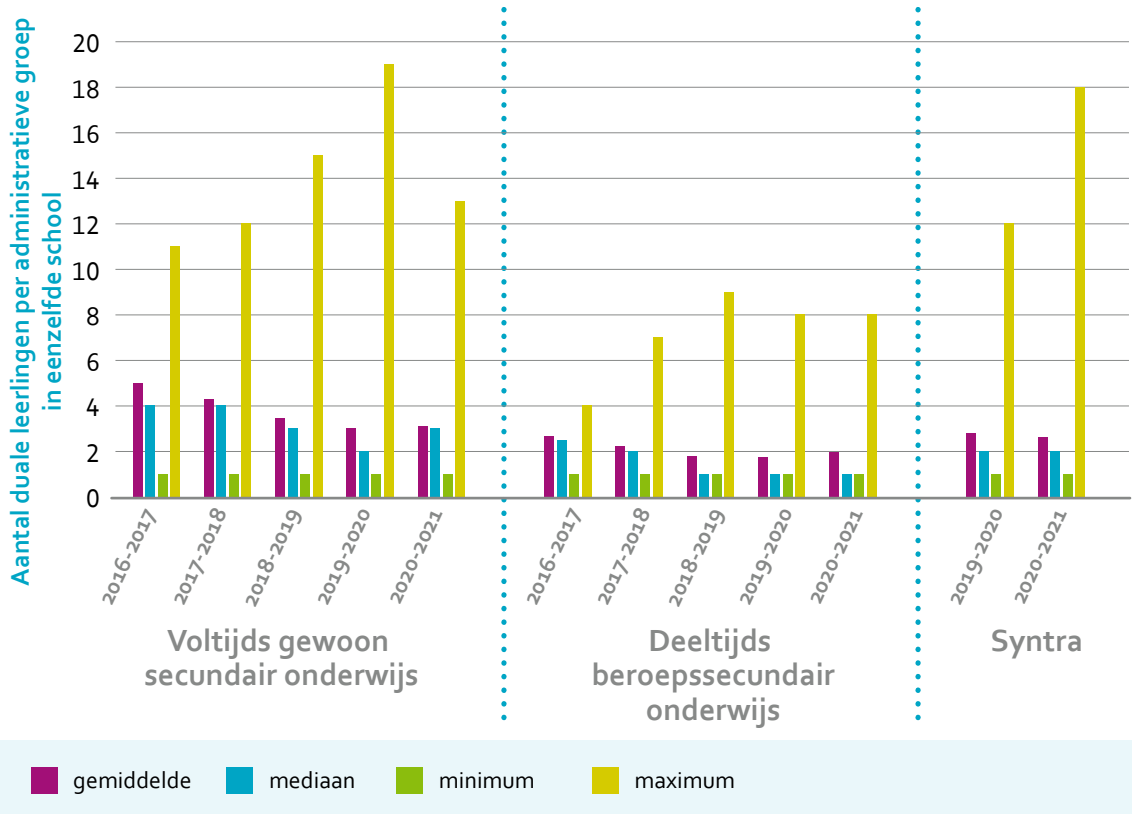
Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI

Hoewel maar een beperkt aantal leerlingen een duale opleiding volgt, bieden er in verhouding veel scholen deze leervorm aan en is er ook een grote spreiding wat betreft administratieve groepen. In het schooljaar 2020-2021 telden 116 scholen in het voltijds gewoon secundair onderwijs minstens één duale leerling op teldag 1 februari en waren er samen 90 administratieve groepen met minstens 1 ingeschreven leerling. In het deeltijds beroepssecundair onderwijs boden 37 scholen een duale opleiding aan in 60 verschillende administratieve groepen. De 5 syntra's boden duaal leren aan in 48 administratieve groepen.

De onderstaande figuur toont de aantallen duale leerlingen per administratieve groep en per instelling in het voltijds gewoon secundair onderwijs en de syntra's in het BSO (5e, 6e, 7e leerjaar) en in het TSO (5e en 6e leerjaar).

25 Voor de syntra's onderzocht het Rekenhof alleen de schooljaren 2019-2020 en 2020-2021 omdat de syntra-gegevens van voor de invoering van het decreet minder accuraat zijn.

Figuur 8 – *Aantal duale leerlingen per administratieve groep in eenzelfde school in de derde graad BSO en TSO*

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI

Het gemiddeld aantal duale leerlingen per administratieve groep per instelling ligt laag. In 2020-2021 waren op teldag 1 februari gemiddeld 3,11 leerlingen in een duale opleiding ingeschreven in het voltijds gewoon secundair onderwijs in dezelfde instelling in dezelfde administratieve groep. In schooljaar 2020-2021 was 97 keer maar één leerling ingeschreven op die teldag in een bepaalde duale opleiding in een school in het voltijds gewoon secundair onderwijs. Voor het deeltijds beroepssecundair onderwijs was dat in het schooljaar 2020-2021 71 keer het geval en voor de syntra's 40 keer. Minder spreiding van het aanbod duaal leren zou optimaler zijn.

2.2.2 Aanbod

Het Rekenhof ging ook voor duaal leren de omvang van de werkplekcomponent in de praktijk na. Net zoals bij de stages, bevroeg het scholen over hun zoektocht naar geschikte werkplekken. Het vroeg scholen ook waarom zij duaal leren (nog) niet aanboden. Ook deze interviews richtten zich op de studiegebieden handel, personenzorg en mechanica-elektriciteit.

Omvang werkplekcomponent

Een opleiding is duaal, als ze bestaat uit de combinatie van een schoolcomponent en een werkplekcomponent die samen minstens 28 opleidingsuren per week omvatten. Op jaarbasis dient de werkplekcomponent minstens veertien uren per week te omvatten. De effectieve omvang van de werkplekcomponent hangt af van de overeenkomst:

- Bij een *overeenkomst voor alternerende opleiding* is het aantal wekelijkse opleidingsuren in een duale opleiding gekoppeld aan de gemiddelde wekelijkse arbeidsduur van de cao in de sector. Voor het merendeel van de sectoren is dat 38 uur, wat dan ook het aantal wekelijkse opleidingsuren van de opleiding is.
- Bij een *stageovereenkomst voor alternerende opleiding* en een *deeltijdse arbeidsovereenkomst* is er niet noodzakelijk een koppeling aan de sector-cao en kunnen de wekelijkse opleidingsuren beperkter zijn.

In de duale opleidingen van het BSO werkten de bevraagde scholen met de *overeenkomst alternerende opleiding* en volgden de leerlingen 38 uren opleiding per week. De scholen organiseren de duale opleidingen zo dat leerlingen twee dagen op school aanwezig zijn en drie dagen op de werkplek. In de duale opleidingen van de derde graad TSO werkten de scholen met de *stageovereenkomst*.

De omvang van de werkcomponent bij duaal leren en de omvang van stages ligt in sommige gevallen dicht bij elkaar. Hoewel de stageverplichting in omvang eerder beperkt is (18 halve dagen), was de omvang in werkelijkheid in sommige richtingen veel groter (zie tabel 1). Zowel voor handel als personenzorg toonden de onderzochte casussen dat een volume van tien tot twaalf uren per week over de verschillende studierichtingen heen in het zesde en zevende leerjaar in het BSO gebruikelijk is, met uitschieters tot 20 uren per week. Als het verschil in omvang van de werkcomponent tussen stages en duaal leren voor sommige richtingen beperkt is, zijn stages volgens enkele scholen en een beroepssector mogelijks een meer aantrekkelijke vorm van werkplekleren voor werkgevers die het moeilijk hebben met de financiële tegemoetkoming en de arbeidsintensieve begeleiding[26].

Geschikte werkplekken

Anders dan bij de stage, kunnen scholen die duaal leren organiseren, niet terugvallen op een lange traditie. Enkele van de bevraagde scholen waren al betrokken bij de proeftuinen duaal leren, die startten in het schooljaar 2016-2017. Andere boden ten tijde van het interview voor het eerst een duale opleiding aan.

Een ander verschil met de stages is dat de werkplek duaal leren een erkenning als leerondernemning moet krijgen. De leerling verwerft immers een groot deel van de competenties op de werkplek en moet voldoende leerkansen krijgen. Zo moet de werkgever op het vlak van organisatie en bedrijfsuitrusting voldoen om de opleiding op de werkplek van een leerling, overeenkomstig het opleidingsplan, mogelijk te maken. En een mentor met ten minste vijf jaar beroepservaring en een mentoropleiding moet de leerling begeleiden.

Een werkplek vinden moet, anders dan bij stages, een gedeelde verantwoordelijkheid zijn van alle betrokkenen[27]. Zo kunnen leerlingen zelf op zoek gaan naar werkgevers, maar kan de trajectbegeleider daar ook bij helpen door werkgevers voor te stellen aan de leerling. Scholen kunnen ook een beroep doen op het eigen netwerk van werkgevers.

Uit de interviews met de scholen blijkt dat het bij duaal leren in de praktijk gebruikelijk is dat het zwaartepunt voor de zoektocht naar geschikte werkplekken bij de school en niet bij de leerling

26 Voor meer informatie omtrent mogelijke drempels: *Kosten, baten en financiering van duaal leren,* Idea Consult (2020), in opdracht van de Vlaamse overheid.

27 Omzendbrief duaal leren en de aanloopfase, referentie SO/2019/01, punt 7.1.

ligt. Regelmatig gaven scholen aan dat het niet eenvoudig is geschikte werkplekken voor een duaal traject te vinden. De voornaamste oorzaken daarvan zijn:

- werkgevers kennen het concept nog niet voldoende;
- duaal leren vergt een intensieve begeleiding op de werkplek en werkgevers zien er geen voordeel in voor zichzelf;
- de werkgever moet een financiële vergoeding betalen;
- de werkgevers zijn, zoals bij de stages, soms moeilijk bereikbaar met het openbaar vervoer en de ligging van de school ten opzichte van de werkgevers is niet optimaal.

Anders dan bij de stages, stelden de scholen doorgaans wel te kunnen rekenen op externe ondersteuning bij het zoeken naar geschikte werkplekken. De ondersteuning wat betreft de werkplekcomponent komt van de departementen Onderwijs en Vorming en Werk en Sociale Economie, het Vlaams Partnerschap duaal leren[28] en de 19 sectorale partnerschappen[29]. Via een addendum duaal leren bij de sectorconvenants ontvangen de sectorale partnerschappen hiervoor extra middelen. De onderwijskoepels ondersteunen de opleidingsverstrekkers wat betreft de opleidingscomponent. Sectoren bieden dus ondersteuning, maar er blijken vrij grote verschillen te bestaan tussen de sectoren, gaande van het doorgeven van goedgekeurde plaatsen en het voeren van de administratie voor de werkgevers, tot een eerder beperkte ondersteuning. Ondanks de ondersteuning en het bestaan van een databank met erkende werkplekken, gaven verscheidene geïnterviewde scholen aan dat ze meer ondersteuning wensen voor het vinden van concrete, geschikte werkplekken, die erkend zijn of kunnen worden én een haalbare locatie hebben.

(Nog) niet aanbieden van duaal leren

Negen van de dertig bevraagde scholen boden duaal leren aan in minstens één van de drie studiegebieden (handel, personenzorg of mechanica-elektriciteit). Drie andere scholen boden een duale opleiding aan in een ander studiegebied. Van de achttien bevraagde scholen die geen duaal leren aanboden, zou er één duaal leren vanaf het volgende academiejaar organiseren. Een andere school overwoog dat. De zestien overige scholen gaven aan geen concrete plannen te hebben om duaal leren in te richten. Twee ervan hadden in het verleden duaal leren aangeboden, maar waren daarmee gestopt. Om duaal leren niet (meer) in te richten, gaven de scholen verschillende redenen op:

- De scholen ervaren weinig nood, door een gebrek aan interesse bij leerlingen, leerkrachten en werkgevers of doordat naburige scholen al in een aanbod voorzien.
- Duaal leren impliceert dat de doelstellingen echt op de werkvloer worden gerealiseerd, en niet meer op school. Scholen staan daar soms niet achter.
- Andere scholen deelden tegenvallende ervaringen.

2.3 Conclusies

In de derde graad BSO zijn stages in sterke mate ingeburgerd (voor 80 tot 90% van de leerlingen is er een stage geregistreerd) en ook in het TSO komen stages frequent voor (tot 35%). De Vlaamse Regering heeft het voltijds secundair onderwijs vanaf het schooljaar 2014-2015 verplicht een leerlingenstage van minimaal achttien halve dagen per schooljaar te organiseren in het zesde en zevende jaar van alle BSO-opleidingen en in het zesde jaar van een aantal TSO-opleidingen. Het was de bedoeling de stageverplichting naderhand te evalueren en eventueel uit te breiden,

28 Een overlegorgaan met werkpartners enerzijds (SERV-partners) en opleidingspartners anderzijds (onderwijskoepels en -netten en andere opleidingsverstrekkers).

29 Een overlegplatform in het kader van duaal leren met zowel onderwijs- als werkpartners uit een bepaalde sector.

maar dat bleef uit. Op grond van de interviews en de administratieve gegevens over de stage-registraties stelt het Rekenhof vast dat zeker in grote mate aan de stageverplichting voldaan wordt. Bovendien overtreffen de bevraagde scholen in de derde graad BSO van de studiegebieden handel en personenzorg doorgaans sterk de minimale stage-omvang. In de derde graad van het TSO ligt die omvang meestal dicht bij het minimum.

De scholen vinden soms moeilijk geschikte stageplaatsen en moeten dan uitwijken naar stageplaatsen die minder aansluiten bij de leerplandoelstellingen. Wellicht houden zij in hun programmatie-aanvragen onvoldoende rekening met het aanbod van stageplaatsen en werkplekken in de regio. De Vlaamse Regering gaat bij de goedkeuring van de programmaties onvoldoende na of zich in de buurt van de school onvoldoende geschikte werkgevers bevinden.

Daarnaast hangt het moeilijk vinden van stageplaatsen deels samen met een slechte aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt. Zo vindt in het studiegebied Handel een grote meerderheid van de scholen in de richting kantoor steeds moeilijker geschikte stageplaatsen. De doelstellingen van het leerplan komen er steeds minder aan bod. De richting kantoor bestaat in het huidige secundair onderwijs al lang, terwijl geruime tijd al gesteld wordt dat die onderwijsopleiding niet goed aansluit op de arbeidsmarkt. Ook een gebrek aan mobiliteit van de leerlingen speelt vaak een rol in het moeilijk vinden van stageplaatsen. Daarnaast zijn er ook richtingen die door specifieke kenmerken moeilijkheden ervaren zoals bijvoorbeeld de stages in de thuiszorg. De bevraagde scholen gaven aan van de meeste sectoren geen ondersteuning te krijgen voor het zoeken naar geschikte stageplaatsen.

De scholen trachten kwaliteitsvol stages aan te bieden en hechten belang aan een goede stage-opbouw en -voorbereiding. Bij de keuze van stageplaatsen is de mogelijkheid de leerplandoelstellingen te kunnen waarmaken het meest doorslaggevende criterium. Alle scholen werken dan ook met een stage-activiteitenlijst die op het leerplan steunt.

De omvang van wat de leerling op de werkvloer inoefent en leert verantwoordt niet altijd de stage-omvang. De regelgeving vereist dat ook niet expliciet en omschrijft de stagedoelstelling ruim als: beroepservaring opdoen, zonder een verband met de leerplandoelstellingen te leggen.

Verschillende bevraagde leerkrachten gaven aan dat de hun toegekende stage-uren onvoldoende zijn. Het aantal uren-leraar dat stagebegeleiders in de praktijk krijgt van de school om aan stagebegeleiding te doen, verschilt sterk van school tot school. Dit is zo omdat het takenpakket van stagebegeleiders kan verschillen, maar voor meerdere bevraagde leerkrachten is het ondoorzichtig hoe de uren stagebegeleiding worden vastgesteld. De scholen zijn wisselend tevreden over de samenwerking met de stagementoren en gaven aan dat feedback door de mentor een aandachtspunt is.

In de studiegebieden handel en mechanica-elektriciteit gaat bij de stage-evaluatie veel aandacht naar attitudes, terwijl de attitudes die scholen evalueren niet altijd in het leerplan staan.

Het aantal leerlingen dat duaal leren volgt, bleef tot op heden beperkt. Door hun soms vrij grote omvang liggen stages in bepaalde studierichtingen soms dicht bij de omvang van de werkplekcomponent bij duaal leren en vormen zij volgens sommige scholen en een beroepssector mogelijks een meer aantrekkelijke vorm van werkplekleren voor werkgevers, aangezien ze geen financiële tegemoetkoming vergen en minder arbeidsintensief zijn.

De bevraagde scholen gaven aan moeilijk geschikte werkplekken voor een duaal traject te vinden, doordat werkgevers het concept nog niet (voldoende) kennen, het een intensieve begeleiding op de werkplek vergt en werkgevers geen voordeel voor zichzelf zien. Ook de financiële vergoeding en de moeilijke bereikbaarheid zijn struikelblokken.

Anders dan bij de stages kunnen scholen voor de zoektocht naar geschikte werkplekken voor duaal leren wel rekenen op externe ondersteuning van sommige sectororganisaties, maar toch gaven diverse scholen aan dat zij meer ondersteuning wensen. Er zijn tussen sectoren grote verschillen in de ondersteuning die ze geven.

De bevraagde scholen gaven verschillende redenen om duaal leren niet (meer) in te richten. Ze ervaren weinig nood en interesse of is er reeds een bestaand aanbod bij naburige scholen. Soms staan scholen niet volledig achter het principe dat de leerplandoelstellingen bij duaal leren echt op de werkvloer moeten worden gehaald en niet meer op school. Ook tegenvallende ervaringen van andere scholen spelen een rol.

Hoofdstuk 3

Bereik van de doelstellingen

3.1 Doelstellingen beleid werkplekleren

De resultaten van het beleid inzake werkplekleren in het gewoon secundair onderwijs vaststellen vereist dat er specifieke en gekwantificeerde doelstellingen zijn. Die heeft de overheid niet bepaald, evenmin als indicatoren waarmee de resultaten van het beleid in beeld worden gebracht. De memories van toelichting bij het onderwijsdecreet 23 en bij het decreet duaal leren hebben alleen algemene beleidsdoelstellingen voor stages en werkplekleren geformuleerd: een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt bevorderen en jeugdwerkloosheid terugdringen[30]. De laatstgenoemde memorie heeft daaraan toegevoegd: de ongekwalificeerde uitstroom verminderen.

3.2 Evaluatie van de doelstellingen door de overheid

3.2.1 Stages

Evaluatie door SONO

De overheid heeft de effecten van de stageverplichting in het TSO en het voltijds BSO tot op heden niet geëvalueerd. Langs een steunpunt voor beleidsgericht onderzoek stuurde zij wel mee wetenschappelijke onderzoeken aan over de relatie tussen onderwijs en arbeidsmarkt[31]. Dat leverde in 2019 een onderzoek op naar de impact van stages in het secundair onderwijs op de gekwalificeerde uitstroom uit het secundair onderwijs, de start in het tertiair onderwijs en de overgang van school naar arbeidsmarkt[32]. Deze studie heeft gebruik gemaakt van een longitudinale dataset met achtergrondkenmerken, schooluitkomsten en arbeidsmarktuitkomsten van 6.000 Vlamingen geboren in 1978 en 1980. Zij toonde aan dat stage-ervaring een positieve impact heeft op de kans om gekwalificeerd uit te stromen uit het secundair onderwijs. Leerlingen met stage-ervaring starten weliswaar minder vaak in het hoger onderwijs, maar zijn vaker werkzaam (met een vast contract) één jaar en vijf jaar na schoolverlaten. De gewijzigde context sinds de dataverzameling (o.a. daling ongekwalificeerde uitstroom, stijging instroom hoger onderwijs...) vergt een voorzichtige interpretatie van deze resultaten voor het huidige beleid.

30 Memorie van toelichting bij het decreet betreffende duaal leren en de aanloopfase (Vlaams Parlement, Stuk 1478 (2017-2018) – Nr. 1, p. 3) en memorie van toelichting bij onderwijsdecreet 23 (Vlaams Parlement, Stuk 2066 (2012-2013) – Nr. 1, p. 41).

31 SONO onderzoekslijn *De relatie tussen onderwijs en arbeidsmarkt* (zie https://data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsonderzoek/project/427).

32 SONO, Stages tijdens het secundair onderwijs en de overgang van school naar werk: een dynamische analyse, Gent, 2019.

Beschikbare stagegegevens

Een evaluatie moet steunen op betrouwbare en volledige stagegegevens. Tot en met het schooljaar 2018-2019 verzamelden scholen op twee manieren stagegegevens:

- Sinds het schooljaar 2006-2007 bezorgden zij jaarlijks in een elektronische zending gegevens over de gevolgde leerlingenstages aan het Ministerie van Onderwijs en Vorming[33] (*zending stage*). Daarin deelden zij per leerling die een stage volgde in de loop van het schooljaar, een aantal persoons- en stagegegevens mee (zoals de stagegever, de sector, het contract, de stageperiode en het arbeidsgeneeskundig onderzoek). De betrokken omzendbrief bestempelde die gegevens als een belangrijke bron van beleidsinformatie en noodzakelijk voor de opvolging van de sectorconvenants[34]. Met de *zending stage* zou de overheid dus niet alleen de naleving van de stageverplichting nagaan, maar ook de doelstellingen van de leerlingenstages opvolgen. AGODI rapporteerde voor het laatst over de gegevens van de *zending stage* over het schooljaar 2018-2019. Van de 641 scholen die op grond van hun onderwijsaanbod in aanmerking kwamen, hebben er toen maar 380 een zending via AGODI aan het departement Onderwijs en Vorming bezorgd, dat de gegevens analyseerde, samen met het beleidsdomein dat bevoegd is voor Werk. Die gegevens werden onder meer gebruikt bij de opvolging van de sectorconvenanten. Sinds het schooljaar 2019-2020 stelt AGODI geen nieuwe gegevens meer ter beschikking.
- Van het schooljaar 2013-2014 tot en met het schooljaar 2018-2019 moesten scholen afwezigheden op school wegens stage per halve dag ook met een W-code registreren[35]. Deze code werd geïntroduceerd om het minimale stagevolume ook in de aanwezigheidsregistratie te kunnen opvolgen, en dus de naleving van de stageverplichting. Deze registratie bevatte echter minder informatie dan de *zending stage* en was dan ook minder geschikt om het bereik van de doelstellingen op te volgen.

Sinds het schooljaar 2019-2020 zijn zowel de *zending stage* als de W-code niet meer algemeen in gebruik. Hoewel de omzendbrief over de *zending stage* nog geldt, sturen elk jaar minder scholen een zending door. Het gebruik van de W-codes is niet meer verplicht omwille van minder planlasten, maar scholen kunnen ze nog gebruiken.

Op 1 januari 2020 is de arbeidsongevallenwetgeving toepasselijk gemaakt op alle arbeidsprestaties in het kader van een opleiding naar betaalde arbeid. Dat brengt een registratieverplichting mee voor alle stagiairs die arbeidsprestaties verrichten buiten de onderwijsinstellingen. De school moet voor de stagiairs een Dimona-aangifte[36] doen. Dit systeem laat echter niet toe na te gaan of aan het verplichte stagevolume is voldaan en levert weinig informatie voor de opvolging van de stagedoelstellingen.

33 Omzendbrief Zendingen voor leerlingen en scholen in het secundair onderwijs, SO/2007/05.

34 Een sectorconvenant is een overeenkomst tussen de Vlaamse Regering en de sectoren (sectorale sociale partners), op initiatief van die laatste. Daarin engageren de sectorale sociale partners zich om in hun sector engagementen op te nemen met betrekking tot de aansluiting onderwijs–arbeidsmarkt, levenslang leren en diversiteit. Sectorconsulenten voeren deze engagementen op het terrein uit.

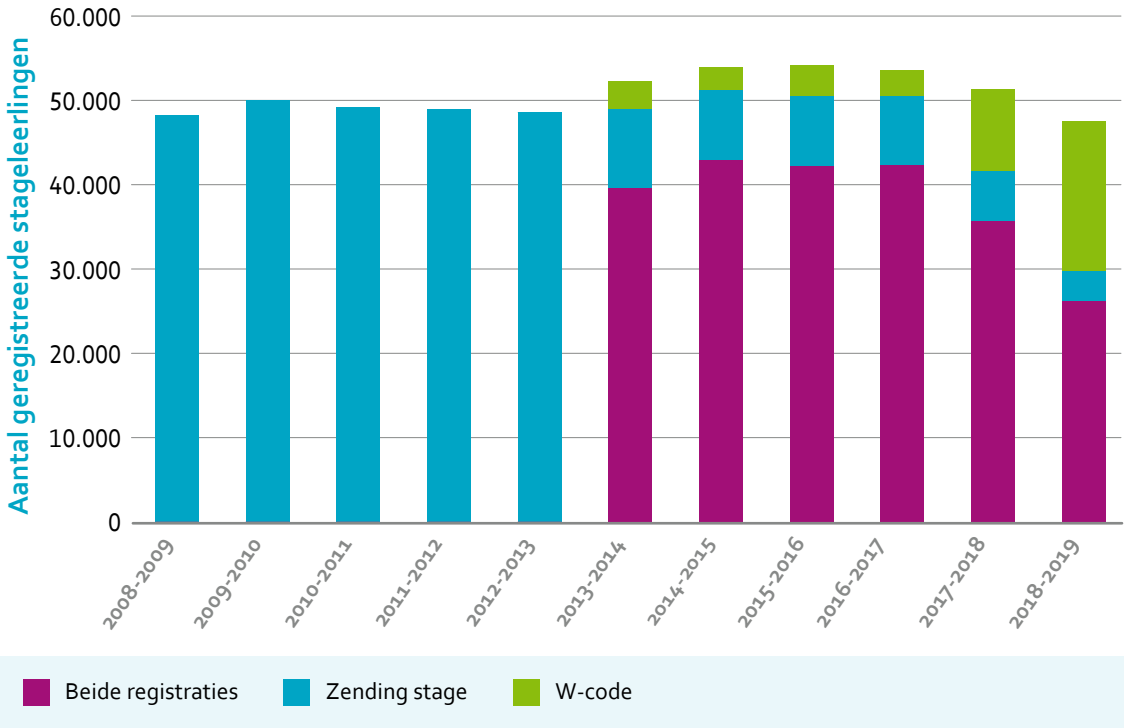
35 Omzendbrief SO 70, Registratie van leerlingen secundair onderwijs.

36 De Dimona (Déclaration Immédiate/Onmiddellijke Aangifte) is het elektronische bericht waarmee de werkgever aan de Rijksdienst voor de Sociale Zekerheid (RSZ) meldt dat een werknemer in dienst komt, uit dienst gaat of langer of korter werkt dan voorzien.

Betrouwbaarheid van de stagegegevens

Voor de schooljaren 2013-2014 tot en met 2018-2019 zijn er stagegegevens beschikbaar van zowel de zendingen stage als de W-codes. Mochten beide systemen volledig en betrouwbaar zijn geweest, dan zouden zij dezelfde leerlingen bevat hebben. Het Rekenhof stelt echter afwijkingen vast. Zo registreerden beide systemen in het schooljaar 2013-2014 voor het TSO (5e en 6e leerjaar) en BSO (5e, 6e en 7e leerjaar) in het gewoon voltijds secundair onderwijs 39.512 dezelfde leerlingen als stageleerlingen maar kregen daarnaast 9.439 leerlingen alleen een zending stage-registratie en 3.336 leerlingen alleen een W-coderegistratie (zie de onderstaande figuur). Zodoende zijn voor dat schooljaar maar 75,6% van de leerlingen met een geregistreerde stage in beide systemen opgenomen. Voor de schooljaren 2014-2015, 2015-2016 en 2016-2017 verbeterde dat cijfer tot respectievelijk 79,4%, 77,7% en 78,8%. Daarna nam de overlapping echter gestaag af, tot 55,1% in het schooljaar 2018-2019. Geen van beide systemen gaf dus een volledig beeld van de stagelopende leerlingen.

Figuur 9 – *Evolutie aantal stageleerlingen in derde graad BSO en TSO naargelang registratiebron*

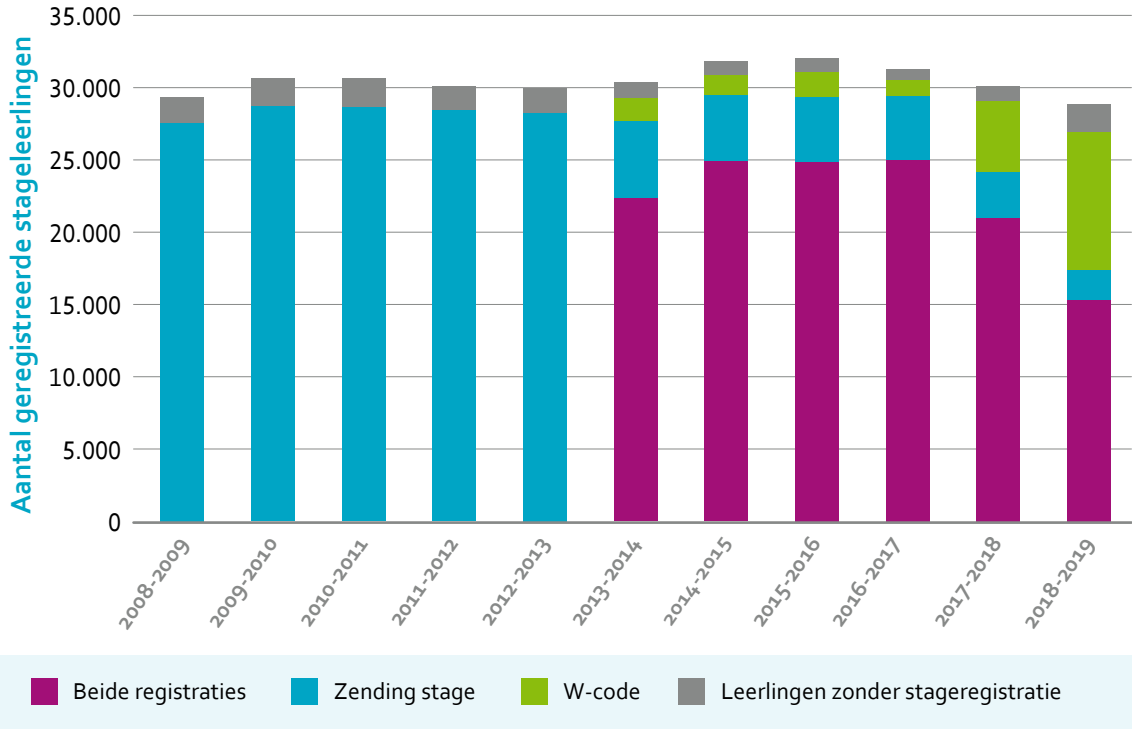
Bron: Berekeningen Rekenhof gegevens AGODI

Ook over het stagevolume zijn in beide systemen gegevens beschikbaar. Tot het schooljaar 2014-2015 moesten scholen in de *zending stage* het totaal aantal halve dagen invullen dat een leerling stage liep. Sinds het schooljaar 2015-2016 dienden zij echter het contractueel voorziene aantal halve stagedagen in te vullen, zonder rekening te houden met ziekte of andere afwezigheden. Voor de schooljaren 2013-2014 en 2014-2015 zouden de geregistreerde stagevolumes in beide systemen dus moeten overeenstemmen, terwijl de volumes in de zending daarna dezelfde of hoger zouden moeten zijn dan die volgens de W-codes. Analyses tonen dat het stagevolume in beide systemen in de schooljaren 2013-2014 en 2014-2015 inderdaad sterker overlapte dan in de schooljaren nadien. Maar ook in die twee schooljaren was slechts 30% en 34% van de leerlingen in beide systemen geregistreerd met overeenstemmende stagevolumes. Met een getolereerde afwijking van vijf halve dagen

kwamen de volumes ook slechts voor 53% van de leerlingen overeen in het schooljaar 2013-2014. Bovendien blijkt dat vanaf schooljaar 2015-2016 voor ongeveer een vijfde van de leerlingen een hoger effectief gerealiseerd volume werd gerapporteerd volgens de W-codes. Het Rekenhof acht de gegevens over stagevolumes dan ook onvoldoende geschikt voor een beleidsevaluatie, waarvoor ze werden verzameld, of voor de eigen audit.

Ook wat alleen de leerlingen uit een administratieve groep met een stageverplichting betreft, zijn beide registratiesystemen onvolledig (zie de onderstaande figuur)[37]. Bovendien ontbreekt nog een beperkt aantal leerlingen in de stageregistratie als beide systemen gecombineerd worden. Deze leerlingen hebben dus geen stage gevolgd, of een stage die geen van beide systemen registreerde (zie 2.1.2).

Figuur 10 – *Aantal geregistreerde stageleerlingen in administratieve groepen met een stageverplichting naargelang de registratiebron*

Bron: Berekeningen Rekenhof met gegevens AGODI

Het onderzoek van SONO heeft geen gebruik gemaakt van de stagegegevens die de administratie verzamelde. De onvolledige stagegegevens contrasteren ook met de registratie-inspanningen die de scholen in de interviews stelden te leveren (zie 2.1.4). Door die onvolledigheid koos het Rekenhof er voor zijn analyses van het doelstellingenbereik doorgaans voor de theoretische

37 Analyses op deze subpopulatie van leerlingen in een administratieve groep met stageverplichting kunnen niet veralgemeend worden naar de totale populatie van stageleerlingen in de derde graad TSO en BSO, aangezien niet met zekerheid gesteld kan worden dat de stageregistratie even nauwkeurig verloopt voor leerlingen in een administratieve groep met en zonder stageverplichting. Maar gezien de afwijkingen in de studierichtingen met stageverplichting, waarbij een correcte registratie verwacht wordt, betekent dit dat het niet mogelijk is om een exact beeld te krijgen van het aantal leerlingen dat in een studierichting zonder stageverplichting zit en toch een stage volgt.

opdeling in administratieve groepen met of zonder stageverplichting te volgen. Indien de stagegegevens op individueel niveau wel voldoende betrouwbaar beschikbaar zouden zijn, kunnen de beleidsdoelstellingen voor de stages op meerdere manieren geëvalueerd worden. Zo kan er voor de opleidingen waar geen stageverplichting geldt, een onderscheid gemaakt worden tussen leerlingen die wel en geen stage volgen. Daarnaast zijn er ook variaties in het volume en de vorm van de stage, die kunnen worden meegenomen als variabelen bij het nagaan van de doeltreffendheid van de gevolgde stages.

Ten slotte kunnen de stagegegevens voor het lopende schooljaar uitsluitend via de Dimona-aangifte opgevolgd worden en die informatie is ontoereikend voor een goede evaluatie van de stagedoelstellingen.

3.2.2 Duaal leren

In tegenstelling tot de beperkte stage-evaluatie, heeft de overheid inspanningen gedaan om duaal leren goed op te volgen, zowel tijdens de proeftuinen als na de invoering van het decreet voor duaal leren en de aanloopfase[38].

AGODI volgt de inschrijvingsgegevens van leerlingen in een duale opleiding op voor alle vier de aanbieders. Tot de invoering van het decreet voor duaal leren heeft het weliswaar de inschrijvingen in een duale syntra-opleiding nog niet opgevolgd. Het departement Werk en Sociale Economie volgt evenwel de gegevens over de overeenkomsten op.

3.3 Bereik doelstelling verhoging gekwalificeerde uitstroom

Het Rekenhof onderzocht in hoeverre de doelstelling van een verminderde ongekwalificeerde uitstroom werd bereikt. Bij gebrek aan voldoende kwalitatieve stagegegevens (zie 3.2.1) kon het de relatie tussen de verschillende stagekenmerken (al dan niet volgen van een stage, stageduur en -vorm…) en kwalificaties niet nagaan. Als alternatief vergeleek het de uitstroom tussen de verschillende studiegebieden en studierichtingen, waarin al dan niet een stageverplichting geldt, en ging het de evolutie over de schooljaren na. Het volgde een gelijkaardige aanpak wat de andere twee doelstellingen betreft, namelijk jeugdwerkloosheid terugdringen en onderwijs op de arbeidsmarkt afstemmen. Het analyseerde in eerste instantie de stages, maar voerde ook verkennende analyses uit voor duaal leren.

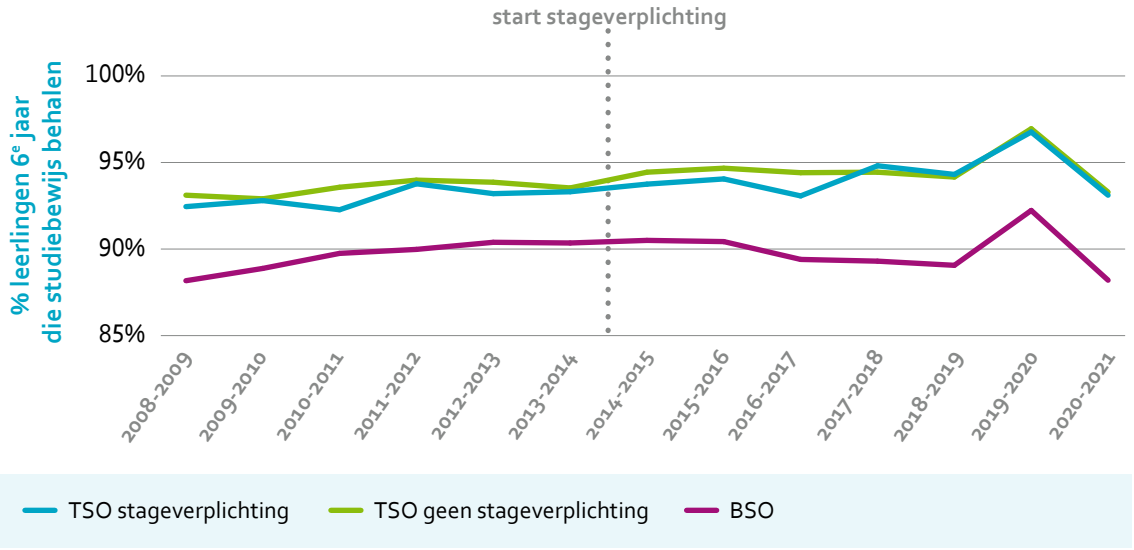
3.3.1 Stages

De onderstaande figuur toont de evolutie van het percentage leerlingen in het 6e leerjaar voltijds secundair onderwijs dat een studiebewijs behaalde. De figuur vergelijkt leerlingen in studierichtingen in het TSO met een stageverplichting, met leerlingen in TSO-studierichtingen zonder stageverplichting[39] en met leerlingen in het BSO, waarin voor het 6e leerjaar in alle studierichtingen een stageverplichting bestaat.

38 *Evaluatie proefprojecten duaal leren (https://data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsonderzoek/project/381).*

39 Ook als er geen stageverplichting geldt, is het mogelijk dat de school een stage organiseert. In deze groep zitten dus zowel leerlingen die stage gedaan hebben, als leerlingen die geen stage gedaan hebben.

Figuur 11 – *Percentage leerlingen in het 6e leerjaar voltijds secundair onderwijs dat een studiebewijs behaalde*

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI

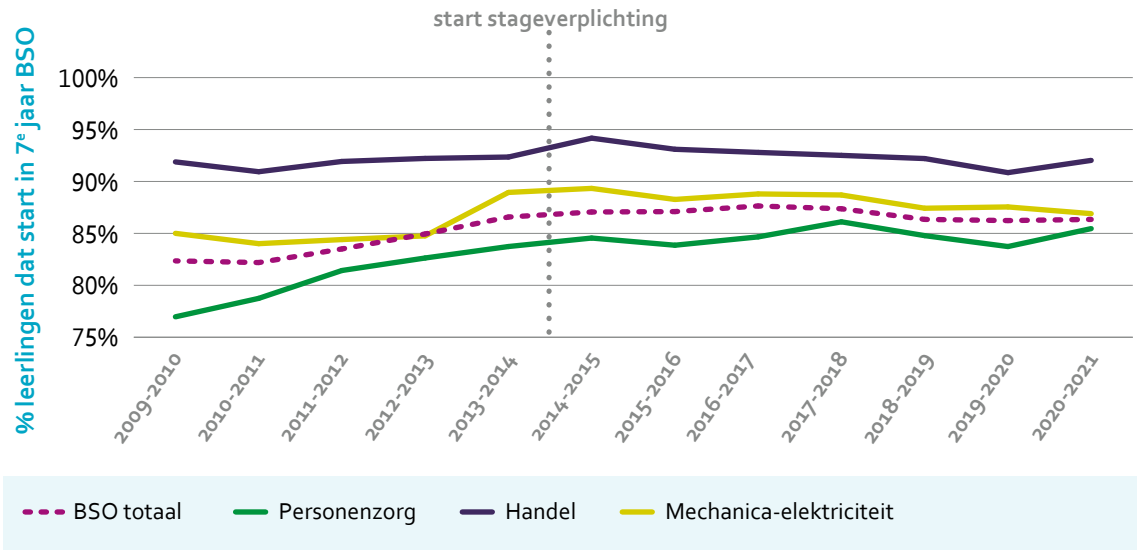
Ongeveer 9 op 10 leerlingen behalen een studiebewijs na een eerste inschrijving in het BSO. In de TSO-richtingen is de slaagkans gemiddeld iets hoger. Er is gemiddeld geen verschil tussen de slaagkans in TSO-studierichtingen met en zonder stageverplichting. De evolutie in de studierichtingen met een stageverplichting (zowel TSO als BSO) toont geen verandering in percentage behaalde studiebewijzen[40] vóór en na de invoering van de stageverplichting. Dat is niet verwonderlijk, aangezien die studierichtingen al een lange traditie van stages kennen. Ook een vergelijking van de TSO-studierichtingen met en zonder stageverplichting toont geen verschillen in de evolutie van het percentage behaalde studiebewijzen. De enige duidelijke trendbreuk in de gegevens deed zich voor in het eerste schooljaar tijdens de coronapandemie (2019-2020). Toen steeg het percentage behaalde studiebewijzen. Dat effect deed zich algemeen voor in het volledige voltijds gewoon secundair onderwijs[41].

Nadat een leerling het 6e leerjaar BSO succesvol heeft afgerond, ontvangt hij een studiebewijs van het derde niveau van de Vlaamse kwalificatiestructuur. Om het diploma van secundair onderwijs te behalen in het BSO (studiebewijs van het vierde niveau van de Vlaamse kwalificatiestructuur), moeten deze leerlingen ook een zevende jaar BSO succesvol voltooien. Een ruime meerderheid van de leerlingen die het 6e jaar BSO succesvol hebben afgerond, blijken ook te zijn doorgestroomd naar het 7e jaar, zoals de onderstaande figuur aantoont. Na een jarenlange stijgende trend, bleef het doorstroompercentage de laatste schooljaren stabiel, zowel voor de totaalpopulatie als in de drie onderzochte studiegebieden.

40 Voor de studierichtingen in het TSO gaat dit om een diploma secundair onderwijs, voor de studierichtingen in het BSO om een getuigschrift van het zesde leerjaar.

41 Rapport *Het Vlaamse onderwijs en de coronacrisis*, departement Onderwijs en Vorming (2021).

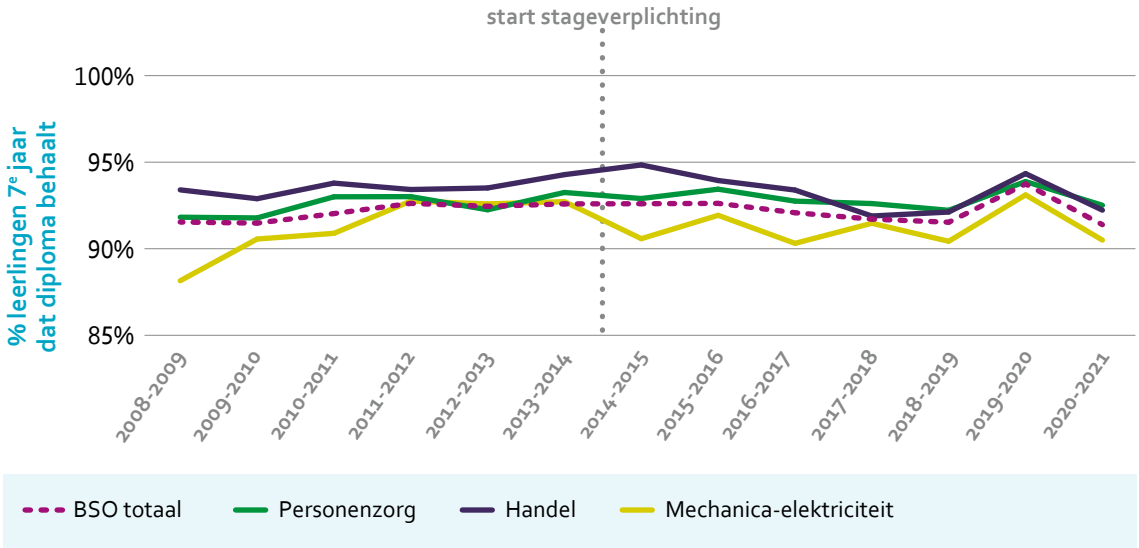
Figuur 12 – *Percentage BSO-leerlingen dat van het 6e naar het 7e leerjaar doorstroomde*

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI

Ten slotte toont de onderstaande figuur de evolutie van het percentage leerlingen dat in het 7e jaar van het BSO een studiebewijs[42] behaalde.

Figuur 13 – *Percentage leerlingen dat in het 7e leerjaar BSO een studiebewijs behaalde*

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI

Ongeveer 9 op 10 leerlingen die zich voor het eerst inschrijven in het 7e jaar BSO, behalen een studiebewijs. Er zijn kleine verschillen tussen de studiegebieden, maar uitgaande van de volledige

42 Leerlingen die van het 6e jaar BSO doorstromen naar het 7ee BSO, behalen in geval van een positieve evaluatie een diploma secundair onderwijs. Leerlingen die doorstromen van andere onderwijsvormen, hebben al een diploma secundair onderwijs behaald en krijgen na succesvolle afronding van het 7e jaar BSO een studiegetuigschrift.

populatie, is de slaagkans stabiel, net als bij de studiebewijzen in het 6e jaar secundair onderwijs. Ook deed zich in het begin van de corona-pandemie (schooljaar 2019-2020) eenzelfde tijdelijke stijging voor.

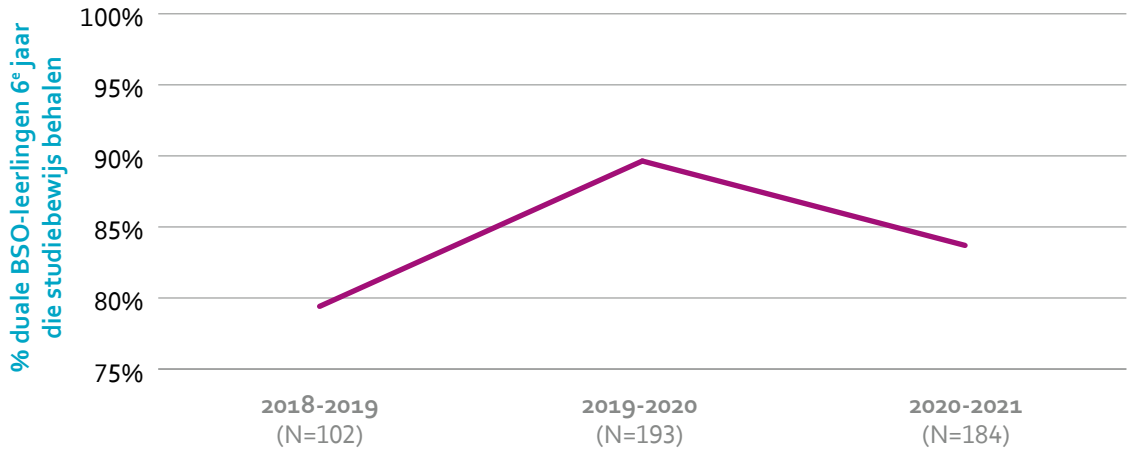
Op grond van de beschikbare gegevens kan niet worden geconcludeerd dat de stages leiden tot een meer gekwalificeerde uitstroom in de vorm van een groter aandeel behaalde studiebewijzen of een grotere doorstroming naar het 7e jaar BSO. Door de lange traditie van stages in de studierichtingen die momenteel stages aanbieden, ontbreekt echter een nulmeting. Een effect van de stages kan bijgevolg niet worden uitgesloten.

3.3.2 Duaal leren

Voor duale leerlingen in het voltijds secundair onderwijs voerde het Rekenhof gelijkaardige analyses uit als voor stagelopende leerlingen. Het hanteerde ook dezelfde afbakening (zie bijlage 1) en keek ook hier naar de behaalde kwalificaties in het 6e en 7e jaar BSO en de doorstroming naar het 7e jaar BSO. Leerlingen die duaal leren starten, kunnen verschillen van de andere leerlingen doordat zij zowel arbeidsrijp, als arbeidsbereid moeten zijn om te worden toegelaten tot een duaal traject. Die selectiecriteria kunnen de slaagpercentages beïnvloeden. Bovendien is het aantal duale leerlingen beperkt, wat de auditresultaten gevoelig maakt voor schommelingen, zeker bij verdere opsplitsingen naar leerjaar. Het Rekenhof geeft daarom alleen resultaten weer van groepen die in een schooljaar uit ten minste 50 leerlingen bestonden. De combinatie van het beperkt aantal duale leerlingen en dat deze leerlingen mogelijks op verschillende kenmerken verschillen van niet-duale leerlingen zorgt ervoor dat de gegevens over de duale leerlingen niet rechtstreeks vergeleken kunnen worden met de niet-duale (stage) leerlingen. Daarenboven zorgt dit er ook voor dat dit onderdeel zich beperkt tot een beschrijvende weergave en dat geen conclusies kunnen worden getrokken over de bijdrage van duaal leren aan de vermindering van de ongekwalificeerde uitstroom.

De onderstaande figuur toont het percentage duale BSO-leerlingen in het 6de leerjaar van het voltijds gewoon secundair onderwijs die een studiebewijs behaalden.

Figuur 14 – *Percentage duale BSO-leerlingen in het 6e leerjaar dat een studiebewijs behaalde*

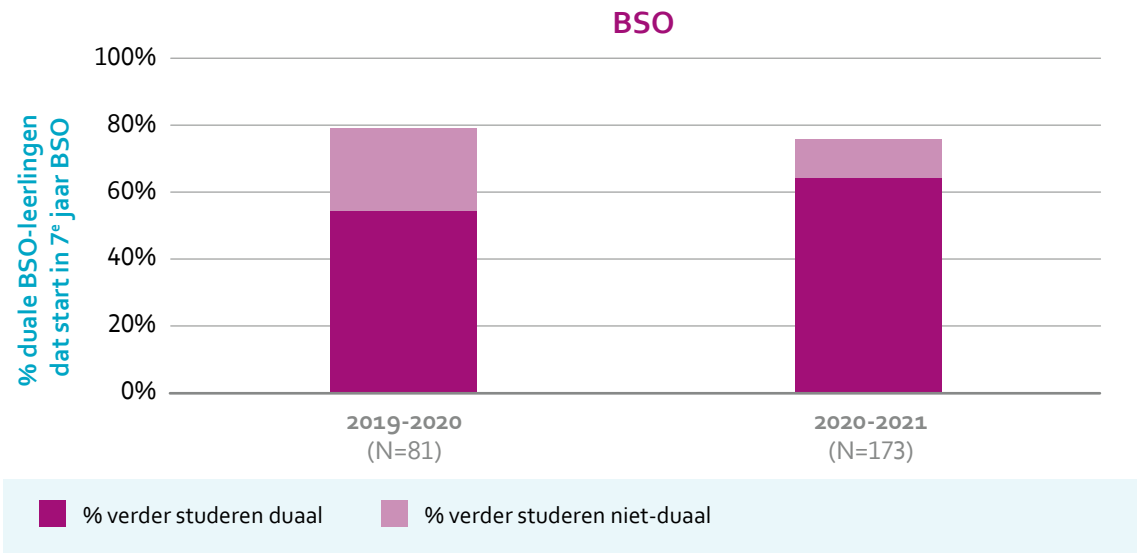

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI

De figuur toont vrij grote schommelingen tussen de schooljaren. De gegevens voor BSO-leerlingen in een duale opleiding in het gewoon voltijds secundair onderwijs volgen eenzelfde patroon als de BSO-stageleerlingen in dat onderwijs: een stijging in het schooljaar 2019-2020 en een daling in het schooljaar 2020-2021.

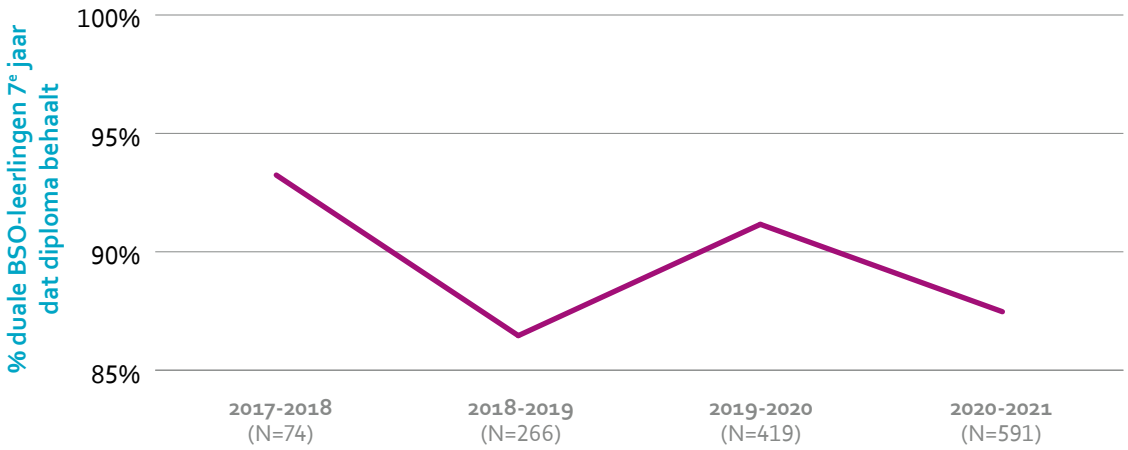
Om een diploma secundair onderwijs te behalen, moeten leerlingen na het 6e leerjaar BSO ook slagen in het 7e leerjaar. Vier op de vijf leerlingen die in schooljaar 2018-2019 een studiegetuigschrift van het 6e jaar BSO behaalden in een duale opleiding, startten in het schooljaar 2019-2020 een opleiding in het 7e jaar BSO. De meesten volgden weer een duale opleiding. In het schooljaar 2020-2021 lag het percentage leerlingen uit een duale opleiding dat zich verder inschreef voor het 7e jaar iets lager.

Figuur 15 – *Percentage duale BSO-leerlingen dat zich inschreef in het 7e jaar BSO*

Ten slotte toont de onderstaande figuur grote fluctuaties in het percentage duale leerlingen in het 7e leerjaar voltijds gewoon secundair onderwijs dat een studiebewijs behaalde. De slaagpercentages in het 7e leerjaar liggen telkens hoger dan in het 6e leerjaar.

Figuur 16 – *Percentage duale leerlingen BSO in het 7e leerjaar dat een studiebewijs behaalde*

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI

Alle drie de parameters toonden grote schommelingen over de schooljaren heen voor de duale leerlingen. Zowel het relatief kleine aantal duale leerlingen, als de corona-schooljaren kunnen dat verklaren. Verdere monitoring is dan ook aangewezen.

3.4 Bereik doelstelling terugdringen jeugdwerkloosheid

De decreetgever stelde voorop dat de verplichte stages voor jongeren in het arbeidsmarktgericht onderwijs een succesvolle start op de arbeidsmarkt moeten bewerkstelligen. Het Rekenhof analyseerde daarom de beschikbaarheid van de uitgestroomde leerlingen op de arbeidsmarkt en het aandeel werkenden op de arbeidsmarkt, alsook enkele kwaliteitskenmerken van de tewerkstelling. Ten slotte bekeek het de doorstroming naar enkele alternatieven voor de arbeidsmarkt. Het koppelde daarvoor onderwijsgegevens aan gegevens over tewerkstelling en werkloosheid en volgde uitgestroomde leerlingen met een laatste inschrijving in het 6e jaar voltijds TSO of BSO of het 7e jaar voltijds BSO, gedurende acht kwartalen op. Meer informatie over de analyses en de onderzoekspopulatie zijn opgenomen in bijlage 1.

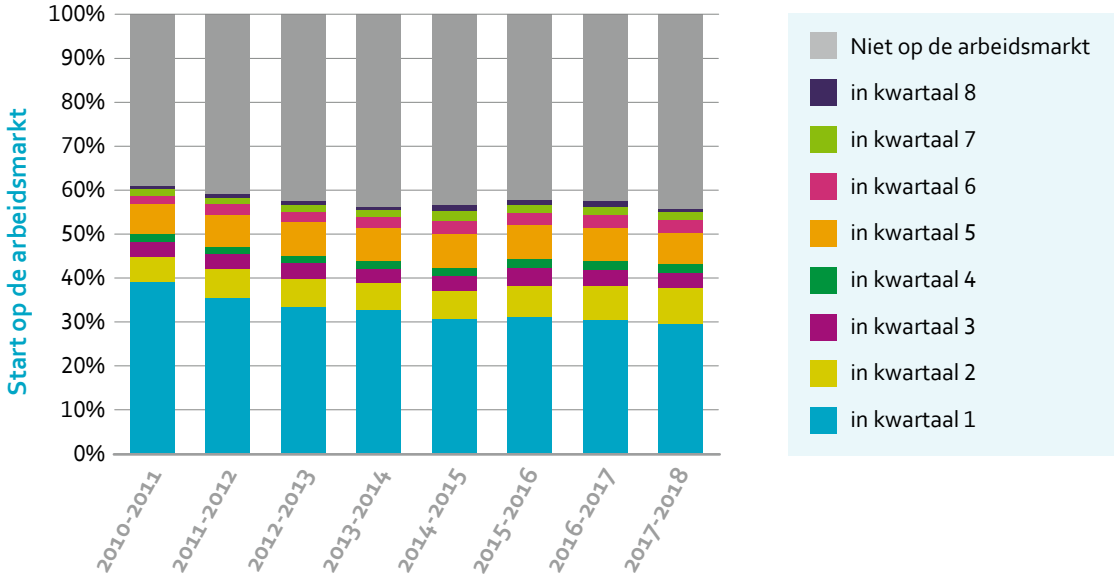
Gelet op de relatief kleine aantallen duale leerlingen in de eerste jaren en de vertraging op de beschikbare tewerkstellingsgegevens en gegevens over werkloosheid bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ), kon het Rekenhof voor duale leerlingen geen gelijkaardige analyses uitvoeren.

3.4.1 Beschikbaarheid op de arbeidsmarkt

De onderstaande figuur toont de evolutie van het startkwartaal op de arbeidsmarkt voor leerlingen met een laatste inschrijving in het 6e en 7e leerjaar TSO en BSO. Het Rekenhof beschouwt leerlingen als beschikbaar op de arbeidsmarkt zodra ze zijn ingeschreven als werkzoekende of

tewerkgesteld als werknemer of zelfstandige[43]. Het berekende de start[44] op de arbeidsmarkt vanaf de uitstroming uit het secundair onderwijs (juni van het schooljaar van de laatste inschrijving).

Figuur 17 – *Startkwartaal op de arbeidsmarkt voor uitstromende leerlingen TSO en BSO*

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ.

Over de volledige populatie daalde het aantal uitgestroomde leerlingen dat onmiddellijk beschikbaar is op de arbeidsmarkt tot 2014-2015[45], waarna het stabiel bleef. De meeste leerlingen starten op de arbeidsmarkt tijdens het eerste kwartaal, gevolgd door het tweede of vijfde kwartaal na het verlaten van het secundair onderwijs. Deze laatste groep zal voornamelijk bestaan uit leerlingen die na de uitstroom eerst nog een jaar verder studeren (Se-n-Se opleiding of hoger onderwijs) vooraleer beschikbaar te zijn op de arbeidsmarkt. Het aandeel leerlingen dat niet beschikbaar is op de arbeidsmarkt in de eerste acht kwartalen na de uitstroming uit het secundair onderwijs, kent een stijgende trend, die samenhangt met de stijgende doorstroming naar hoger onderwijs (zie 3.4.4).

Voor verdere opdelingen steunde de audit op de gegevens van het schooljaar 2017-2018, het laatste jaar waarvoor gegevens tot acht kwartalen na de uitstroming beschikbaar waren. Een vergelijking tussen de onderwijsvormen en studierichtingen met en zonder een stageverplichting, toont duidelijke verschillen in de aandelen leerlingen die de arbeidsmarkt betraden in de eerste acht kwartalen.

43 Tewerkstellingsgegevens over werknemers van provinciale en plaatselijke overheidsdiensten zijn niet beschikbaar tot 2016. Deze groep wordt in de analyse dus niet bij de werknemers opgenomen.

44 Hierbij wordt gekeken naar de eerste registratie op de arbeidsmarkt (studentenjobs worden buiten beschouwing gelaten). Het is mogelijk dat leerlingen de arbeidsmarkt hierna verlaten en eventueel terugkeren. Enkel de eerste registratie werd in deze analyses opgenomen, ongeacht de duur.

45 Zie ook hoofdstuk 3.4.4 voor alternatieven voor deelname aan de arbeidsmarkt.

Figuur 18 – *Startkwartaal op de arbeidsmarkt voor uitstromende leerlingen naargelang stageverplichting (schooljaar 2017-2018).*

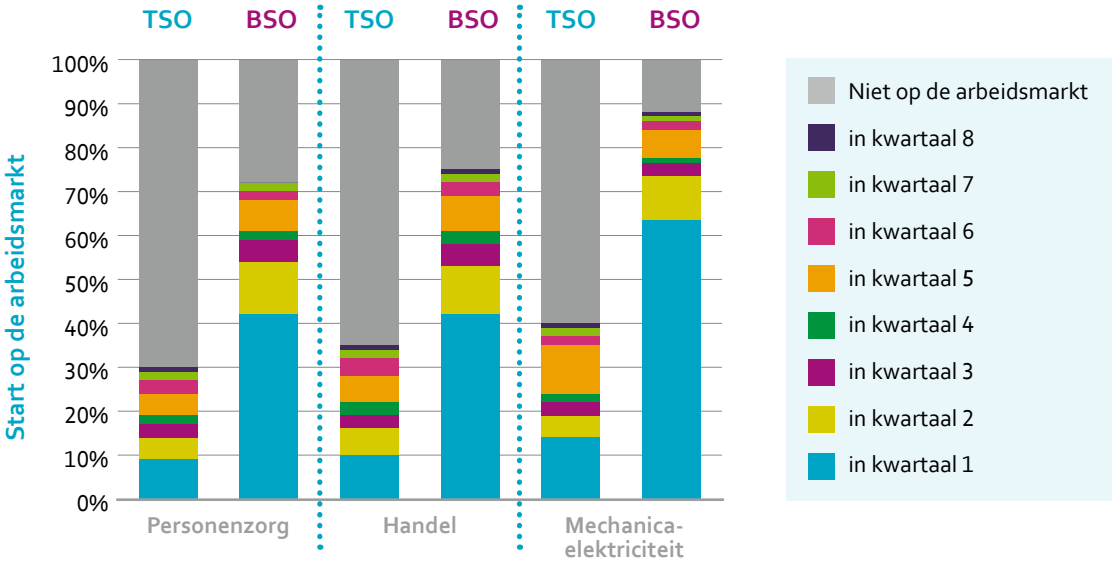

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ.

Leerlingen uit meer arbeidsmarktgerichte opleidingen, het BSO en, in mindere mate, TSO-opleidingen met een stageverplichting, stroomden vaker onmiddellijk na afstuderen door naar de arbeidsmarkt. Bij de BSO-opleidingen was iets meer dan de helft van de leerlingen onmiddellijk na schoolverlaten beschikbaar op de arbeidsmarkt. Na acht kwartalen waren dat al ongeveer 4 op 5 leerlingen. Een meerderheid van de leerlingen uit TSO-opleidingen zonder stageverplichtingen was niet op de arbeidsmarkt beschikbaar in de eerste acht kwartalen. Voor alle groepen geldt dat leerlingen die doorstromen op de arbeidsmarkt, dat meestal onmiddellijk doen. Vooral bij TSO-opleidingen met een stageverplichting, stroomt ook een belangrijke groep leerlingen pas door na een extra jaar (kwartaal 5).

De verschillende geselecteerde studiegebieden tonen verschillende startmomenten op de arbeidsmarkt, maar de voornaamste verschillen doen zich voor tussen de onderwijsvormen. Voor beide onderwijsvormen is de doorstroming naar de arbeidsmarkt het grootst in het studiegebied mechanica-elektriciteit, zowel wat de snelheid van de toetreding tot de arbeidsmarkt betreft, als het aandeel leerlingen dat in de eerste acht kwartalen op de arbeidsmarkt start.

Figuur 19 – *Startkwartaal op de arbeidsmarkt voor uitstromende leerlingen TSO en BSO naargelang onderwijsvorm en studiegebied (schooljaar 2017-2018)*

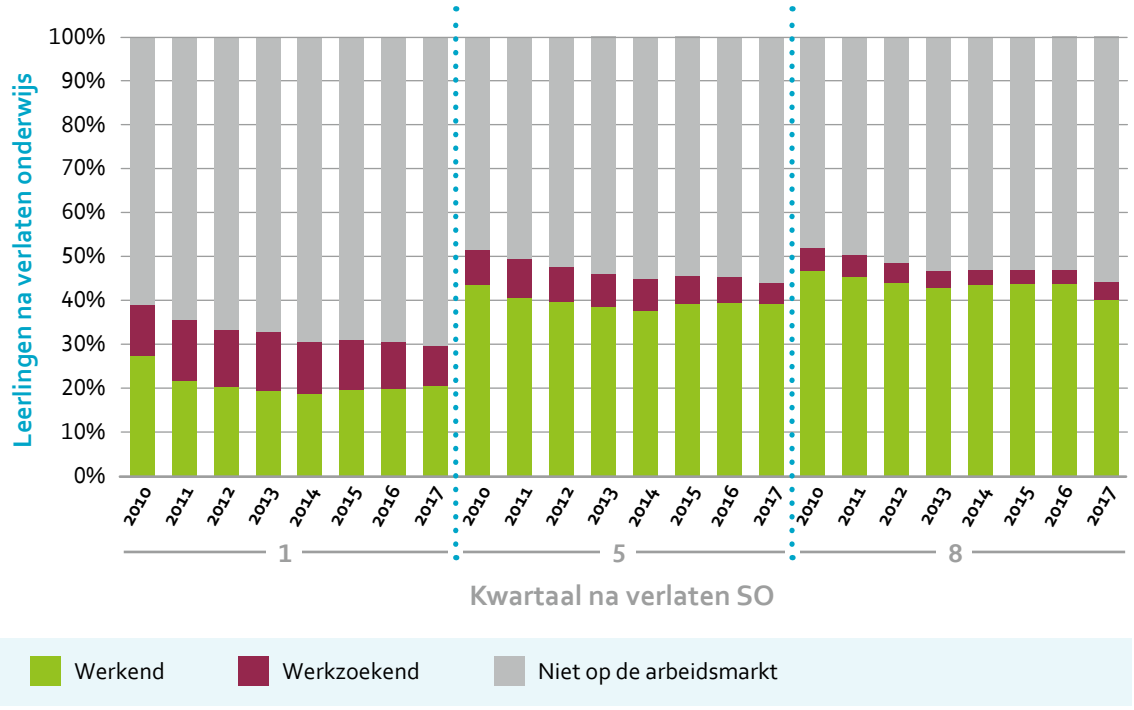

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ.

De bovenstaande analyse richtte zich op het eerste moment waarop een uitgestroomde leerling beschikbaar is op de arbeidsmarkt. Een uitgestroomde leerling kan echter na een korte periode op de arbeidsmarkt weer uit de markt treden. Daarom onderzocht het Rekenhof de beschikbaarheid op de arbeidsmarkt ook per afzonderlijk kwartaal. Het Rekenhof berekende daarvoor de aantallen van de uitgestroomde leerlingen die tewerkgesteld waren (als werknemer of zelfstandige), werkzoekende waren[46] of niet beschikbaar waren op de arbeidsmarkt.

46 Personen in deze categorie waren ingeschreven als werkzoekende en kenden geen tewerkstelling in het betrokken kwartaal. Vanaf één tewerkstelling, ongeacht de duur, zijn ze opgenomen in de categorie *werkend*. Het is dus mogelijk dat iemand in de categorie *werkend* op het einde van het kwartaal geen tewerkstelling had.

Figuur 20 – *Arbeidssituatie van uitgestroomde leerlingen BSO of TSO na laatste onderwijsinschrijving*

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ.

Ondanks een kleine groep die weer uitstroomde uit de arbeidsmarkt, steeg het totaal aantal schoolverlaters dat aanwezig was op de arbeidsmarkt, doorheen de kwartalen. Zoals al vermeld, kende de volledige populatie over de schooljaren heen een dalend aandeel leerlingen dat onmiddellijk beschikbaar was op de arbeidsmarkt: van 39,1% na het schooljaar 2010-2011 tot 20,4% na het schooljaar 2019-2020. Ook na acht kwartalen blijkt nog een daling, zij het minder sterk (van 52.1% naar 44.2%). Doorheen de kwartalen veranderde ook de verhouding tussen de groepen die op de arbeidsmarkt beschikbaar waren, met name het aandeel werkzoekenden versus het aandeel werkenden (zie 3.4.2).

3.4.2 Succesvolle start arbeidsmarkt

De snelheid waarmee leerlingen beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt en de evolutie van hun situatie op de arbeidsmarkt in de acht kwartalen na de uitstroom uit het secundair onderwijs geven een indicatie van het aandeel leerlingen voor wie de doelstelling jeugdwerkloosheid terugdringen van belang is. Om na te gaan of leerlingen een succesvolle start kennen op de arbeidsmarkt, analyseerde het Rekenhof twee andere indicatoren: het aandeel werkenden op de arbeidsmarkt en de snelheid waarmee uitgestroomde leerlingen een eerste tewerkstelling vinden.

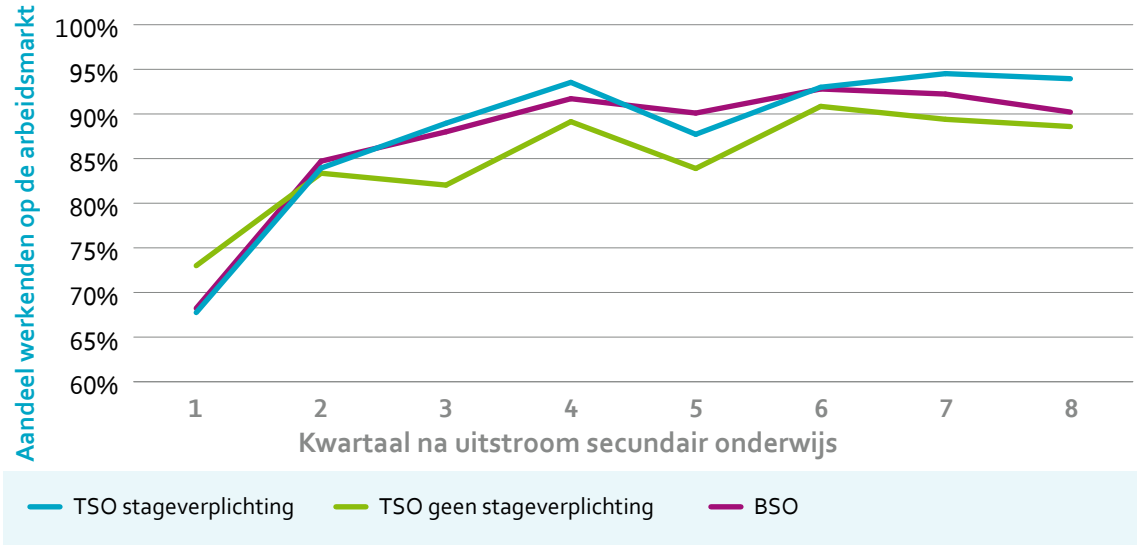
Aandeel werkenden op de arbeidsmarkt

Het Rekenhof berekende het aandeel werkenden op de arbeidsmarkt als de verhouding tussen het aantal leerlingen dat ten minste één tewerkstelling kende in het kwartaal en het aantal leerlingen dat beschikbaar was op de arbeidsmarkt. In de groep die op de arbeidsmarkt beschikbaar was, nam het aandeel werkzoekenden over de kwartalen af ten voordele van de groep die tewerkgesteld was als werknemer of zelfstandige. In het eerste kwartaal na uitstroom was het aandeel

werkenden gemiddeld 68.9%[47]. Dat aandeel steeg snel in het eerste jaar. In het tweede kwartaal na afstuderen was dat al 84.4% en in het vierde kwartaal 88.4%. De verhoogde instroom in het vijfde kwartaal (zie figuur 17). verklaart een lichte terugval van het aantal werkenden in dat kwartaal (84.6%) Daarna steeg het aandeel werkenden tot gemiddeld ongeveer 9 op 10 uitgestroomde leerlingen die beschikbaar waren op de arbeidsmarkt. Dat patroon was stabiel door de jaren heen. De laatste jaren steeg het aandeel werkenden in de groep die actief is op de arbeidsmarkt, in het eerste kwartaal.

De onderstaande figuur splitst het aandeel werkenden op naar onderwijsvorm en stageverplichting.

Figuur 21 – *Aandeel werkenden op de arbeidsmarkt, naargelang onderwijsvorm en stageverplichting (leerlingen uitgestroomd in het schooljaar 2017-2018).*

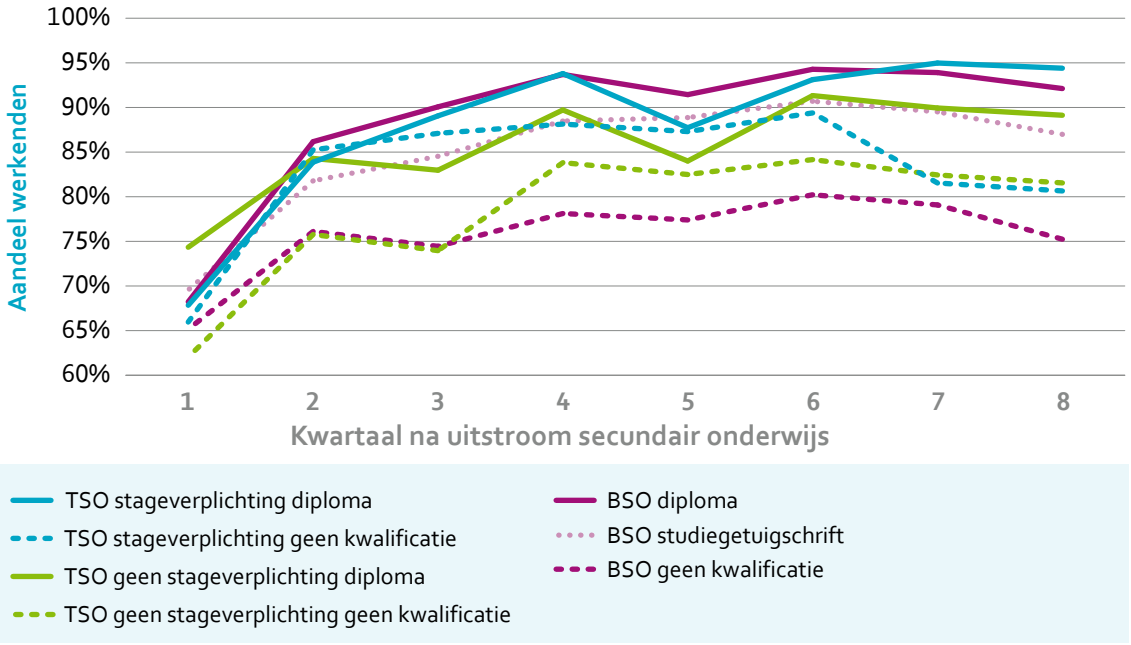
Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ.

Elke groep kende een stijgende trend doorheen de kwartalen. Onmiddellijk na uitstroom kenden de TSO-opleidingen zonder stageverplichting het hoogste aandeel werkenden. Op langere termijn overtroffen de andere groepen deze groep echter snel. Acht kwartalen na uitstroom uit het secundair onderwijs kenden de TSO-opleidingen met stageverplichting het grootste aandeel werkenden en dus het kleinste aandeel werkzoekenden, gevolgd door de BSO-opleidingen. Hierbij is het wel belangrijk te weten dat het aandeel is berekend op de uitgestroomde leerlingen die gedurende dat kwartaal op de arbeidsmarkt beschikbaar waren. De meerderheid van de leerlingen die uitstroomden uit een TSO-opleiding zonder stageverplichting waren in die periode namelijk niet actief op de arbeidsmarkt (zie figuur 18).

De onderstaande figuur splitst de groepen uit figuur 21 verder op naargelang de behaalde kwalificatie.

47 Gemiddeld over de schooljaren, berekend voor leerlingen uitgestroomd in de schooljaren 2010-2011 tot 2017-2018. Dat zijn de enige schooljaren waarvoor gegevens voor de acht kwartalen beschikbaar zijn.

Figuur 22 – *Aandeel werkenden op de arbeidsmarkt, naargelang onderwijsvorm, stageverplichting en kwalificatie (leerlingen uitgestroomd in het schooljaar 2017-2018).*

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ.

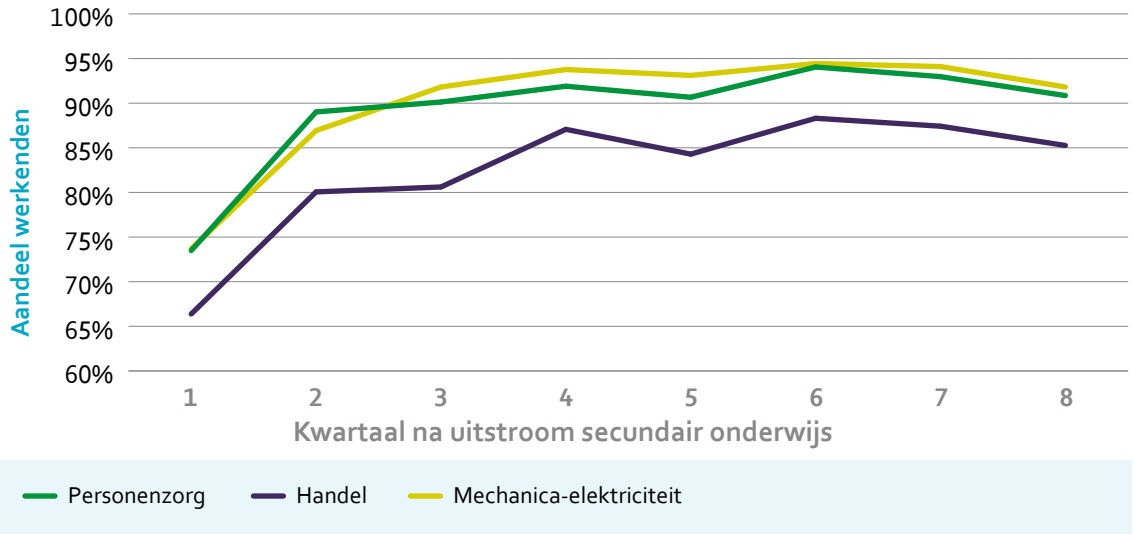
Uitgestroomde leerlingen die een kwalificatie (diploma of studiegetuigschrift) behaalden en in de eerste acht kwartalen na uitstroom uit het secundair onderwijs de arbeidsmarkt betraden, bleken altijd een grotere kans op een tewerkstelling te hebben dan leerlingen die geen kwalificatie behaalden. De laagste kans op werk twee jaar na de uitstroom uit het secundair hebben BSO-leerlingen die geen kwalificatie behaalden[48].

Met een diploma hebben leerlingen negen kansen op tien of meer op tewerkstelling twee jaar na uitstroom als ze op de arbeidsmarkt actief zijn. Voor de leerlingen uit de TSO-opleidingen met een stageverplichting is dat zelfs 94,4%. Leerlingen die uitstromen uit een BSO-opleiding en geen diploma, maar wel een studietuigschrift behaalden, hebben na twee jaar een iets lagere kans dan leerlingen met een diploma, maar hun kans op tewerkstelling ligt nog ruim boven die van de groepen zonder kwalificatie. Leerlingen uit een TSO-richting met een stageverplichting die ongekwalificeerd uitstroomden, hebben in de eerste kwartalen daarna een vrij grote kans op werk, die gelijkloopt met die van de leerlingen die wel een kwalificatie behaalden. Dat effect verdwijnt echter op langere termijn.

48 Alleen leerlingen met een inschrijving in het 6e of 7e jaar BSO zijn meegerekend, leerlingen die al eerder in de studieloopbaan ongekwalificeerd uitstroomden, zijn niet in de analyse opgenomen.

De onderstaande tabel vergelijkt de aantallen werkenden naargelang het studiegebied.

Figuur 23 – *Aandeel werkenden op de arbeidsmarkt, opgesplitst naar studiegebied (leerlingen BSO uitgestroomd in schooljaar 2017-2018).*

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ.

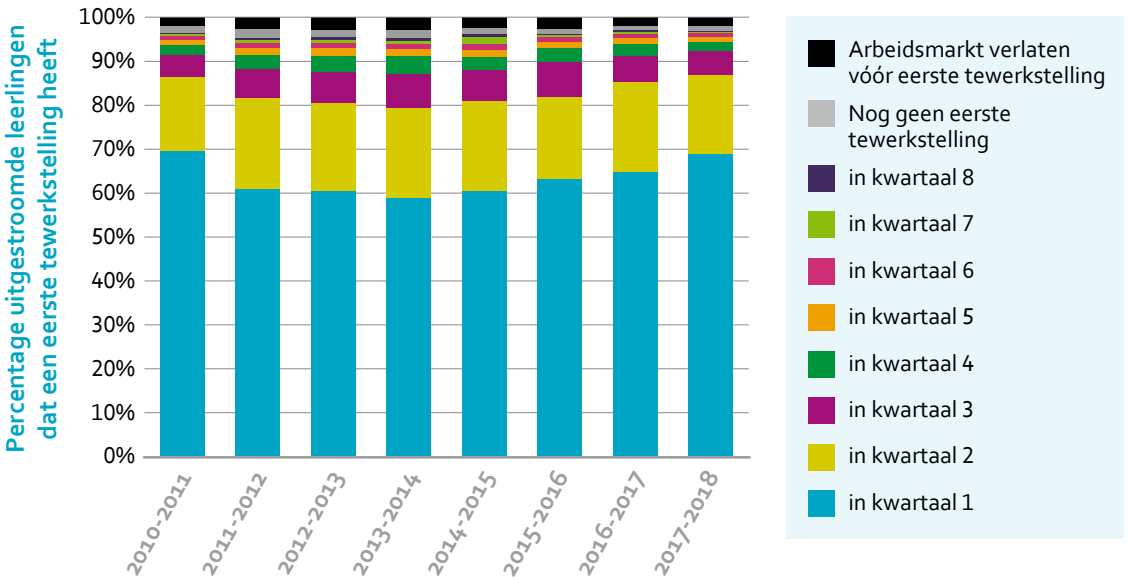
De figuur toont dat BSO-leerlingen die uitstroomden uit het studiegebied handel, een lager aandeel werkenden kenden. Dat bleef zo gedurende de acht kwartalen na de uitstroming uit het secundair onderwijs. Dit studiegebied sluit dus mogelijk minder goed aan op de arbeidsmarkt.

Eerste tewerkstelling

Het Rekenhof onderzocht hoe snel leerlingen een eerste tewerkstelling vinden (als werknemer of zelfstandige) nadat ze de arbeidsmarkt betreden. Het rekende alleen de leerlingen die onmiddellijk[49] de arbeidsmarkt betraden in dit onderzoek mee, omdat dat de enige groep was waarvoor gegevens over acht kwartalen beschikbaar waren. Bovendien nam het alle tewerkstellingen, ongeacht duur, in aanmerking.

49 Gedurende het eerste kwartaal na de uitstroom uit het secundair onderwijs.

Figuur 24 – *Tijd tot eerste tewerkstelling voor leerlingen TSO en BSO die in het eerste kwartaal na uitstroming actief waren op de arbeidsmarkt*

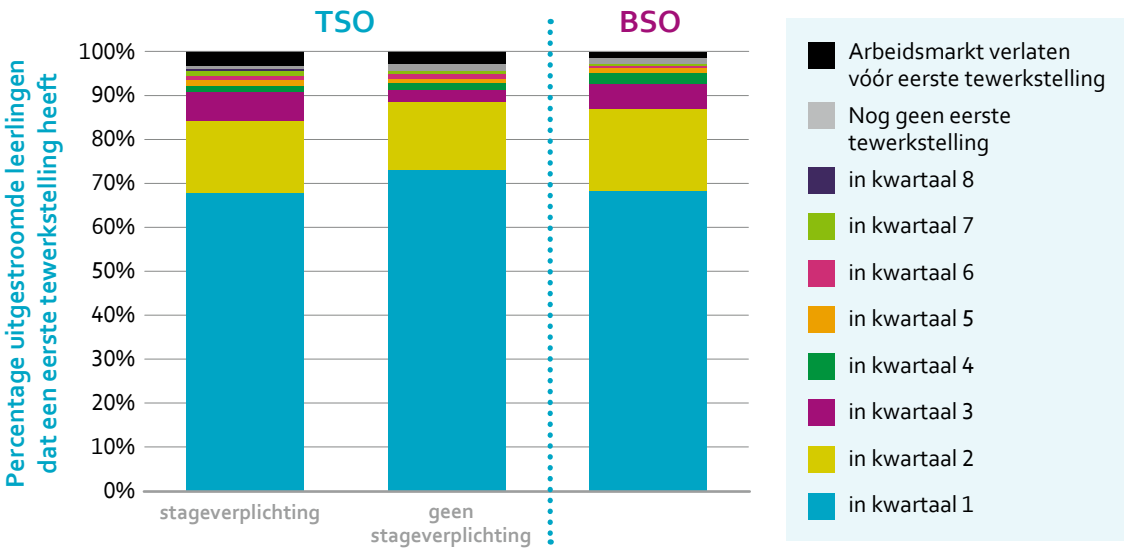

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ.

De meeste leerlingen die onmiddellijk actief waren op de arbeidsmarkt, vonden snel een eerste tewerkstelling, meestal al in het eerste of tweede kwartaal na schoolverlaten, met weliswaar schommelingen van jaar tot jaar. De laatste jaren waarvoor gegevens beschikbaar zijn, steeg het aandeel leerlingen dat snel een eerste tewerkstelling vond. Maar 1 à 2% van de leerlingen vond na acht kwartalen beschikbaarheid op de arbeidsmarkt nog geen eerste tewerkstelling. Dat percentage nam de laatste jaren weer af. Ongeveer 2 à 3% van de uitgestroomde leerlingen die onmiddellijk beschikbaar waren op de arbeidsmarkt, verliet de arbeidsmarkt weer zonder een eerste tewerkstelling.

De onderstaande figuur splitst de tijd die leerlingen uit het 6e en 7e leerjaar TSO en BSO, die in het eerste kwartaal nadat zij na het schooljaar 2017-2018 het secundair onderwijs verlieten en actief waren op de arbeidsmarkt, nodig hadden om een eerste tewerkstelling te vinden, naar onderwijsvorm en stageverplichting op.

Figuur 25 – *Tijd tot een eerste tewerkstelling, naargelang onderwijsvorm en stageverplichting (leerlingen uitgestroomd in schooljaar 2017-2018)*

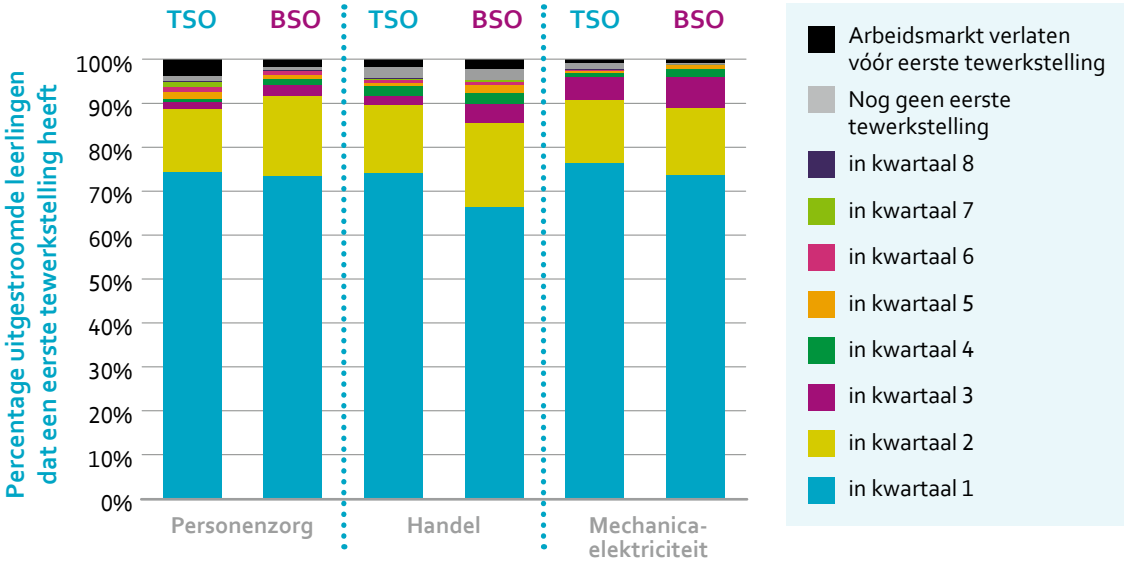

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ.

Zowel TSO- als BSO-leerlingen vonden meestal snel een eerste tewerkstelling, ongeacht een eventuele stageverplichting: ongeveer 70% al in het eerste kwartaal en ongeveer 15% in het tweede. TSO-leerlingen zonder stageverplichting zelfs iets sneller. Twee jaar nadat de leerlingen uitstroomden naar de arbeidsmarkt, was het aandeel dat nog geen eerste tewerkstelling kende, het kleinst bij de TSO-leerlingen met stageverplichtingen, gevolgd door de BSO-leerlingen. Het gaat daarbij echter om zeer kleine percentages.

De onderstaande figuur vergelijkt de tijd tot de eerste tewerkstelling tussen de studiegebieden.

Figuur 26 – *Tijd tot eerste tewerkstelling naargelang onderwijsvorm en studiegebied (leerlingen uitgestroomd in schooljaar 2017-2018).*

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ.

BSO-leerlingen die uitstroomden uit handel vonden minder snel een eerste tewerkstelling. Ongeveer 2 op 3 leerlingen handel vond een eerste tewerkstelling in het eerste kwartaal na schoolverlaten, terwijl dat voor de andere studiegebieden en onderwijsvorm om ongeveer 3 op 4 leerlingen ging. Van zowel TSO- als BSO-leerlingen uit het studiegebied handel die onmiddellijk doorstroomden naar de arbeidsmarkt, vond ongeveer 2.5% twee jaar na het verlaten van het secundair onderwijs nog geen eerste tewerkstelling. Dat is meer dan bij leerlingen uit de andere studiegebieden.

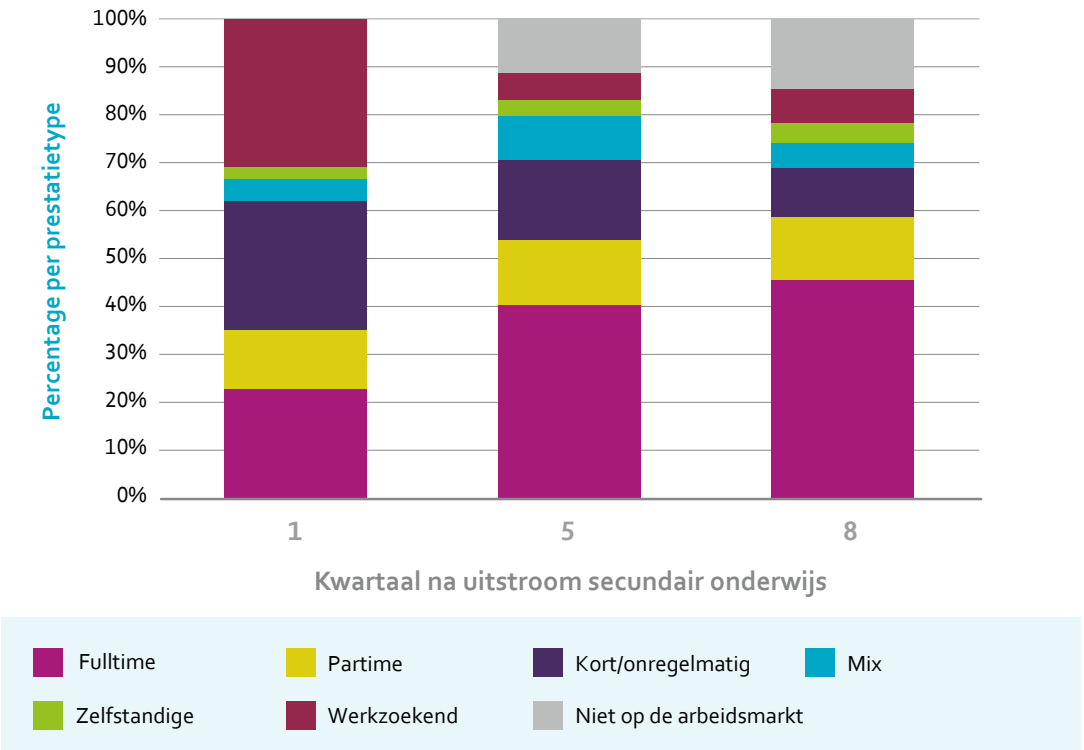
3.4.3 Kenmerken tewerkstelling

Voor een uitgestroomde leerling die actief is op de arbeidsmarkt, is niet alleen tewerkstelling van belang, maar ook de kwaliteit van die tewerkstelling. Daarom analyseerde het Rekenhof enkele kenmerken van de tewerkstellingen meer in detail, uitgaande van de groep leerlingen uit het 6e en 7e leerjaar BSO en TSO die in het eerste kwartaal na het verlaten van het secundair onderwijs onmiddellijk beschikbaar was op de arbeidsmarkt. Alleen voor deze groep leerlingen waren gegevens over de acht kwartalen beschikbaar.

Prestatietype

De onderstaande figuur geeft de verdeling van de tewerkstelling over de verschillende prestatietypes weer. Bijlage 1 licht de inhoud van elke categorie toe.

Figuur 27 – *Prestatietypes voor TSO- en BSO-leerlingen in het eerste, vijfde en achtste kwartaal na schoolverlaten*[50]

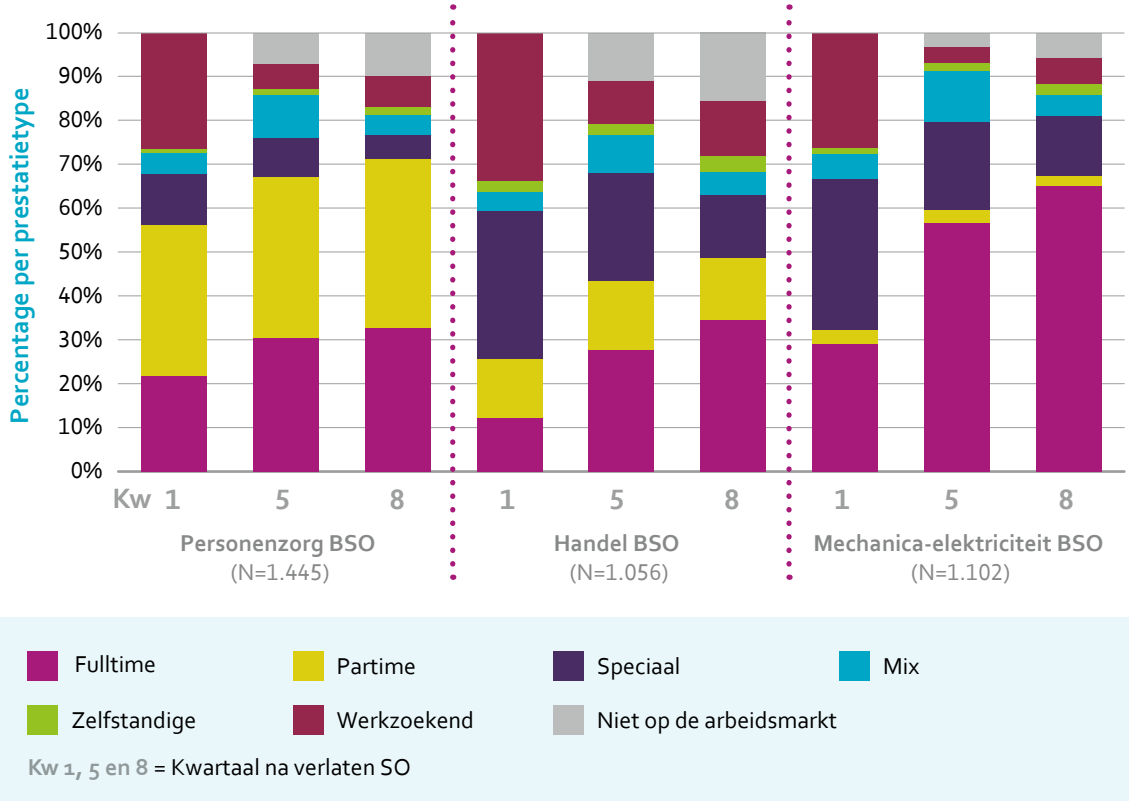

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ

50 N= 9.828, laatste inschrijving secundair onderwijs in het schooljaar 2017-2018 en actief op de arbeidsmarkt in het eerste kwartaal na schoolverlaten – deze afbakening geldt voor alle figuren in 3.4.3.

Het aandeel voltijdse tewerkstellingen steeg tussen het eerste kwartaal (22,7%) na het verlaten van het secundair onderwijs en het achtste kwartaal (45,5%). Het aandeel korte of onregelmatige[51] contracten daalde van 27,0% in het eerste kwartaal tot 10,0% in het achtste. Er schuilen echter aanzienlijke verschillen achter deze globale cijfers naargelang het studiegebied, zoals blijkt uit de onderstaande figuur.

Figuur 28 – *Prestatietype voor schoolverlatende leerlingen uit de BSO-studiegebieden personenzorg, handel en mechanica-elektriciteit*

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ

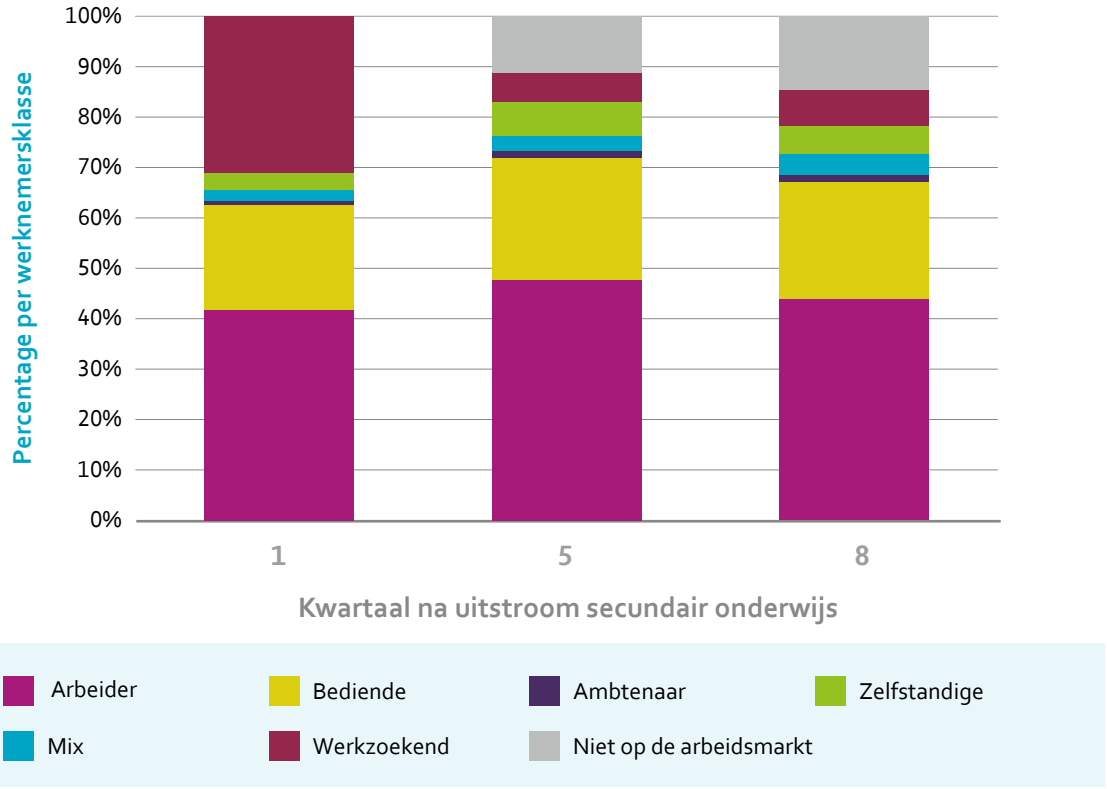
Leerlingen uit het BSO-studiegebied personenzorg zijn aanzienlijk vaker deeltijds tewerkgesteld: 34,3% in het eerste kwartaal, tegenover 12,2% voor de totale populatie BSO- en TSO-leerlingen. Leerlingen uit een handelsrichting zijn vaak tewerkgesteld met korte of onregelmatige contracten: 34,0% in het eerste kwartaal en 14,3% in het achtste, tegenover respectievelijk 27,0% en 10,4% voor de totale populatie. Ook het studiegebied mechanica-elektriciteit leidt tot veel korte of onregelmatige contracten: 34,6% in het eerste kwartaal en 13,5% in het achtste. Bij deze leerlingen is het aantal voltijdse contracten opvallend hoog: 29,1% in het eerste kwartaal en 65,0% in het achtste, tegenover respectievelijk 22,7% en 45,5% voor de totale populatie.

51 Zoals: interim, seizoenarbeid, gelegenheidsarbeid in land- en tuinbouw of in de horeca.

Werknemersklasse

De onderstaande figuur toont de werknemersklasse waartoe de leerlingen uit het 6e en 7e leerjaar TSO en BSO die actief waren op de arbeidsmarkt in het eerste kwartaal na het verlaten van het secundair onderwijsschooljaar 2017-2018, behoren.

Figuur 29 – *Werknemersklasse voor TSO- en BSO-leerlingen in het eerste, vijfde en achtste kwartaal na schoolverlaten*[52]

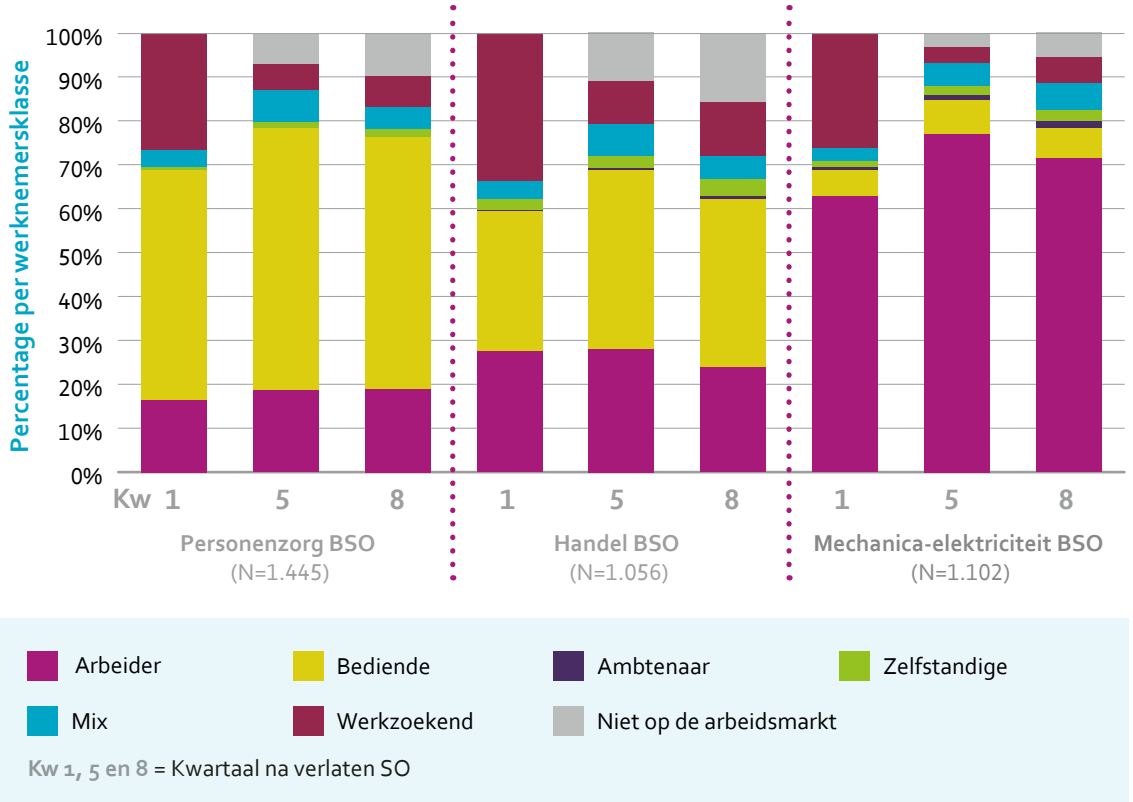
Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ

De meeste leerlingen bleken in het eerste kwartaal actief op de arbeidsmarkt te zijn als arbeider (41,7% in het eerste kwartaal en 43,8% in het achtste) en in mindere mate als bediende (respectievelijk 20,8% en 23,2%). Het aandeel ambtenaren was beperkt (respectievelijk 0,7% en 1,6). Ook het aandeel zelfstandigen was beperkt (2,3% in het eerste kwartaal en 4,2% in het achtste). De categorie *mix* in de figuur vertegenwoordigt leerlingen die de voorgaande categorieën in hetzelfde kwartaal combineerden (respectievelijk 3,3% en 5,4%). De verhoudingen tussen de verschillende werknemersklassen bleef in de eerste twee jaren na schoolverlaten vrij stabiel.

De onderstaande figuur splitst de werknemersklasse voor BSO-leerlingen op naar studiegebied.

52 N=9 828, laatste inschrijving secundair onderwijs in schooljaar 2017-2018.

Figuur 30 – *Werknemersklasse voor schoolverlatende leerlingen uit de BSO-studiegebieden personenzorg, handel en mechanica-elektriciteit*

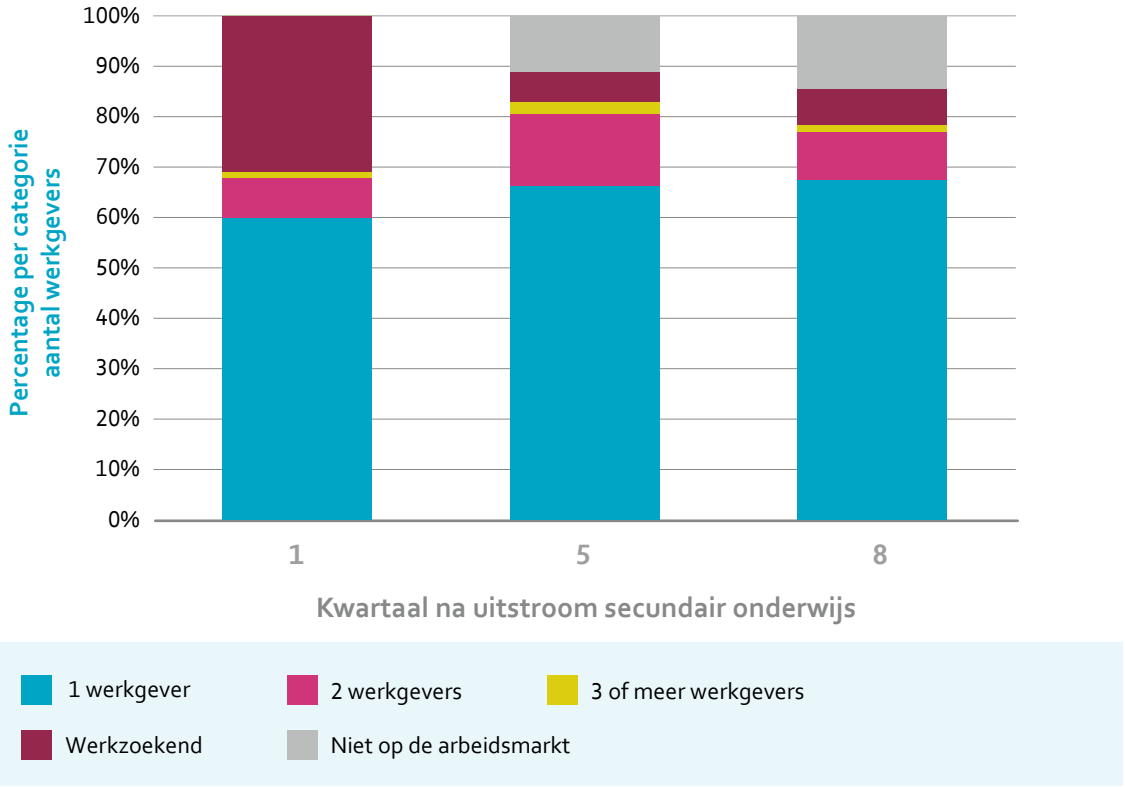

De figuur toont ook grote verschillen tussen de studiegebieden. Bij leerlingen uit het BSO-studiegebied personenzorg is het aandeel bedienden het grootst: 52,2% in het eerste kwartaal en 57,3% in het achtste. Ook bij leerlingen uit het studiegebied handel is de categorie bedienden nog relatief groot: respectievelijk 32,1% en 38,4%. Leerlingen uit het studiegebied mechanica-elektriciteit waren daarentegen voornamelijk als arbeider aan de slag: 62,7% in het eerste kwartaal en 71,4% in het achtste.

Aantal werkgevers

De onderstaande tabel toont het aantal werkgevers die leerlingen hadden die het 6e en 7e leerjaar TSO en BSO in het schooljaar 2017-2018 verlieten en in het eerste kwartaal daarna actief waren op de arbeidsmarkt.

Figuur 31 – *Aantal verschillende werkgevers voor TSO- en BSO-leerlingen in het eerste, vijfde en achtste kwartaal na schoolverlaten (N = 9.828)*

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ

De meeste leerlingen die beschikbaar waren op de arbeidsmarkt vanaf het eerste kwartaal na het secundair onderwijs, hadden maar één werkgever per kwartaal: 59,9% in het eerste kwartaal en 67,4% in het achtste[53]. Drie of meer werkgevers in hetzelfde kwartaal was uitzonderlijk (respectievelijk 1,1% en 1,2%). Voor dit kenmerk is een verdere opsplitsing onnodig aangezien zich geen grote verschillen voordeden tussen de drie onderzochte studiegebieden.

3.4.4 Alternatieven voor de arbeidsmarkt

Niet alle leerlingen die uitstromen uit het secundair onderwijs, betreden onmiddellijk de arbeidsmarkt. Sommigen stromen door naar andere opleidingen, zoals een opleiding in het secundair-na-secundair (Se-n-Se) of het hoger onderwijs.

53 Een zelfstandige tewerkstelling is meegerekend als één werkgever. Met de beschikbare gegevens kon het Rekenhof geen onderscheid maken tussen meer werkgevers op eenzelfde moment of gespreid over het kwartaal.

Opleiding secundair-na-secundair

Secundair-na-secundair-opleidingen zijn korte, beroepsgerichte specialisatie-opleidingen. Slechts een minderheid van de leerlingen die een diploma behaalden[54] in het TSO of BSO stroomt door naar een Se-n-Se opleiding in het TSO[55], zoals de onderstaande tabel toont. Dit aandeel is bovendien dalende, zowel voor leerlingen uit het TSO als uit het BSO. De slaagkansen van een Se-n-Se-opleiding zijn hoger voor leerlingen die uit het TSO komen.

Tabel 2 – *Doorstroming naar een TSO Se-n-Se opleiding voor leerlingen die een eerste diploma SO behaalden in schooljaar 2019-2020*

			Doorstroom naar Se-n-Se	% studiebewijs Se-n-Se behaald
Gewoon voltijds SO niet-duaal	**BSO (n=9.658)**	handel	3,0%	70,7%
		mechanica-elektriciteit	8,2%	85,1%
		personenzorg	3,5%	72,5%
		Totaal	**4,0%**	**78,4%**
	TSO (n=18.976)	handel	1,1%	75,6%
		mechanica-elektriciteit	8,3%	90,1%
		personenzorg	2,5%	86,7%
		Totaal	**4,2%**	**88,4%**
Duale opleiding SO	**BSO (n=368)**	**Totaal**	**3,0%**	**90,9%**

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI

De tabel toont ook de doorstroming naar Se-n-Se-opleidingen van de leerlingen uit een duale BSO-opleiding. Die informatie vergt echter een voorzichtige interpretatie, aangezien het maar om een klein aantal leerlingen gaat.

Hoger onderwijs

De onderstaande tabel toont de doorstroming naar het hoger onderwijs van leerlingen die een eerste diploma secundair onderwijs behaalden in het schooljaar 2019-2020.

54 Leerlingen kunnen ook zonder diploma worden toegelaten tot een Se-n-Se opleiding, na een succesvolle toelatingsproef of een gunstige beoordeling door de toelatingsklassenraad.

55 Er bestaan ook Se-n-Se opleidingen in het KSO. Zij zijn in de audit buiten beschouwing gelaten.

Tabel 3 – *Doorstroming naar het hoger onderwijs van leerlingen die een eerste diploma secundair onderwijs behaalden in het schooljaar 2019-2020*[56]

			Doorgestroomd naar			Niet doorgestroomd
			graduaat	PBA*	ABA*	
Gewoon voltijds SO niet-duaal	BSO (n=9.750)	handel	23,1%	35,9%	1,3%	39,7%
		mechanica-elektriciteit	12,5%	7,3%	0,2%	79,9%
		personenzorg	9,0%	26,6%	0,5%	63,9%
		Totaal	**11,3%**	**22,2%**	**1,0%**	**65,5%**
	TSO (n=18.925)	handel	4.0%	77,5%	9,7%	8,7%
		mechanica-elektriciteit	10,0%	48,7%	18,6%	22,7%
		personenzorg	3,2%	79,0%	7,0%	10,9%
		Totaal	**4,4%**	**66,8%**	**11,8%**	**16,7%**
Duale opleiding SO	BSO (n=352)		6,0%	11,6%	0,0%	82,4%

* ABA = academische bacheloropleiding; PBA = professionele bacheloropleiding

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AHOVOKS

Het aandeel TSO- en BSO-leerlingen die zich in het hoger onderwijs inschreven nadat zij een diploma secundair onderwijs behaalden, steeg van respectievelijk 75,7% en 19,1% (uitstroming in het schooljaar 2008-2009) tot 83,3% en 34,5% (schooljaar 2019-2020). De laatste twee academiejaren was dat deels toe te schrijven aan de doorstroming naar graduaatsopleidingen en de HBO5-opleidingen in afbouw, die sindsdien zijn opgenomen in het hoger onderwijs[57]. Ook daarvoor was er echter al een aanzienlijke stijging (tot 80,7% en 24,5% na de uitstroming in het schooljaar 2017-2018).

De meeste leerlingen die een diploma behaalden in het BSO, stroomden niet rechtstreeks door naar het hoger onderwijs, in tegenstelling tot de leerlingen uit het TSO. Er zijn echter verschillen tussen de studiegebieden. BSO-leerlingen uit het studiegebied handel stromen vaker rechtstreeks door, voornamelijk naar professionele bachelor- of graduaatsopleidingen. Bij de leerlingen uit het studiegebied mechanica-elektriciteit (BSO) stromen 4 op 5 leerlingen niet rechtstreeks door naar het hoger onderwijs. BSO-leerlingen personenzorg situeren zich daartussen. Bij deze groep stroomt echter ook nog ongeveer één leerling op zeven door naar de opleiding HBO-verpleegkunde, die niet is opgenomen in het hoger onderwijs.

56 Het betreft de rechtstreekse doorstroming naar het hoger onderwijs, het jaar volgend op het schooljaar waarin een eerste diploma werd behaald (zie bijlage 1).

57 Met uitzondering van de opleiding HBO Verpleegkunde.

De eerste gegevens over leerlingen uit een duale opleiding lijken erop te wijzen dat de meerderheid van deze leerlingen niet doorstroomt naar het hoger onderwijs. Wegens hun kleine aantal, zijn deze leerlingen niet opgenomen in de verdere analyses over het studiesucces.

Niet alle leerlingen die doorstromen naar het hoger onderwijs ronden de studie af, er is ook een drop-out. De onderstaande tabel toont hoeveel doorgestroomde leerlingen nog een actieve inschrijving hadden op het einde van het eerste academiejaar (*drop-out* in het eerste academiejaar) of zich opnieuw inschreven in het hoger onderwijs in het tweede jaar. De gegevens betreffen de leerlingen die een diploma secundair onderwijs behaalden in het schooljaar 2019-2020.

Tabel 4 – *Drop-out in het hoger onderwijs van leerlingen die een diploma SO behaalden in het schooljaar 2019-2020*

			nog ingeschreven einde eerste jaar HO	inschrijving 2e jaar HO
BSO	handel	graduaat	**88.3%**	**79.6%**
		PBA*	**82.6%**	**70.6%**
	mechanica-elektriciteit	graduaat	**74.6%**	**56.2%**
		PBA*	**71.3%**	**57.5%**
	personenzorg	graduaat	**81.9%**	**67.1%**
		PBA*	**76.2%**	**63.6%**
	Totaal	**graduaat**	**84.1%**	**70.2%**
		PBA*	**79.4%**	**64.0%**
		ABA*	**86.8%**	**70.3%**
TSO	handel	graduaat	**91.8%**	**82.6%**
		PBA*	**95.1%**	**91.1%**
		ABA*	**93.1%**	**93.4%**
	mechanica-elektriciteit	graduaat	**92.9%**	**87.5%**
		PBA*	**93.9%**	**89.3%**
		ABA*	**96.7%**	**97.3%**
	personenzorg	graduaat	**90.2%**	**81.5%**
		PBA*	**93.1%**	**88.7%**
		ABA*	**95.4%**	**95.4%**
	Totaal	**graduaat**	**91.7%**	**83.3%**
		PBA	**93.0%**	**88.1%**
		ABA*	**94.5%**	**83.9%**

* ABA = academische bacheloropleiding; PBA = professionele bacheloropleiding

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AHOVOKS

Ongeveer vier op vijf BSO-leerlingen die startten in het hoger onderwijs waren nog ingeschreven op het einde van het eerste academiejaar. In het tweede jaar schreven ongeveer zeven op tien leerlingen zich weer in het hoger onderwijs in. Het studiegebied mechanica-elektriciteit toonde de laagste aandelen: minder dan drie op vier leerlingen waren nog zijn ingeschreven op het einde van het eerste jaar en iets meer dan één op twee leerlingen schreef zich opnieuw in. Doorgestroomde TSO-leerlingen kenden een lagere *drop-out* uit het hoger onderwijs: ongeveer negen op tien was nog ingeschreven op het einde van het eerste academiejaar en schrijft zich het volgende academiejaar weer in. De meeste uitgevallen leerlingen zullen zich waarschijnlijk op de arbeidsmarkt hebben begeven. Figuur 17 toonde inderdaad een continue instroming naar de arbeidsmarkt in de kwartalen 2 tot 5.

3.5 Bereik doelstelling betere afstemming onderwijs-arbeidsmarkt

3.5.1 Afstemming werkplekleren-beroepscompetenties

Stages moeten bijdragen aan de leerplandoelstellingen voor de beroepsgerichte vorming. Alle bevraagde scholen vinden dat stages inderdaad bijdragen aan de realisatie van de leerplandoelstellingen, maar dat de mate waarin zij dat doen verschilt naargelang het studiegebied (zie 2.1.5). Ook rijst de vraag of de leerplannen de stages en opleidingen in het gewoon voltijds onderwijs goed afstemmen op de arbeidsmarkt. Zij zouden de beroepsgerichte vorming moeten baseren op de activiteiten van de beroepsbeoefenaar. Maar de huidige regelgeving legt dat niet op[58]. De modernisering van het secundair onderwijs zal dat verbeteren: de curriculumdossiers[59] moeten de doelstellingen die leiden tot de beroepskwalificaties, bevatten. Die beroepskwalificaties berusten op beroepscompetentieprofielen, die competenties bevatten die een beroepsbeoefenaar in een bepaalde arbeidscontext hanteert om de verwachte resultaten op de werkvloer te realiseren. Op die wijze zal de beroepsgerichte vorming steunen op de activiteiten van de beroepsbeoefenaar. De overheid moet er ook op toezien dat zij de beroepskwalificaties blijvend aanpast aan de behoeften op de arbeidsmarkt. In de praktijk verricht ze momenteel echter een erg beperkte monitoring voor de actualisering en schrapping van beroepskwalificaties[60], en dit niet op basis van stagegegevens.

In het duaal leren draagt het werkplekleren bij aan de doelstellingen van het standaardtraject. De doelstellingen van de werkplekcomponent in het standaardtraject steunen op een of meer beroepskwalificaties. Bijna alle bevraagde scholen vinden dat werkplekleren bijdraagt aan de realisatie van de standaardtrajectdoelstellingen.

58 Zie de kritiek op de huidige regelgeving in het Verslag van het Rekenhof over afstemming tussen onderwijs en arbeidsmarkt, november 2014, p.48.

59 Een curriculumdossier beschrijft op samenhangende wijze en vanuit onderwijskundig perspectief het geheel van de vorming van een structuuronderdeel en brengt alle doelen samen.

60 Zie de procesaudit van Audit Vlaanderen over de eindtermen en de beroepskwalificaties (rapport van 28 april 2022, p. 15)

3.5.2 Afstemming opleiding-werk

Het Rekenhof ging na in welke mate de werkplaats van de uitgestroomde leerlingen overeenkwam met de gevolgde opleiding. Daarvoor onderzocht het onder welk paritair comité[61] de werkgevers vielen[62]. Het volgde de evolutie op de arbeidsmarkt van leerlingen die onmiddellijk op de arbeidsmarkt startten nadat ze uitstroomden uit het secundair onderwijs. Om de analyse inzichtelijk te maken en over voldoende gegevens te beschikken, keek het alleen naar de hoofdcategorieën van de paritaire comités en combineerde het de gegevens van BSO-leerlingen die in schooljaren 2014-2015 tot 2017-2018 uitstroomden[63] (dus na de invoer van de stageverplichting). De onderstaande tabel toont per studiegebied de tien meest voorkomende paritaire comités waaronder leerlingen tewerkgesteld waren onmiddellijk na de betreding van de arbeidsmarkt (eerste kwartaal) en twee jaar na uitstroming uit het secundair onderwijs (achtste kwartaal).

Tabel 5 – *Meest voorkomende paritair comités (PC) voor uitgestroomde leerlingen BSO, opgesplitst naar studiegebied (schooljaren 2014-2015 tot 2017-2018).*

Kwartaal 1			Kwartaal 8		
PC nr	PC type werkgever[64]	%[65]	PC nr	PC type werkgever	%
Handel (n=4497)					
322	Uitzendarbeid	29,7	322	Uitzendarbeid	19,3
302	Hotelbedrijf	6,8	311	Grote kleinhandelszaken	7,6
311	Grote kleinhandelszaken	5,6	200	Bedienden	7,4
201	Zelfstandige kleinhandel	3,9	201	Zelfstandige kleinhandel	6,2
200	Bedienden	3,0	999	Onbepaald	4,6
202	Bedienden kleinhandel voeding	1,2	302	Hotelbedrijf	4,5
999	Onbepaald[66]	0,9	202	Bedienden kleinhandel voeding	3,4
140	Vervoer	0,8	140	Vervoer	2,2
330	Gezondheidsinrichtingen	0,6	226	Bedienden internationale handel	2,1
121	Schoonmaakondernemingen	0,5	111	Metaal- machine- elektrische bouw	1,4
	Werkzoekend	39,1		Werkzoekend	9,5

61 Een paritair comité is samengesteld uit vertegenwoordigers uit werkgevers- en werknemersorganisaties. Ze zijn opgericht voor alle bedrijfstakken met de bedoeling om de ondernemingen met gelijkaardige activiteiten te groeperen en een regelgeving uit te werken die aangepast is aan de arbeidsomstandigheden (wet van december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités).

62 De werkgever van de voornaamste tewerkstelling per kwartaal (zie bijlage 1).

63 Zie bijlage 1.

64 De tabel geeft een aanduiding van het type werkgever binnen het paritair comité weer. Zie o.a. socialsecurity.be voor een overzicht van de volledige benaming van de betrokken paritaire comités.

65 Het percentage is berekend over de volledige groep die beschikbaar was op de arbeidsmarkt in het eerste kwartaal na de uitstroming uit het secundair onderwijs. Dat is ook het geval voor de percentages in volgende tabel.

66 Op deze groep is geen paritair comité van toepassing. Dat is voornamelijk zo bij een tewerkstelling bij de overheid.

Kwartaal 1			Kwartaal 8		
PC nr	PC type werkgever[64]	%[65]	PC nr	PC type werkgever	%
Personenzorg (n=6230)					
330	Gezondheidsinrichtingen	23,9	330	Gezondheidsinrichtingen	26,9
322	Uitzendarbeid	13,0	999	Onbepaald	14,0
999	Onbepaald	6,9	322	Uitzendarbeid	11,4
331	Welzijns- en gezondheidssector	6,7	331	Welzijns- en gezondheidssector	8,9
302	Hotelbedrijf	5,6	302	Hotelbedrijf	3,5
318	Gezins- en bejaardenhulp	2,6	201	Zelfstandige kleinhandel	3,3
201	Zelfstandige kleinhandel	1,9	318	Gezins- en bejaardenhulp	3,3
311	Grote kleinhandelszaken	1,7	311	Grote kleinhandelszaken	2,4
202	Bedienden kleinhandel voeding	1,0	202	Bedienden kleinhandel voeding	2,1
319	Opvoedings- en huisvestingsinrichtingen	0,7	200	Bedienden	1,0
	Werkzoekend	32,6		Werkzoekend	5,4
Mechanica-elektriciteit (n=4323)					
322	Uitzendarbeid	34,1	111	Metaal- machine- elektrische bouw	26,4
111	Metaal- machine- elektrische bouw	10,5	322	Uitzendarbeid	17,4
149	Metaal- machine- elektrische bouw+	5,3	149	Metaal- machine- elektrische bouw+	12,9
02	Hotelbedrijf	2,9	124	Bouwbedrijf	5,8
124	Bouwbedrijf	2,7	999	Onbepaald	3,4
999	Onbepaald	1,0	140	Vervoer	2,1
301	Havenbedrijf	0,7	118	Voedingsnijverheid	1,8
116	Scheikundige nijverheid	0,7	116	Scheikundige nijverheid	1,7
200	Bedienden	0,6	200	Bedienden	1,5
118	Voedingsnijverheid	0,5	302	Hotelbedrijf	1,5
	Werkzoekend	34,4		Werkzoekend	5,0

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ

Onmiddellijk na de uitstroom uit het secundair beroepsonderwijs waren de meeste tewerkgestelde leerlingen aan de slag met uitzendarbeid[67]. Twee jaar later was dat aandeel in alle studiegebieden gedaald, maar uitzendarbeid bleef een belangrijke bron van tewerkstelling. In het algemeen kwam de plaats van tewerkstelling overeen met het studiegebied. Leerlingen uit het studiegebied handel kwamen, behalve in uitzendarbeid, voornamelijk terecht in het hotelbedrijf (bevoegd voor werknemers in de horeca) en de kleinhandel. Dat was ook nog zo na twee jaar, al was dan ook een aanzienlijk aandeel (14%) tewerkgesteld onder de verschillende paritair comités voor bedienden[68]. Bij de leerlingen uit de richting kantooradministratie en gegevensbeheer ging het na twee jaar om ongeveer één op zes leerlingen, zoals de onderstaande tabel toont.

67 Paritair comité 322 omvat zowel uitzendarbeid, als erkende ondernemingen die buurtwerken of -diensten leveren. De steekproef bevatte maar een klein aandeel dat onder het subcomité voor de erkende ondernemingen die buurtwerken of -diensten leveren, vallen.

68 Wanneer de verschillende paritaire comités waaronder bedienden worden tewerkgesteld worden opgeteld, waaronder PC200, PC202 en PC226.

Tabel 6 – *Meest voorkomende paritaire comités (PC) voor leerlingen uit kantooradministratie en gegevensbeheer (schooljaren 2014-2015 tot 2017-2018).*

Kwartaal 1			Kwartaal 8		
PC nr	PC naam	%	PC nr	PC naam	%
322	Uitzendarbeid	28,3	322	Uitzendarbeid	18,2
302	Hotelbedrijf	7,5	200	Bedienden	10,8
200	Bedienden	4,2	311	Grote kleinhandelszaken	5,8
311	Grote kleinhandelszaken	4,1	999	Onbepaald	5,8
201	Zelfstandige kleinhandel	2,8	201	Zelfstandige kleinhandel	5,2
202	Bedienden kleinhandel voeding	1,2	302	Hotelbedrijf	3,9
999	Onbepaald	1,2	202	Bedienden kleinhandel voeding	3,2
330	Gezondheidsinrichtingen	0,9	226	Bedienden internationale handel	2,5
121	Schoonmaakondernemingen	0,6	330	Gezondheidsinrichtingen	2,0
336	Vrije beroepen	0,6	140	Vervoer	1,5
	Werkzoekend	41,4		Werkzoekend	9,0

Voor deze leerlingen wezen de scholen en de beroepssector in de interviews op een discrepantie tussen de vaardigheden en kennis van de leerlingen en wat nodig is voor een administratieve job. Gelet op het hoge percentage uitzendarbeid (18.2% in kwartaal 8), was het niet mogelijk dat op grond van de beschikbare gegevens te bevestigen. Het aandeel werkzoekenden lag na twee jaar duidelijk hoger dan bij leerlingen die uit andere studiegebieden rechtstreeks doorstroomden naar de arbeidsmarkt.

Leerlingen die personenzorg volgden, kwamen voornamelijk terecht in gezondheidsinstellingen en in de welzijns- en gezondheidssector. Bij deze leerlingen is er dus een duidelijke overeenkomst tussen de gevolgde studierichting en de tewerkstelling. Van de drie studiegebieden was hier het aandeel uitzendarbeid het kleinst. Een klein aandeel uitgestroomde leerlingen vond tewerkstelling in de horeca of de kleinhandel.

Leerlingen uit het studiegebied mechanica-elektriciteit werden onmiddellijk na hun uitstroming uit het beroepssecundair onderwijs voornamelijk tewerkgesteld met uitzendarbeid (één op drie leerlingen). Na twee jaar was dat aandeel gehalveerd. Deze leerlingen vonden voornamelijk werk in metaal-, machine- en elektrische bouw of aanverwante sectoren en in het bouwbedrijf.

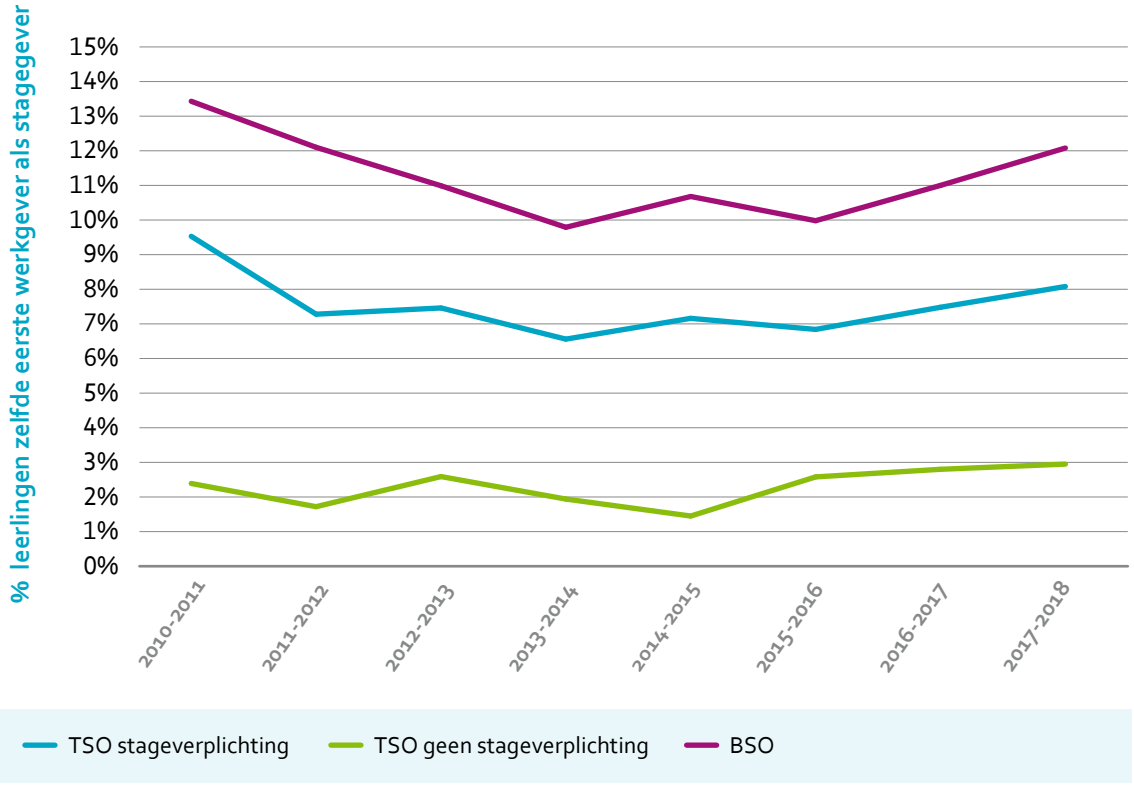
3.5.3 Overeenkomst stage en eerste werkgever

De stages zorgen voor een eerste kennismaking van een leerling met een werkgever. Het Rekenhof ging na of de stagegever voor sommige leerlingen ook de eerste werkgever werd. Het ging in het bijzonder na of het ondernemingsnummer van ten minste één van de stageplaatsen overeenstemde met het ondernemingsnummer van een werkgever bij wie de leerling in het eerste kwartaal dat hij als werknemer actief was, werkte[69]. Aangezien het ondernemingsnummer alleen in de *zending stage* werd opgevraagd en daarin een optionele variabele was, keek het Rekenhof naar de

69 De audit keek alleen naar leerlingen met een eerste tewerkstelling als werknemer binnen acht kwartalen na schoolverlaten (zie bijlage 1).

leerlingen voor wie voor minstens één stage een ondernemingsnummer beschikbaar was. Het is dus mogelijk dat een leerling meer stages volgde, maar dat niet over alle stagegevers informatie beschikbaar was. Daardoor zijn de gerapporteerde cijfers mogelijk te laag.

Figuur 32 – *Aandeel leerlingen dat in eerste kwartaal op de arbeidsmarkt als werknemer tewerkgesteld was bij een voormalige stagegever*[70]

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ

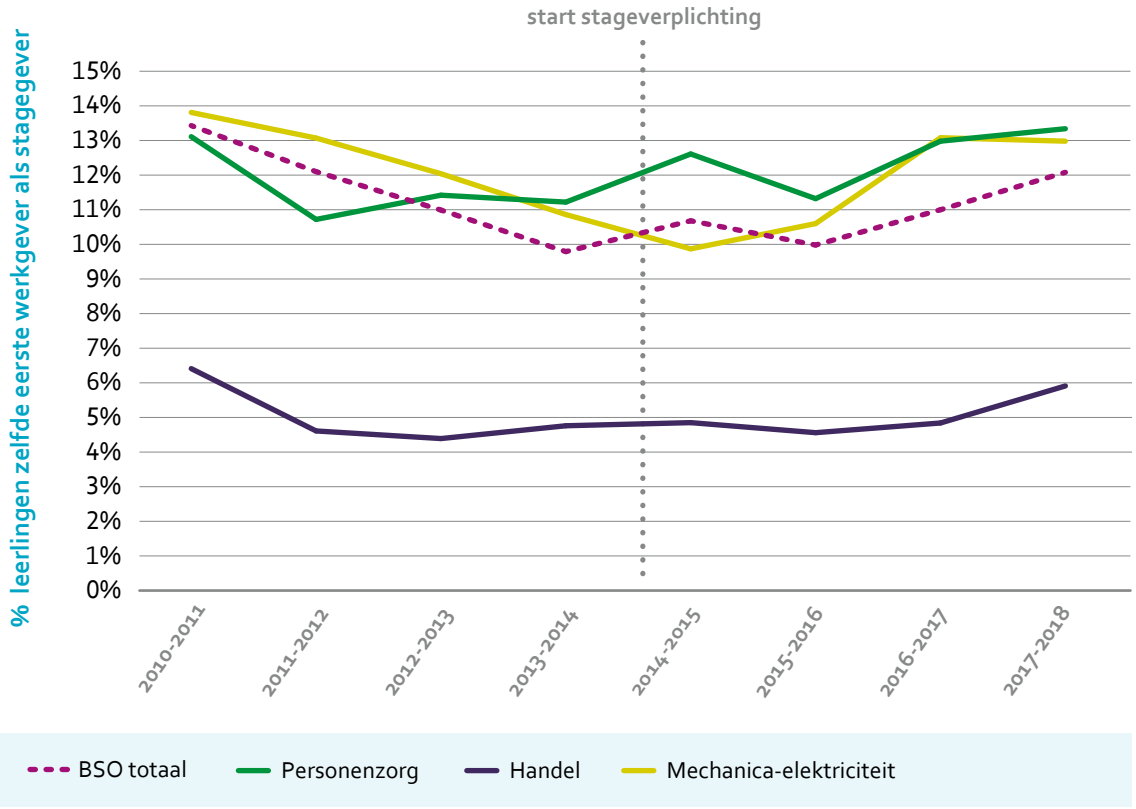
Van de BSO- en TSO-leerlingen die het secundair onderwijs verlieten in de periode 2010-2018, keerden er tussen 8,5% en 11,6% terug naar een stagegever als eerste werkgever. Er zijn verschillen naargelang onderwijsvorm en bij het TSO ook naargelang het studierichtingen betrof met of zonder stageverplichting - al deden deze verschillen zich ook al voor de invoering van de stageverplichting voor. Zo was het aandeel leerlingen uit een TSO-richting zonder stageverplichting dat bij een voormalige stagegever aan de slag ging, beperkt. Afhankelijk van het schooljaar schommelde dat tussen 1,45% en 2,95%. Bij leerlingen uit een TSO-richting mét stageverplichting en bij leerlingen uit een BSO-richting lag dat aandeel aanzienlijk hoger, respectievelijk tussen 7,16% en 9,53%, en tussen 9,79% en 13,43%.

Ook tussen de studiegebieden in het BSO waren er verschillen. Zo waren de aandelen leerlingen uit een BSO-opleiding die als werknemer aan de slag gingen bij een voormalige stagegever bij de studiegebieden personenzorg en mechanica-elektriciteit relatief hoog (respectievelijk tussen

70 Het schooljaar dat wordt weergegeven is het schooljaar van uitstroom uit voltijds gewoon secundair onderwijs. Dit geldt ook voor figuur 33.

10,72% en 13,34%, en tussen 9,87% en 13,81%). Voor leerlingen uit het studiegebied handel in een BSO-opleiding was dat maar tussen 4,39% en 6,41%.

Figuur 33 – *Aandeel leerlingen uit het BSO dat in eerste kwartaal op de arbeidsmarkt tewerkgesteld was bij een voormalige stagegever, naargelang studiegebied*

Bron: Berekeningen Rekenhof op basis van gegevens AGODI en KSZ

3.6 Conclusies

De decreetgever heeft weliswaar drie algemene beleidsdoelstellingen van het werkplekleren naar voren geschoven (de ongekwalificeerde uitstroom verminderen, de jeugdwerkloosheid terugdringen en een goede aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt bevorderen), maar zij heeft daar geen specifieke en meetbare indicatoren voor vastgelegd. Daardoor is een evaluatie van het doelbereik moeilijk. Langs een steunpunt voor beleidsgericht onderzoek stuurde de overheid mee wetenschappelijke onderzoeken aan over de relatie tussen onderwijs en arbeidsmarkt, maar een gerichte evaluatie van de effecten van de stageverplichting in het TSO en voltijds BSO vond tot op heden niet plaats. De overheid heeft wel het duaal leren uitgebreid opgevolgd.

De doelmatigheid van werkplekleren evalueren wordt ook bemoeilijkt door een gebrek aan volledige en betrouwbare stagegegevens. De twee stageregistratiesystemen die de scholen in de afgelopen schooljaren hebben gebruikt, vertonen verscheidene afwijkingen en lenen zich daardoor minder goed voor een degelijke evaluatie van de beleidsdoelstellingen. Uit interviews bleek dat de scholen de stagegegevens intern wel goed bijhouden. De huidige registratiemanier (langs Dimona-aangiftes) bevat minder details en maakt maar een beperkte opvolging mogelijk.

Het Rekenhof evalueerde het bereik van de drie vooropgestelde doelstellingen voor de stages in het TSO en voltijds BSO binnen de beperkingen van de beschikbare gegevens.

Het is onduidelijk of de doelstelling *de ongekwalificeerde uitstroom verminderen* werd gehaald: het percentage behaalde studiebewijzen verschilt niet vóór en na de invoer van de stageverplichting, maar door de lange stagetraditie in de studierichtingen die momenteel stages aanbieden, ontbreekt een nulmeting.

De tweede geëvalueerde doelstelling betreft het *terugdringen van de jeugdwerkloosheid*. Leerlingen uit meer arbeidsmarktgerichte opleidingen, het BSO en - in mindere mate - de TSO-opleidingen met een stageverplichting, stromen vaker onmiddellijk na afstuderen door naar de arbeidsmarkt. Over de schooljaren is er een dalend aandeel leerlingen dat onmiddellijk beschikbaar is op de arbeidsmarkt, als gevolg van een stijgende doorstroming naar hoger onderwijs.

Het aandeel werkzoekenden neemt over de kwartalen af ten voordele van de groep die tewerkgesteld is als werknemer of zelfstandige. Twee jaar na het verlaten van het secundair onderwijs, kennen de TSO-opleidingen met stageverplichting het kleinste aandeel volledig werkzoekenden[71], gevolgd door de BSO-opleidingen. Ook het behalen van een studiebewijs in het secundair onderwijs is een belangrijke indicator voor de kans op tewerkstelling. Het grootste deel van de leerlingen die onmiddellijk actief zijn op de arbeidsmarkt, vindt snel een eerste tewerkstelling. BSO-leerlingen die uitstromen uit het studiegebied handel, kennen een hoger aandeel volledig werkzoekenden en vinden minder snel een eerste tewerkstelling.

Naarmate leerlingen langer op de arbeidsmarkt vertoeven, neemt ook de kwaliteit van hun tewerkstelling toe (meer voltijdse contracten en minder korte of onregelmatige contracten), maar dat verschilt naargelang het studiegebied. Zo werken BSO-leerlingen uit het studiegebied persoonenzorg vaker deeltijds, terwijl leerlingen na een opleiding handel en mechanica-elektriciteit vaker met korte of onregelmatige contracten werken.

Ten slotte beoogt het werkplekleren ook *een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt te bevorderen*. Alle bevraagde scholen vinden dat de stage bijdraagt aan de realisatie van de leerplandoelen van de beroepsgerichte vorming. De huidige regelgeving legt echter niet op dat de beroepsgerichte vorming gebaseerd moet zijn op de activiteiten van de beroepsbeoefenaar. Met de modernisering van het secundair onderwijs worden de opleidingen via de beroepskwalificaties wel gebaseerd op de beroepscompetenties. De overheid voorziet momenteel echter niet in een monitoring op basis van stagegegevens voor de actualisering en schrapping van beroepskwalificaties, waardoor zij niet kan garanderen dat ze geactualiseerd zullen worden bij veranderde behoeften op de arbeidsmarkt.

In het algemeen komt de plaats van de tewerkstelling goed overeen met de gevolgde opleiding, wat wijst op een goede aansluiting. Bij het studiegebied handel wezen scholen er in de interviews op dat voor sommige studierichtingen maar beperkte kennis en vaardigheden op de werkplek aan bod komen De beschikbare gegevens over de plaats van tewerkstelling waren onvoldoende specifiek om dat te bevestigen. Bij ongeveer één op tien leerlingen die binnen de twee jaar startten op de arbeidsmarkt, was de stagegever ook de eerste werkgever. Bij BSO-leerlingen uit het studiegebied handel was dat aandeel beperkter.

71 Dat betekent dat die persoon gedurende het volledige kwartaal geen enkele tewerkstelling had, maar wel beschikbaar was op de arbeidsmarkt.

Hoofdstuk 4

Algemene conclusies

De Vlaamse overheid heeft vanaf het schooljaar 2014-2015 een stageverplichting van minimum twee weken opgelegd in het zesde en zevende jaar van alle BSO-opleidingen en het zesde jaar van een aantal TSO-opleidingen. Die verplichting veranderde weinig, doordat de betrokken opleidingen al een lange traditie in de organisatie van stages kenden.

Momenteel voldoen de scholen zeker grotendeels aan de stageverplichting. Daarbij overschrijden zij vaak het minimumaantal stage-uren. Sommige studierichtingen vinden echter niet altijd geschikte stageplaatsen en kunnen daardoor niet aan de leerplandoelstellingen voldoen. Enerzijds houdt de programmatie soms onvoldoende rekening met de beschikbaarheid van stageplaatsen; anderzijds zijn er studierichtingen waar op de stageplaatsen steeds minder leerplandoelstellingen aan bod komen. Het onderwijs sluit er minder goed aan op de arbeidsmarkt. Soms zijn mogelijke stageplaatsen moeilijk bereikbaar voor de leerlingen, die maar over een beperkte mobiliteit beschikken. Ten slotte bieden de meeste sectoren geen ondersteuning in de zoektocht van scholen naar stageplaatsen.

Scholen trachten kwaliteitsvolle stages aan te bieden, maar er zijn nog verbeterpunten. Wat de leerling inoefent en leert op de werkvloer verantwoordt niet altijd de omvang van de stage, de regelgeving vereist voor de stages geen verband met de leerplandoelstellingen en hoe de scholen voor hun stages uren-leraar toekennen, is niet altijd duidelijk. De werking met de stagementoren verloopt in het algemeen goed, maar ook daarin is nog verbetering mogelijk, zoals op het vlak van feedbackverstrekking. De stage-evaluatie besteedt vaak veel aandacht aan attitudes, maar die staan niet altijd in het leerplan beschreven.

Scholen bieden opleidingen duaal leren aan, maar het aantal inschrijvingen bleef tot op heden zeer beperkt. Daarnaast zijn er ook scholen die opteren om geen duaal leren in te richten o.a. door een gebrek aan interesse bij leerkrachten, leerlingen en werkgevers, door tegenvallende ervaringen in andere scholen en doordat sommige scholen niet achter de verschuiving van leren naar de werkplaats staan. Door hun soms vrij grote omvang, die de omvang van de werkplekcomponent bij duaal leren benadert, concurreren stages in sommige studierichtingen mogelijks met duaal leren.

Met de stageverplichting wilde de Vlaamse overheid een goede aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, een vermindering van de ongekwalificeerde uitstroom en een daling van de jeugdwerkloosheid bekomen. Ze heeft echter geen specifieke en meetbare indicatoren vastgelegd waarmee ze het bereiken van deze doelstellingen opvolgt en ze heeft de effecten van de stageverplichting nog niet geëvalueerd.

Het Rekenhof onderzocht in hoeverre de drie beleidsdoelstellingen werden bereikt. De stagegegevens bleken daar maar in beperkte mate voor geschikt. De twee registratiesystemen die in de afgelopen schooljaren van toepassing waren, vertonen immers verscheidene afwijkingen. Daarom beperkte het Rekenhof zich tot een vergelijking van administratieve groepen met en zonder stageverplichting en een opvolging van de evolutie over de schooljaren heen. Daarbij kwam het tot de volgende bevindingen:

- De tewerkstellingsplaats van de leerlingen kwam in het algemeen goed overeen met de gevolgde opleiding, wat wijst op een goede aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt. Die bevinding geldt echter niet voor het studiegebied handel. De modernisering van het secundair onderwijs zal via de beroepskwalificaties de opleidingen op beroepscompetenties baseren, maar in monitoring op basis van stagegegevens voor de actualisering van die kwalificaties is nog niet voorzien. Een adequate aanpassing aan de evoluerende behoeften op de arbeidsmarkt is dus niet gegarandeerd.
- Het is onduidelijk of de stages leiden tot een lagere ongekwalificeerde uitstroom. Het percentage behaalde studiebewijzen vóór en na het invoeren van de stageverplichting wijzigde niet, maar dat komt wellicht doordat de overheid de stageverplichting vooral invoerde voor richtingen waarin de scholen voordien al stages organiseerden.
- Om diezelfde reden is het ook onduidelijk of stages helpen tegen jeugdwerkloosheid. De meeste leerlingen die na schoolverlaten onmiddellijk actief waren op de arbeidsmarkt, bleken wel snel een eerste tewerkstelling te vinden en twee jaar later kenden de TSO-opleidingen mét stageverplichting het kleinste aandeel volledig werkzoekenden, gevolgd door de BSO-opleidingen. Een uitzondering vormden de BSO-leerlingen die uitstromen uit het studiegebied handel: zij kennen een hoger aandeel volledig werkzoekenden en vinden minder snel een eerste tewerkstelling. Het aandeel leerlingen dat een eerste tewerkstelling vindt bij de stagegever, is in dit studiegebied ook kleiner.

Hoofdstuk 5

Aanbevelingen

Thema	Aanbevelingen	Gericht aan	Zie punt
Stages	**1** De stages in het beroeps- en technisch secundair onderwijs monitoren in samenwerking met de beroepssectoren om een onevenwicht in vraag en aanbod tijdig te detecteren en een goede aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt op te volgen	Onderwijs Werk	3.2.1 en 3.5.1
Werkplekleren	**2** Arbeidsmarktgerichte studierichtingen daadwerkelijk schrappen of actualiseren als ze respectievelijk niet of niet meer voldoende zijn afgestemd op de arbeidsmarkt	Onderwijs	3.5.1
Werkplekleren	**3** De beroepssectoren stimuleren scholen te ondersteunen bij het vinden van stageplaatsen en werkplekken, in het bijzonder bij studierichtingen waarvoor dat een knelpunt is, zoals de thuiszorg en de logistiek	Werk	2.1.3
Werkplekleren	**4** Bij de goedkeuring van de programmatie van arbeidsmarktgerichte opleidingen strenger toezicht houden op het voorhanden zijn van geschikte stageplaatsen en werkplekken	Onderwijs	2.1.3
Stages	**5** Het stimuleren van het nemen van maatregelen die de kwaliteit van de stages kunnen verbeteren: meer transparantie bij de toekenning van het aantal uren stagebegeleiding, opleiding van de stagementoren bij langlopende stages, ter beschikking stellen van uniforme activiteitenlijsten als leidraad, attitudes evalueren die in de leerplannen zijn opgenomen	Onderwijs	2.1.5
Stages	**6** De doelstelling van de stage, die het decreet nu vaag omschrijft als beroepservaring opdoen, duidelijk verbinden aan het verwerven van competenties	Onderwijs	2.1.5
Werkplekleren	**7** De algemene doelstellingen van werkplekleren concretiseren door specifieke en meetbare indicatoren te definiëren	Onderwijs	3.1

Thema	Aanbevelingen	Gericht aan	Zie punt
Stages	**8** Adequate en kwaliteitsvolle gegevens verzamelen om de effectiviteit en het doelbereik van de stages te kunnen evalueren	Onderwijs	3.2.1
Duaal leren	**9** Belemmeringen wegwerken die het succes van duaal leren verhinderen, zoals een gebrek aan interesse bij leerlingen, leerkrachten en werkgevers, en de spreiding van het opleidingsaanbod door scholen.	Onderwijs en Werk	2.2

Hoofdstuk 6

Reactie van de ministers

De Vlaamse minister van Onderwijs heeft op 9 maart 2023 gereageerd op het ontwerpverslag. Hij erkent werkplekleren als een onmisbare werkvorm in een sterk en aantrekkelijk BSO en TSO en stelde dat bij de invoering van de stageverplichting en duaal leren inderdaad drie doelstellingen naar voren werden geschoven, waartoe werkplekleren toen een middel was: de gekwalificeerde uitstroom verhogen, de jeugdwerkloosheid terugdringen en onderwijs en arbeidsmarkt beter afstemmen. Hij verwees naar de sectorconvenanten, waarin de sociale partners een aantal engagementen opnemen. Het Rekenhof stelt dat dit correct is, maar alleen wat het duaal leren betreft.

Het Rekenhof beval aan adequate en kwaliteitsvolle gegevens te verzamelen om de effectiviteit en het doelbereik van stages te kunnen evalueren, maar de minister stelde dat de registratie in de onderwijsdatabanken van gegevens over stages een grote administratieve druk legde op de onderwijsinstellingen. Bovendien moeten scholen sinds 2018 alle stages registreren in DIMONA in functie van de arbeidsongevallenverzekering en het toezicht op de sociale wetten. Het Rekenhof merkt daarbij op dat de DIMONA-gegevens niet toelaten de omvang van de stage en de identiteit van de stagegever te bepalen en onvoldoende zijn om het doelbereik van de stages te evalueren.

De minister ondersteunt ten volle de aandacht voor kwaliteitsvolle stages. Hij vertrouwt op de school voor de verhoging van de kwaliteit van de stages en wil zelf een stimulerende rol opnemen door de omzendbrieven over stages in dat kader te screenen.

Volgens de minister bestaan de procedures voor het schrappen en actualiseren van arbeidsmarktgerichte studierichtingen en worden zij in de praktijk ook toegepast, waarbij de periodieke actualisatie van de beroepskwalificatie in handen van de sector is. Het Rekenhof stelt vast dat in het verleden nooit de schrapping plaatsvond van een van de grootste BSO-studierichtingen die daarvoor in aanmerking kwam, met name de richting kantoor.

De minister gaf aan dat de Vlaamse Regering bij de goedkeuring van de programmatie van arbeidsmarktgerichte opleidingen, zowel bij duale als niet-duale richtingen, rekening houdt met het advies van verschillende organen: de Onderwijsinspectie en AGODI, de VLOR en de SERV. Als de SERV wijst op een tekort aan stageplekken of werkplekken, zou dit advies nagenoeg altijd gevolgd worden. Het Rekenhof merkt op dat de SERV op 20 februari 2023 voor het eerst een advies heeft gegeven en dat de sectoren voor geen enkele programmatie onvoldoende stageplaatsen aangaven.

De minister verzekerde ten slotte dat de implementatie van het duaal leren nauw wordt opgevolgd en sterk ondersteund. Hij engageerde zich om blijvend in te zetten op de eventuele belemmeringen en heeft, samen met de minister bevoegd voor Werk, het Vlaams Partnerschap Duaal Leren gevraagd om een overzicht van de uitdagingen die duaal leren vandaag nog stelt.

De Vlaamse minister van Werk heeft op 10 februari 2023 gereageerd op het ontwerpverslag. De minister gaf aan dat het onderscheid tussen en de bezorgdheden over duaal leren en stages in het onderwijs, zoals beschreven in het rapport, gedeelde bezorgdheden zijn. Hij merkte wel op dat de vaststelling dat werkgevers de financiële tegemoetkoming bij het duaal leren als een mogelijk obstakel zien (onder meer i.v.m. stages), niet bleek uit een eerdere studie. Als bevoegd minister wil hij alvast verder bouwen om van het duaal leren een blijvend succes te maken.

Bijlagen

Bijlage 1

Methodologie

1 Kwalitatieve gegevens: interviews

Het Rekenhof vroeg dertig scholen of zij voldoende kwalitatieve werkplekken vinden om stages te organiseren in de derde graad van het TSO of BSO en om duaal leren te organiseren. Om de scope beheersbaar te houden richtte het zich specifiek op scholen die de studiegebieden handel, personenzorg en mechanica-elektriciteit organiseren. Deze drie grote studiegebieden vatten in het schooljaar 2016-2017 samen 87% van de scholen, 62,3% van de leerlingen en 60,5% van de geregistreerde stageleerlingen. Van deze dertig scholen boden er negen duaal leren aan in één van de drie studiegebieden. Bij de selectie van scholen werd een gelijkaardige variatie als in de reële scholenpopulatie nagestreefd wat betreft net, provincie en grootte.

Het Rekenhof nam per school één semigestructureerd interview af. Sommige scholen boden meer dan één van de drie geselecteerde studiegebieden aan. Bij deze scholen verzamelde het Rekenhof informatie over de verschillende, geselecteerde studiegebieden. Hoewel sommige van de bevraagde scholen ook stages of duaal leren in andere studiegebieden organiseerden, liet het Rekenhof dat voor de beheersbaarheid van de audit buiten beschouwing. Concreet heeft het voor de stages in de studiegebieden handel, personenzorg en mechanica-elektriciteit respectievelijk zeventien, dertien en twaalf scholen bevraagd. De analyses van het kwalitatief luik over de stages steunen dus op informatie van 42 casussen, verspreid over dertig scholen.

Elke schooldirectie koos de meest informatieve gesprekspartner(s) voor het interview, afhankelijk van de interne organisatie en taakverdeling in de school. In 47% van de scholen waren dat stageverantwoordelijken of trajectbegeleiders, in 30% was de directie of een technisch adviseur (coördinator) en in 23% was dat een combinatie van directie, technisch adviseurs en stageverantwoordelijken of trajectbegeleiders.

Voor de stages lag de focus in de interviews op de vlotheid waarmee de zoektocht naar kwaliteitsvolle stageplaatsen verliep, de criteria voor de selectie van stageplaatsen, eventuele ondersteuning die scholen ontvangen, de praktische organisatie en evaluatie van stages en de mate waarin stages bijdragen tot het bereiken van de leerplandoelstellingen. Voor dat laatste aspect vond ook een documentenstudie plaats.

In de selectie van de dertig scholen nam het Rekenhof negen scholen op die duaal leren organiseerden in ten minste één van de drie studiegebieden waarop het de audit richtte: vijf scholen organiseerden een duale richting in het studiegebied mechanica-elektriciteit, vier in personenzorg en drie in handel. Het ondervroeg deze scholen, net zoals de scholen die stages organiseerden, over, onder andere, hun zoektocht naar kwaliteitsvolle werkplekken, de criteria die ze hanteren, de ondersteuning die ze ontvingen, en de praktische organisatie. Aan de scholen die (nog) geen duaal leren aanbieden, vroeg het Rekenhof naar de redenen daarvoor.

Per beroepssector vond één semigestructureerd interview plaats met sectorconsulent(en) of de directie. Voor het studiegebied handel was dat met Cevora, Comeos, Logos, Sociaal Fonds Transport en Logistiek (SFTL) en Unizo; voor het studiegebied personenzorg was dat met Vivo en voor het

studiegebied mechanica-elektriciteit met Agoria en Volta. Ook vonden er gesprekken plaats met de onderwijsinspectie, namelijk met de inspecteurs bevoegd voor de drie geselecteerde studiegebieden. Per pedagogische begeleidingsdienst vond één semigestructureerd interview plaats met pedagogische begeleiders die werkzaam waren in de onderzochte studiegebieden, of met de directie.

2 Kwantitatieve gegevens

2.1 Databronnen en onderzoekspopulatie

Deze audit maakt gebruik van verscheidene bronnen voor de kwantitatieve gegevens. Hij rapporteert in hoofdzaak over gegevens die het Rekenhof verkreeg van het Agentschap voor Onderwijsdiensten (AGODI) en de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KSZ):

- AGODI: inschrijvingen, kwalificaties, stagegegevens en achtergrondkenmerken van de leerlingen.
- KSZ: gegevens over tewerkstelling en werkloosheid.

De audit vermeldt ook gegevens die het AHOVOKS bezorgde over de doorstroming naar het hoger onderwijs, en geaggregeerde cijfers over de doorstroming naar HBO5 verpleegkunde die AGODI bezorgde.

De audit focust op leerlingen die ingeschreven waren in de derde TSO- of BSO-graad in het voltijds secundair onderwijs in de periode van 2008-2009 tot 2020-2021. In beperktere mate onderzocht het Rekenhof ook duale leerlingen. De onderwijsgegevens betreffen de situatie op teldag 1 februari. Voor de stages nam het Rekenhof alleen leerlingen in het lineaire systeem in rekening, zowel in de beschrijvende analyses als in de analyses over het doelbereik. Daarnaast hanteerde het als leeftijdsgrens *jonger dan 25 jaar* voor het vijfde en zesde leerjaar en *maximaal 25 jaar* voor het zevende leerjaar. De Se-n-Se opleidingen (zevende leerjaar TSO) zijn niet opgenomen in de analyses (zie wel hoofdstuk 3.4.4).

Het hoofdstuk over de doelstellingen bespreekt duale leerlingen apart van de rest van de onderzoekspopulatie, met gebruik van dezelfde afbakeningscriteria (alleen leerlingen uit het lineaire systeem, leeftijdsgrens < 25 jaar voor het vijfde en zesde leerjaar en maximaal 25 jaar voor het zevende jaar). In de beschrijving van de populatie van duale leerlingen nam het Rekenhof ook het deeltijds beroepsonderwijs op. Het aandeel leerlingen in het modulair systeem was daarbij wel substantieel (171 modulaire duale leerlingen en 81 lineaire duale leerlingen in het schooljaar 2020-2021). Daarom opteerde het Rekenhof ervoor in het beschrijvende deel over de duale leerlingen nog niet de standaardfilters voor de stageleerlingen toe te passen.

Het Rekenhof vroeg eveneens gegevens over tewerkstelling en werkloosheid op voor de acht kwartalen na de theoretische afstudeerdatum. Dat houdt in dat het voor leerlingen met een laatste inschrijving in het secundair onderwijs tijdens het schooljaar T-T+1, tewerkstellings- en werkloosheidgegevens vroeg over de periode van 1 juli T+1 tot en met 30 juni T+3. Een aantal gegevens in de databanken betroffen het volledige kwartaal, andere alleen de situatie op de laatste dag van het kwartaal. Door de beperkt beschikbare data, limiteerde het Rekenhof zijn analyses van de relatie met tewerkstelling en werkloosheid tot de laatste inschrijvingen in de schooljaren 2010-2011 tot 2017-2018. Gegevens over werknemers van provinciale en plaatselijke overheidsdiensten waren tot 2016 niet beschikbaar in de databanken. Dat kan leiden tot een onderschatting van het

aantal leerlingen dat beschikbaar was op de arbeidsmarkt, die weliswaar klein is. Studentenjobs, waarop alleen de solidariteitsbijdrage van toepassing is, zijn niet meegeteld als tewerkstellingen. Studenten die een (deeltijdse) job en studeren combineerden, zijn wel als werkenden in de analyses opgenomen.

2.2 Data-analyse

De gerapporteerde schooljaren hebben betrekking op het schooljaar waarin leerlingen uitgestroomd zijn uit het voltijds gewoon secundair onderwijs.

Analyses bereik doelstelling verhoging gekwalificeerde uitstroom

Bij zijn onderzoek naar het bereiken van de doelstellingen (3.3, 3.4 en 3.5) analyseerde het Rekenhof regelmatig het verschil tussen het BSO en TSO-richtingen met en zonder stageverplichting. Leerlingen in het zevende jaar BSO (*naamloos leerjaar*) zijn niet opgenomen in de analyse. Dat leerjaar betreft immers een algemeen voorbereidend jaar op het hoger onderwijs waarin de leerlingen geen stage lopen. Het aantal leerlingen in deze studierichting ligt laag: sinds de invoering van de stageverplichting voor de andere studierichtingen gemiddeld 116 leerlingen per schooljaar. Een vergelijking met de andere studierichtingen in het BSO, met gemiddeld 11.753 leerlingen per schooljaar in dezelfde referentieperiode, is dan ook weinig zinvol. In de overige BSO-studierichtingen geldt wel een stageverplichting. In het TSO steunt het onderscheid op de administratieve groepen waarvoor al dan niet een stageverplichting geldt[72]. In de praktijk is het mogelijk dat een school voor administratieve groepen zonder stageverplichting wel een stage organiseert, maar bij gebrek aan voldoende kwalitatieve stagegegevens is het niet mogelijk dat te controleren. Bij de opdeling tussen studiegebieden werd in de analyse geen onderscheid gemaakt tussen studierichtingen met al dan niet stageverplichting, alle leerlingen werden opgenomen in de analyse.

Voor de analyse van de uitstromingskwalificaties (3.3.1) steunde het Rekenhof zijn rapportage op de resultaten voor de eerste inschrijving per leerling in het voltijds TSO of BSO. Het voerde ter controle dezelfde analyse ook uit voor de laatste inschrijving per leerling, en de eerste en laatste inschrijving per leerling in een gegeven onderwijsvorm (TSO of BSO). De resultaten van alle controle-analyses volgden hetzelfde patroon als de gerapporteerde resultaten. Bij de doorstroming van het zesde naar het zevende leerjaar BSO rekende het Rekenhof voor het zevende jaar ook de duale opleidingen mee.

Op analoge wijze gaat ook punt 3.3.2. uit van de eerste duale inschrijving van een leerling in het zesde en zevende leerjaar. Het Rekenhof ging ook na of leerlingen vóór hun inschrijving in een zesde leerjaar duaal leren, in een eerder schooljaar al ingeschreven waren in het zesde leerjaar van een niet-duale richting. Van de 580 onderzochte leerlingen in schooljaren 2018-2019 tot en met 2020-2021, waren er 27 in dat geval. Ter controle deed het Rekenhof de analyses waarover het rapporteert in 3.3.2, over voor alleen de duale leerlingen in het zesde leerjaar die voordien geen inschrijving kenden in een niet-duale opleiding in het zesde leerjaar. De resultaten weken nauwelijks af en volgden eenzelfde patroon. Gelijkaardige controle-analyses voerde het Rekenhof ook uit voor de slaagpercentages in het zevende leerjaar. In het gewoon voltijds secundair onderwijs kenden 115 leerlingen gespreid over de schooljaren 2016-2017 tot 2020-2021 voordien al een

72 Leerlingenstages, observatieactiviteiten en praktijklessen op verplaatsing in het voltijds gewoon secundair onderwijs en BuSO OV4, SO/2015/01 bijlage 2.

inschrijving in een zevende jaar van een niet duale opleiding. De controle-analyses leverden licht afwijkende cijfers op, maar de bevindingen bleven dezelfde als in 3.3.2. Voor de percentages duale leerlingen die zich inschreven in het 7e leerjaar BSO wordt het schooljaar van het 7e leerjaar BSO weergegeven.

Analyses van het bereiken van de doelstelling jeugdwerkloosheid terugdringen

Voor zijn analyses in verband met het bereiken van de tweede en derde doelstellingen (3.4 en 3.5) bepaalde het Rekenhof per leerling de laatste inschrijving in het secundair onderwijs (exclusief Se-n-Se opleidingen). Alleen als een inschrijving tot de onderzoekspopulatie behoorde en het zesde leerjaar TSO of BSO of het zevende leerjaar BSO betrof, nam het die verder op in zijn tewerkstellingsanalyses. Aan deze inschrijving koppelde het de gegevens over tewerkstelling en werkloosheid. Elke tewerkstelling of inschrijving als werkzoekende nam het op, ongeacht de duur ervan. Voor enkele analyses deelde het de personen die beschikbaar waren op de arbeidsmarkt op in werkenden en werkzoekenden, waarbij werkzoekenden personen betroffen die waren ingeschreven als werkzoekende en geen enkele tewerkstelling kenden, noch als werknemer, noch als zelfstandige, in het betrokken kwartaal. Vanaf ten minste één tewerkstelling, ongeacht de duur, kwamen ze in de categorie werkend terecht. Het is dus mogelijk dat iemand in de categorie werkend op het einde van het kwartaal geen tewerkstelling kende of maar een korte tewerkstelling kende in het kwartaal.

De eerste overzichtsanalyses gingen altijd uit van de volledige groep (3.4.1 en 3.4.2), en hielden dus rekening met de continue in- en uitstroom op de arbeidsmarkt. De verdere analyses gingen alleen uit van de leerlingen die onmiddellijk nadat zij het secundair onderwijs verlieten, de arbeidsmarkt betraden, omdat dat de enige groep was waarvoor gegevens tot acht kwartalen nadien, beschikbaar waren. Voor sommige analyses was deze selectie noodzakelijk, aangezien er anders teveel onbekende waarden waren (analyses eerste tewerkstelling - 3.4.2). Voor andere analyses (3.4.3 en 3.5.1) had dit als voordeel dat een stabiele groep doorheen de tijd werd opgevolgd, waardoor evoluties eenvoudiger te interpreteren waren. Voor de overeenkomst tussen stagegever en eerste werkgever (3.5.3) keek de audit naar de eerste werkgever van alle leerlingen die een eerste tewerkstelling kenden in de twee jaar nadat zij het secundair onderwijs verlieten en voor wie ook het geregistreerd ondernemingsnummer van minstens één stageplaats beschikbaar was.

Voor de opsplitsing naargelang de behaalde kwalificatie, bepaalde het Rekenhof per leerling de hoogste kwalificatie. Behaalde een leerling bijvoorbeeld een studiegetuigschrift én een diploma, dan hield het alleen rekening met het diploma. De behaalde hoogste kwalificatie was niet altijd gelijk aan de laatst behaalde.

Wat de verschillende prestatietypes betreft (3.4.3), kan een arbeidsovereenkomst een voltijdse of deeltijdse tewerkstelling betreffen. Er zijn ook werknemers met korte of onregelmatige contracten (bijvoorbeeld voor interim-arbeid, seizoensarbeid, gelegenheidsarbeid in land- en tuinbouw of gelegenheidsarbeid in de horeca). Sommige werkenden combineerden in één kwartaal verschillende prestatietypes. Zij zijn ondergebracht in een categorie *Mix*. Voor verschillende jobs bij eenzelfde werkgever in één kwartaal, bracht de audit het prestatietype op de laatste dag van het kwartaal in rekening. Behalve tewerkstellingen in loondienst, kwamen zelfstandigen en ingeschrevenen als werkzoekend voor. Ten slotte waren sommige leerlingen net nadat zij het secundair onderwijs verlieten, actief op de arbeidsmarkt, maar verlieten zij de arbeidsmarkt relatief snel weer. Het kenmerk *prestatietype* is het meest betekenisvol voor tewerkstelling in loondienst. Daarom keek de audit bij een combinatie van loondienst en zelfstandige of werkzoekende, naar de tewerkstelling

in loondienst. Een combinatie van een zelfstandige activiteit met een inschrijving als werkzoekende, rekende de audit tot de zelfstandigen.

De vermelde doorstromingsgegevens naar het hoger onderwijs betreffen de rechtstreekse doorstroming, dus de eerste opleiding waarvoor leerlingen zich inschreven in het jaar nadat zij het diploma secundair onderwijs behaalden. Alleen inschrijvingen in het Vlaams hoger onderwijs waren beschikbaar. De percentages in de tabel tellen niet op tot 100% doordat een klein aandeel studenten zich voor een ander type opleiding inschreef (vooral met een credit- of examencontract). Voor een klein aandeel studenten liet de registratiewijze niet toe de studieloopbaan verder op te volgen. De opdeling naar type opleiding in het hoger onderwijs (tabel 5) steunt op de laatste inschrijving in het eerste academiejaar. Een student kan zich echter tijdens of na het eerste jaar heroriënteren naar een ander opleidingstype.

De audit ging voor de doorstroming na het secundair onderwijs naar andere opleidingen (3.4.4) uit van de situatie in het jaar volgend op het behalen van een eerste diploma. Ook de databank van het AHOVOKS, die de geaggregeerde cijfers aanleverde, geeft de doorstromingsinformatie naar het hoger onderwijs zo weer. Voor consistentie berekende het Rekenhof de doorstroming naar de Se-n-Se opleidingen op dezelfde manier met de gegevens die AGODI leverde. Sommige leerlingen volgen echter nog een extra opleiding in het secundair onderwijs nadat zij het eerste diploma behaalden, en behaalden mogelijk nog een extra kwalificatie. Zij vallen in 3.4.4 onder de categorie *niet rechtstreeks doorgestroomd*. De analyses van de doorstroming naar de arbeidsmarkt gaan altijd uit van de laatste inschrijving in het secundair onderwijs (exclusief Se-n-Se opleidingen). De kenmerken van die laatste inschrijving zijn daarbij de referentiewaarden in de analyse (met uitzondering van de hoogst behaalde kwalificatie, zie eerder). Daardoor kunnen de percentages uit 3.4.4 niet rechtstreeks vergeleken worden met de gegevens in de andere rapportdelen. Gegevens in de tabellen 4 en 5 worden slechts opgenomen indien het om minstens vijftig leerlingen gaat.

Analyses van het bereiken van de doelstelling betere afstemming onderwijs-arbeidsmarkt

Het paritair comité is een indicator voor de afstemming tussen opleiding en werk. De audit ging uit van het paritair comité waaronder de werkgever van de voornaamste tewerkstelling per kwartaal ressorteerde. Voor leerlingen met meer jobs in eenzelfde kwartaal verwijst de voornaamste tewerkstelling naar de job met de hoogste bezettingsgraad in het kwartaal[73]. Bij twee dezelfde jobs met eenzelfde bezettingsgraad beschouwde de audit de job met het hoogste deeltijdse percentage als voornaamste job. In de uitzonderlijke gevallen waarin dan nog altijd geen unieke voornaamste job werd bekomen, ging de audit uit van de eerste geregistreerde job in het datawarehouse. Paritaire subcomités, die onderafdelingen zijn van de paritaire comités (zie bijlage 2), zijn opgericht voor een grondgebied of een specifieke activiteitensector. De opsplitsing naar specifieke activiteitensector biedt interessante aanvullende informatie, maar zou in de steekproef hebben geleid tot te kleine aantallen of een te grote versnippering in de resultaten. Daarom vermeldt dit rapport alleen de hoofdcategorieën. Voor de leesbaarheid geven de tabellen 5 en 6 alleen het comiténummer en een aanduiding van het type werkgever.

Voor de overeenkomst tussen stage en werk (3.5.3) keek de audit naar de eerste tewerkstelling waarvoor de leerling teruggevonden werd. Aangezien het Rekenhof tewerkstellingsgegevens tot

73 Een bezettingsgraad van minder dan 100% kan zijn oorsprong vinden in: (1) een kortere periode van tewerkstelling (geen volledig trimester tewerkgesteld), (2) deeltijdse arbeidsprestaties (wekelijkse arbeidsduur lager dan voltijdsequivalent) of (3) periodes van afwezigheid die niet gedekt zijn door een loon.

twee jaar na de theoretische afstudeerdatum opvroeg, keek het alleen naar de leerlingen die binnen die twee jaar een actieve tewerkstelling als werknemer kenden. Bovendien hield het alleen rekening met leerlingen waarvoor voor minstens één stage een geregistreerd ondernemingsnummer beschikbaar was. Deze stage moest niet noodzakelijk plaatsvinden in het laatste jaar voor de uitstroming uit het secundair onderwijs. Doordat niet alle leerlingen een stage volgden en voor de leerlingen die wel een stage volgden, niet altijd minstens één ondernemingsnummer geregistreerd is, heeft deze analyse slechts betrekking op een deel van de leerlingen die een eerste tewerkstelling had binnen de twee jaar nadat zij het secundair onderwijs verlieten. Zo heeft de analyse betrekking op 21% van de leerlingen uit een TSO-richting zonder stageverplichting die een eerste tewerkstelling hadden binnen de twee jaar nadat zij het secundair onderwijs verlieten. Voor leerlingen uit een TSO-richting met stageverplichting ligt dat percentage hoger, namelijk 57%. Voor leerlingen uit een BSO-richting is dat 58% (studiegebied personenzorg: 59%; handel: 51%; mechanica-elektriciteit: 67%).

Bijlage 2

Antwoord van de Vlaamse minister van Onderwijs

09 maart 2023

Betreft: ontwerp van verslag 'werkplekleren in het secundair onderwijs'

Geachte,

Met veel interesse nam ik uw ontwerpverslag omtrent 'werkplekleren in het secundair onderwijs' door. Met uw keuze voor een audit op het werkplekleren benadrukt u het maatschappelijke belang dat werkplekleren verdient.

Werkplekleren is een onmisbare werkvorm in sterk en aantrekkelijk TSO en BSO-onderwijs. Leerlingen komen in bedrijfscontexten in aanraking met de nieuwste technieken en technologieën. Het biedt hen de kans om interpersoonlijke competenties te ontwikkelen, zoals het samenwerken met professionals, het werken in team en het versterken van arbeidsgerichte attitudes. Werkplekleren draagt bij aan de loopbaanoriëntatie van leerlingen door hen kennis te laten maken met de reële beroepspraktijk. Werkplekleren is ook een effectieve manier om de overgang van het secundair onderwijs naar de arbeidsmarkt te versterken, en biedt leerlingen de mogelijkheid om op een duurzamere manier een loopbaan aan te vatten. Werkplekleren kan in onderwijs op verschillende manieren worden georganiseerd, waarbij vaak wordt gesproken van een 'continuüm', gaande van een eerste kennismaking via bedrijfsbezoeken, om zo stelselmatig sterker te evolueren naar het inoefenen en verwerven van competenties op een werkplek in het duaal leren.

Ik benadruk in mijn beleid ook zeer sterk het belang van het hele continuüm van werkplekleren, met in het bijzonder de verdere uitrol van het duaal leren in het secundair onderwijs en de opstart van het duaal leren in het volwassenenonderwijs. De betrokkenheid van het beleidsdomein onderwijs in het opstellen van de sectorconvenants is daarvoor van groot belang.

In wat volgt wens ik zeer kort stil te staan bij de onderzoeksaanpak, maar wil ik met u vooral mijn reactie op de conclusies en aanbevelingen delen.

Het Rekenhof verwijst naar de 'stageverplichting' in het secundair onderwijs zoals die vandaag nog van toepassing is in de derde graad van het TSO en BSO. In 2018 werd deze stageverplichting in de regelgeving van de modernisering ten onrechte weggeschreven. Daardoor zou de stageverplichting verdwijnen op 1/9/2023 op het moment dat de modernisering van het secundair onderwijs van start gaat op niveau van de derde graad. We wensen dit in OD 34 recht te zetten.

Op basis van de analyses komt het Rekenhof tot 9 aanbevelingen, waarvan 8 gericht aan Onderwijs. Ik sta graag stil bij deze aanbevelingen.

Aanbeveling 1: de stages in het beroeps- en technisch onderwijs monitoren in samenwerking met de beroepssectoren om een onevenwicht in vraag en aanbod tijdig te detecteren en een goede aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt op te volgen.

Aanbeveling 8: adequate en kwaliteitsvolle gegevens verzamelen om de effectiviteit en het doe/bereik van de stages te kunnen evalueren.

De registratie in de onderwijsdatabanken van gegevens over stages legde een grote administratieve druk op de onderwijsinstellingen. Bovendien moeten scholen sinds 2018 alle stages registreren in DIMONA in functie van de arbeidsongevallenverzekering en het toezicht op de sociale wetten. Ik wil ten allen tijde bijkomende planlast voor scholen voorkomen en daarom zoveel mogelijk gebruik maken van de bestaande data.

Aanbeveling 2: Arbeidsmarktgerichte studierichtingen daadwerkelijk schrappen of actualiseren als ze respectievelijk niet of niet meer voldoende zijn afgestemd op de arbeidsmarkt.

De procedures hiervoor bestaan en worden ook in de praktijk toegepast. De analyses van het Rekenhof vormen een goede aanvulling bij de bevindingen die jaarlijks worden gepubliceerd door VDAB in de Schoolverlatersstudie, en duiden goed de tewerkstellingskansen van opleidingen. Het zijn deze tewerkstellingskansen die als één van de elementen werden meegenomen in de rationalisatie van het opleidingsaanbod, en die deel kunnen uitmaken van de decretaal voorziene periodieke screening van dit opleidingsaanbod. Het Rekenhof vraagt om in deze screening ook gegevens over stages te verwerken. Naast deze periodieke screening is er eveneens voorzien in een aanpassing van de beroepskwalificaties. Het periodiek actualiseren van de beroepskwalificatie is in handen van de sector. O.a. op basis van de leeftijd van een beroepskwalificatie, resultaten uit competentieprognoseonderzoeken,... worden sectoren periodiek aangesproken om de bestaande beroepskwalificaties te screenen en indien nodig te actualiseren. Zo zijn er tot op vandaag al meer dan 300 beroepskwalificaties geactualiseerd, en werden er al enkele geschrapt.

Aanbeveling 4: bij de goedkeuring van de programmatie van arbeidsmarktgerichte opleidingen strenger toezicht houden op het voorhanden zijn van geschikte stageplaatsen en werkplekken.

Het is in de eerste plaats de verantwoordelijkheid van de scholen om voorafgaand aan een programmatieaanvraag een inschatting te maken van de nood aan stageplaatsen en werkplekken op basis van hun leerlingenaantal en of de bedrijfsomgeving. De Vlaamse Regering houdt bij de goedkeuring van de programmatie van arbeidsmarktgerichte opleidingen, zowel bij duale als niet-duale richtingen, rekening met het advies van verschillende organen: de Onderwijsinspectie en AGODI, de VLOR en de SERV. Wanneer de SERV wijst op een tekort aan stageplekken of werkplekken wordt dit advies quasi steeds gevolgd.

Aanbeveling 5: het stimuleren van het nemen van maatregelen die de kwaliteit van de stages kunnen verbeteren: meer transparantie bij de toekenning van het aantal uren stagebegeleiding, opleiding van stagementoren bij langlopende stages, ter beschikking stellen van uniforme activiteitenlijsten als leidraad, attitudes evalueren die in de leerplannen zijn opgenomen.

Aanbeveling 6: de doelstelling van de stage, die het decreet nu vaag omschrijft als beroepservaring opdoen, duidelijk verbinden aan het verwerven van competenties.

Ik ondersteun ten volle de aandacht voor kwaliteitsvolle stages, in de eerste plaats in het belang van het leerproces van de leerling, maar eveneens om de stage voor alle betrokken partijen tot een verrijkende ervaring te maken. Het opstellen van een activiteitenlijst en het bepalen van een wijze van evaluatie behoort tot de autonomie van de onderwijsverstrekker. Het stimuleren van

transparantie bij de toekenning van de uren stagebegeleiding kan wel een bijdrage leveren aan de verhoging van de kwaliteit, maar mag verwacht worden van een schoolbestuur. De aanbeveling met betrekking tot de stagementor kan ik als principe ondersteunen vanuit het oogpunt van kwaliteit, zeker naarmate de mentor een cruciale rol inneemt in het leerproces van de leerling zoals bij duaal leren.

Ik vertrouw op de samenwerking tussen de school en de stageplaats om de kwaliteit van de stage te verzekeren. Het Rekenhof benadrukt in deze aanbeveling het stimulerende aspect van de taak van de overheid. Ik engageer me om de omzendbrieven rond stages in dat kader te screenen.

Aanbeveling 7: de algemene doelstellingen van werkplekleren concretiseren door specifieke en meetbare indicatoren te definiëren.

Het Rekenhof staat stil bij de drie doelstellingen die naar voor werden geschoven bij de invoering van duaal leren en de stageverplichting. Werkplekleren werd toen gezien als een middel om de gekwalificeerde uitstroom te verhogen, de jeugdwerkloosheid terug te dringen en onderwijs en arbeidsmarkt beter op elkaar af te stemmen. Werkplekleren is slechts een element dat kan bijdragen tot het bereiken van deze doelstellingen, naast vele andere maatregelen.

Stage en werkplekleren maken een belangrijk deel uit van de engagementen die worden genomen met sectoren, in het kader van de sectorconvenants. Een sectorconvenant is een overeenkomst tussen de Vlaamse Regering en de sectorale sociale partners, op initiatief van die laatste. Daarin nemen de sectorale sociale partners engagementen in hun sector op met betrekking tot de thema's: aansluiting onderwijs arbeidsmarkt, levenslang leren en diversiteit met meetbare indicatoren. Deze engagementen worden geëvalueerd.

Aanbeveling 9: belemmeringen wegwerken die het succes van duaal leren verhinderen, zoals een gebrek aan interesse bij leerlingen, leerkrachten en werkgevers, en de spreiding van het opleidingsaanbod door scholen.

De implementatie van het duaal leren wordt nauw opgevolgd en sterk ondersteund. Dit wordt in het rapport ook bevestigd. De beide beleidsdomeinen voerden de afgelopen schooljaren ook diverse bijstellingen door om de efficiëntie van de organisatie van duaal leren te verhogen. Ik engageer me om blijvend in te zetten op deze eventuele belemmeringen en heb, samen met mijn collega-minister bevoegd voor Werk, het Vlaams Partnerschap Duaal Leren gevraagd om een overzicht te bezorgen van de uitdagingen die er vandaag nog zijn in het duaal leren.

Ik wens het Rekenhof tot slot te danken voor de goede samenwerking in deze beleidsaudit.

Met vriendelijke groeten,

Ben Weyts

Viceminister-president van de Vlaamse regering en Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand

Bijlage 3

Antwoord van de Vlaamse minister van Werk

10 februari 2023

Betreft: Ontwerpverslag Werkplekleren in het voltijds beroeps- en technisch onderwijs

Mevrouw de voorzitter,

Met veel interesse las ik het ontwerpverslag over de audit van het werkplekleren in het voltijds beroeps- en technisch secundair onderwijs. In dit verslag werd ook duaal leren tegen het licht gehouden.

Via mijn diensten bij het departement Werk en Sociale Economie werden in november 2022 reeds enkele opmerkingen en bezorgdheden over het ontwerpverslag aan het Rekenhof bezorgd. Na een analyse van deze aangepaste versie blijven er voor ons vanuit het oogpunt van duaal leren enkele bezorgdheden over bepaalde conclusies. Het uitgebreid onderzoek door IDEA Consult (2020) 'Kosten, baten en financiering van duaal leren' geeft voor mij alvast aan dat bepaalde conclusies in het ontwerpverslag een vertekend beeld geven.

Het onderscheid en de bezorgdheden tussen duaal leren en stages in het onderwijs, zoals beschreven in het rapport, is een gedeelde bezorgdheid. Echter merk ik in het ontwerpverslag nog enkele onjuiste formuleringen over het ontstaan en de eigenheden van het systeem duaal leren. Ik som enkele elementen hieronder graag nog even op.

- Op pagina 7, 2de alinea, wordt het verschil tussen stages en duaal leren niet correct weergegeven. Binnen het duaal leren wordt er ingezet op het aanleren van competenties op de werkvloer. Dit vergt een goede begeleiding door de mentor en samenwerking met de school. Daarom wordt er in het duaal leren sterk ingezet op kwaliteit (cfr, verplichte mentoropleiding, model 2 mentor,...). Het Vlaams Partnerschap Duaal Leren en de 19 sectorale partnerschappen volgen de erkenningsvoorwaarden op en bieden ondersteuning aan de bedrijven.

- Op pagina 22, 3de alinea wordt in het ontwerpverslag een opsomming van ondersteuners van het duale systeem opgesomd. Zoals het departement Werk En Sociale Economie reeds aangaf in hun reactie is de VDAB is in het kader van het systeem duaal leren niet betrokken, het zou goed zijn om hen alsnog te schrappen. Ik druk ook graag mijn appreciatie uit voor de aanpassing dat de 19 sectorale partnerschappen hier nu wel expliciet benoemd worden.

- In de algemene samenvatting op pagina 5, 5de alinea geven enkele scholen aan dat er een concurrentiegevoel tussen stages met een omvangrijke werkplekcomponent en duaal leren heerst. Het is jammer dat deze scholen geen geschikte leerwerkplekken vinden voor hun leerlingen, maar met vandaag maar liefst 33.151 erkende leerwerkplekken lijkt het mij voorbarig om algemene conclusies te trekken op basis van specifieke cases. Hetzelfde geldt voor de conclusie op pagina 23 waar geponeerd wordt dat werkgevers niet in duaal leren instappen omwille van de financiële tegemoetkoming. Dit komt niet overeen met de conclusies in de bovenvermelde studie uitgevoerd door Idea Consult in 2020 waarbij een aanzienlijke steekproef van allerhande betrokkenen werd bevraagd.

Ik wil u graag bedanken voor uw onderzoek en hoop dat er alsnog rekening gehouden wordt met enkele nuances die ik in dit schrijven heb aangebracht. Als bevoegd minister wil ik alvast verder bouwen om van het duaal leren een blijvend succes te maken. Ik heb samen met mijn collega minister van Onderwijs Ben Weyts in november 2022 dan ook de opdracht gegeven aan het Vlaams Partnerschap Duaal Leren om te komen met een lijst van concrete verbetervoorstellen op korte- en lange termijn. De voorstellen zullen ons nog deze maand worden bezorgd waarna we er verder mee aan de slag gaan.

Met vriendelijke groeten,

Jo Brouns,

Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale economie en Landbouw.

Dit verslag is ook beschikbaar op de website van het Rekenhof.

WETTELIJK DEPOT
D/2022/1128/11

COVERFOTO
Shutterstock

ADRES
Rekenhof
Regentschapsstraat 2
1000 Brussel

TEL.
+32 2 551 81 11

www.rekenhof.be